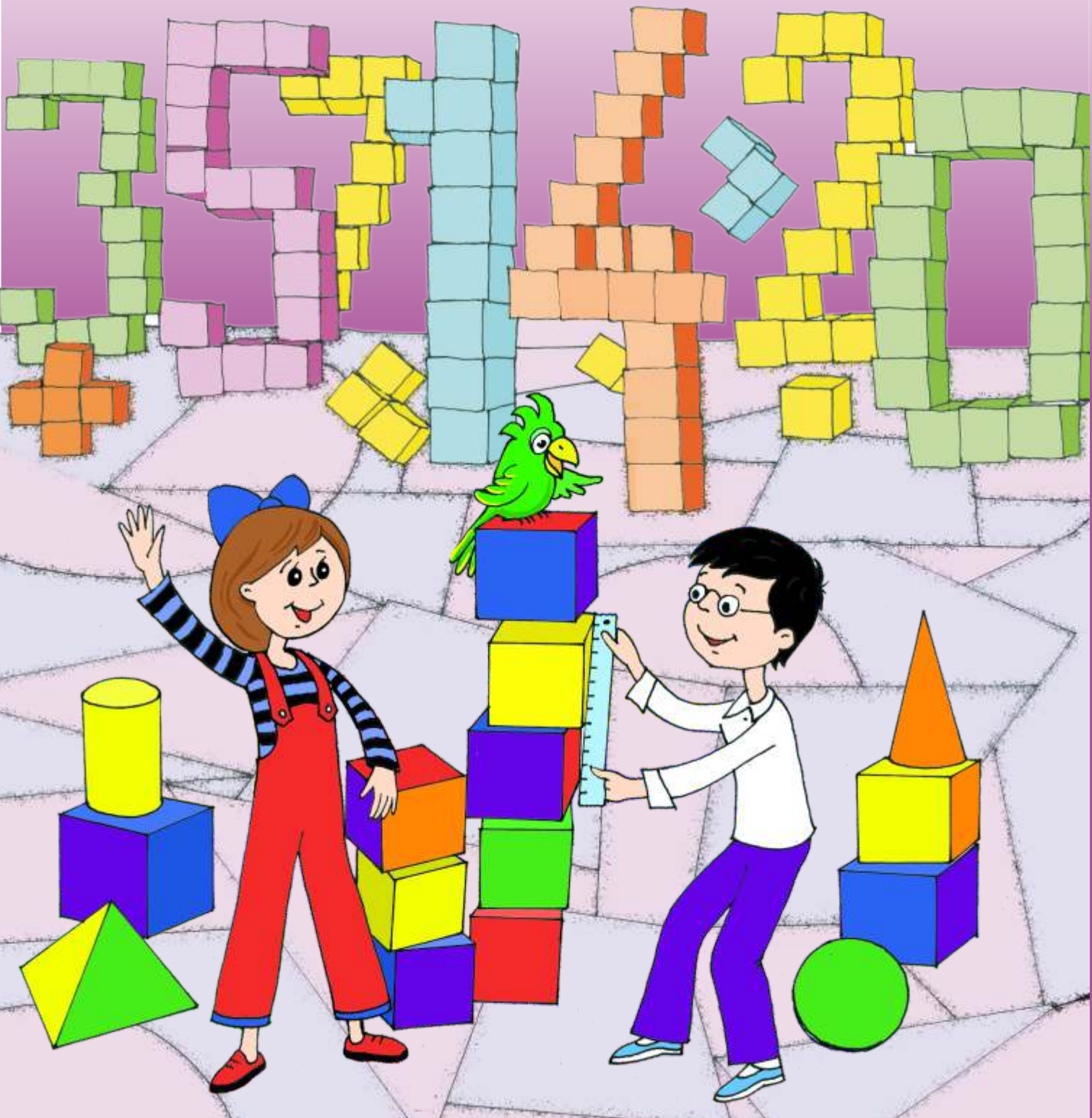

RIYAZIYYAT 2

DƏRS LİK

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

Musiqisi *Üzeyir Hacıbəylinin,*
sözləri *Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadırız!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hərbə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

Nayma Qəhrəmanova
Cəmilə Əsgərova

RIYAZIYYAT 2

Ümumtəhsil məktəblərinin 2-ci sinfi üçün
Riyaziyyat fənni üzrə

DƏRSLİK

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
radius_n@hotmail.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

Radius
Bakı - 2018

Mündəricat

1-ci bölmə

1-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı	6
100 dairəsində ədədlər.....	12
100 dairəsində toplama	22
10-luq yaranmayan hal	
100 dairəsində çıxma	23
10-luq ayrılmayan hal	
100 dairəsində toplama və çıxma...	24
Toplama və çıxmanın qarşılıqlı əlaqəsi.....	28
Məsələ həlli	31
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	32

2-ci bölmə

100 dairəsində toplama	35
10-luq yaranan hal	
100 dairəsində çıxma.....	36
10-luq ayrılan hal	
Məsələ həlli.....	41
Toplama və çıxmanın qarşılıqlı əlaqəsi	
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	42
Pullarımız.....	44
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	49

3-cü bölmə

Mötərizəli ifadələr	51
Tez hesablama bacarıqları.....	53
Məsələ həlli	57
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	59
Həndəsi fiqurlar	61
Həndəsi fiqurlar.....	64
kub, düzbucaqlı prizma, silindr, konus, küre	
Əşyanın yeri.....	68
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	70

4-cü bölmə

Təqribi hesablamalar	72
Uzunluğun ölçülməsi	75
Kütlənin ölçülməsi	79
Tutumun ölçülməsi	82
Vaxt. Saat	84
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	88

5-ci bölmə

Eyni saylı əşya qrupları	91
Vurma əməli	93
Bölmə əməli	101
Vurma və bölmənin qarşılıqlı əlaqəsi	104
Vurma və bölmə əməli	106
Məsələ həlli	109
Vurma və bölmə vərdisləri.....	113
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	116

6-cı bölmə

Təqvim.....	119
Məlumatı araşdırın, təqdim edin.....	121
Düşünün, fikir yürüdün.....	125
Seçin, qruplaşdırın.....	128
Simmetriya.....	129
Birləşdirin, ayırın, yenisini yaradın.....	130
Məsələ həlli	131
Ümumiləşdirici tapşırıqlar ...	133

1-ci bölmə

- 1-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı
- 100 dairəsində ədədlər
- 100 dairəsində toplama və çıxma

1-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. Hesablayın.

$9 + 5$

$7 + 12$

$15 - 3$

$11 - 4$

$5 + 7$

$13 + 7$

$17 - 5$

$14 - 7$

$8 + 9$

$11 + 6$

$14 - 4$

$13 - 4$

$5 + 6$

$12 + 8$

$18 - 6$

$12 - 5$

2. Digər zərin üzərindəki xalların sayını tapın.

 + = 10

 + = 12

 + = 8

 + = 8

 + = 7

 + = 5

3. Ədəd oxuna görə tapşırıqları yerinə yetirin.

1) 17-dən kiçik, 9-dan böyük ədədləri yazın.

2) 11-dən böyük ədədləri yazın.

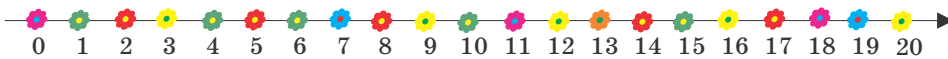
3) 10-dan başlayaraq 6-ya qədər bir-bir geriye sayın.

Bu saymanı qısa olaraq hansı yazılışla ifadə etmək olar?

a) $10 - 6 = 4$

b) $10 - 4 = 6$

c) $6 - 4 = 2$

4. 1) Eldarın ad günündəki qonaqların hamısı onun sinif yoldaşları idi. Eldarın qonaqlarının sayını təxmin edin.

a) 2

b) 15

c) 100

2) Səbinənin karandaşlarının sayı Qəmərin karandaşlarından bir neçə dəfə azdır. Qəmərin 20 karandaşı varsa, Səbinənin karandaşlarının sayını təxmin edin.

a) 3

b) 16

c) 21

1-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. Rəngli xanalarla ədədlər yazın ki, müqayisə doğru olsun. Hər bir halda uyğun iki nümunə yazın.

$\square < 8$

$\square < 11$

$20 > \square$

$7 > \square$

$\square > 8$

$\square > 13$

$18 < \square$

$17 < \square$

2. Rəngli xanalarla uyğun ədədləri tapın.

$\square + 4 = 8$

$6 + \square = 13$

$15 - \square = 7$

$\square + 7 = 12$

$9 + \square = 15$

$11 - \square = 5$

$\square + 5 = 7$

$5 + \square = 14$

$14 - \square = 8$

3. Rəngli dairələrin yerinə uyğun olaraq “+” və ya “-” işarələrini yazın.

$13 \text{ } \square \text{ } 9 = 4$

$11 \text{ } \square \text{ } 8 = 3$

$16 \text{ } \square \text{ } 10 = 6$

$11 \text{ } \square \text{ } 8 = 19$

$13 \text{ } \square \text{ } 6 = 19$

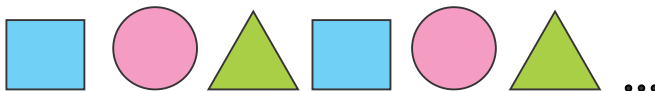
$12 \text{ } \square \text{ } 7 = 19$

$5 \text{ } \square \text{ } 7 = 12$

$11 \text{ } \square \text{ } 9 = 20$

$14 \text{ } \square \text{ } 5 = 9$

4. Fiqurların düzülüş qaydasını araşdırın. Verilən qayda ilə dəftərinizdə daha 6 fiqur çəkin. Hər bir fiqurun ardıcılıqdakı sıra nömrəsini yazın.

Kvadrat: 1, 4, ...

Dairə: 2, 5, ...

Üçbucaq: 3, 6, ...

5. Torbada 20 ağ, 1 qırmızı şar var. Torbanın içinə baxmadan 1 şar çıxarılsa, onun qırmızı rəngdə olması haqqında hansı ifadə ilə fikir bildirmək daha doğru olardı?

a) *ola bilər*

b) *mütləq*

c) *ola bilməz*

1-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

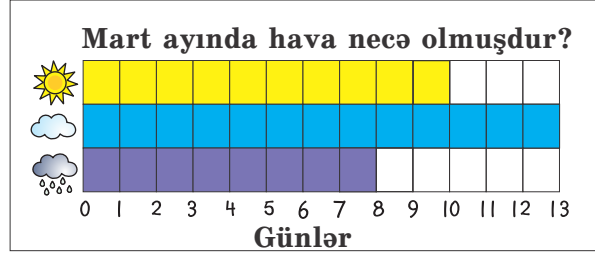
1. Barqrafa görə suallara cavab verin.

a) Mart ayında hava neçə gün günəşli olmuşdur?

b) Mart ayında neçə gün "hava ya buludlu, ya da yağışlı olmuşdur" deyə bilərik?

c) Buludlu günlərin sayı günəşli günlərdən neçə gün çoxdur?

d) Mart ayı neçə gündür?

2. Nərgizgilin ailəsi yayda İsmayılıda istirahət etdilər. Sentyabrın 9-da isə Bakıya qayıtdılar.

1) Məktəbdə dərslər sentyabrın 15-də başlayır. Nərgizgil dərslərin başlanmasına neçə gün qalmış Bakıya qayıtdılar?

2) Nərgiz hər cümə günü üzgüçülüyə getməyi qərara alıb. Bu günlər hansı tarixlərə uyğundur?

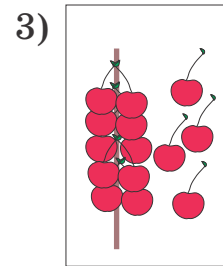
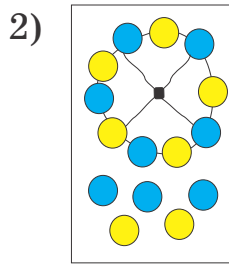
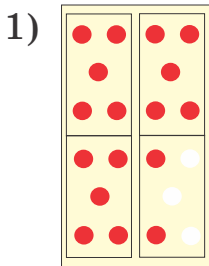
3) 11 sentyabr həftənin hansı günüdür?

4) Sentyabr ayının verilən təqviminə görə 1 oktyabrın həftənin hansı gününə düşdüyünü müəyyən edin.

Sentyabr						
B.e	Ç.a	Ç.	C.a	C.	Ş.	B.
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Qruplarla iş

3. Saylarını toplama əməlinin köməyiylə müxtəlif cür ifadə edin. Hansı qrup daha çox variant yazdı?

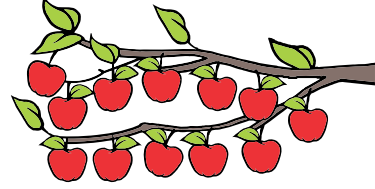
$$10 + 5 + 2 = 17$$

$$12 + 3 + 2 = 17$$

...

1-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. Ağacın budağında 12 alma var idi.
Həsən 4 alma dərdi.
Ağacda neçə alma qaldı?

2. Samir 11 avtomobil, 5 təyyarə modeli yığdı.
Samirin avtomobil modellərinin sayı, təyyarə
modellərinin sayından neçə dənə çoxdur?
Məsələnin həllini şəkil çəkməklə də göstərin.

3. Məsələni şəkil çəkməklə həll edin.

Bağda 9 alma, bundan 3 dənə çox nar ağacı var. Bağdakı
heyva ağaclarının sayı nar ağaclarının sayından 5 dənə azdır.
Bağda neçə nar, neçə heyva ağacı var?

4. Məsələdə verilməyən məlumatı müəyyən edin. Məsələlərə görə
ədədlər ailəsinə aid toplama və çıxma əməllərini yazın.
Hər birini məsələnin şərtinə uyğun izah edin.

- a) 2-ci sinif şagirdlərindən ibarət futbol komandasında
12 nəfər var. Onlardan 8 nəfəri məşqə gəldi.
Qalanları isə bu gün məşqdə iştirak edə bilmədi.

- b) Elşən məşq zamanı topla 11 dəfə zərbə vurdu.
4 zərbə qolla nəticələndi, qalanları isə qapıdan
yan keçdi.

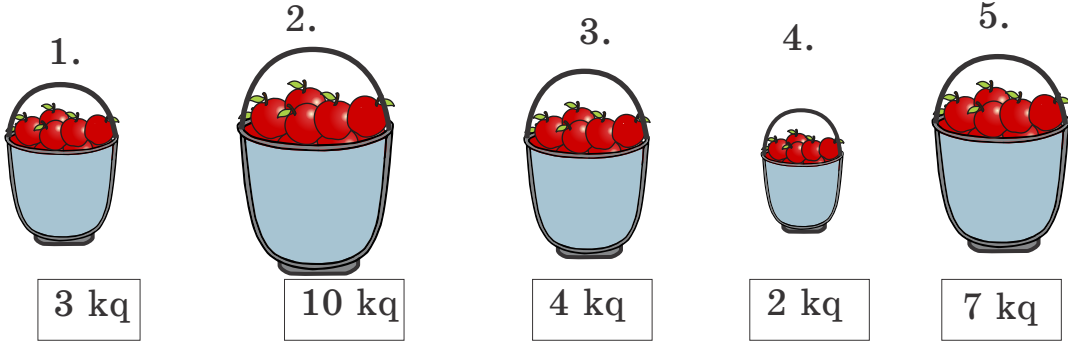
5. Tahirənin pul daxilindən 10 dənə 20 qəpiklik çıxdı.
O, qiyməti 2 manat 20 qəpik olan kitab almaq istəyirdi.
Tahirənin kitab almağa pulu çatarmı?

6. Gülnaz kassada bilet növbəsində yeddincidir.
Leyla Gülnazdan sonra dayanmışdır. 5 nəfər
bilet aldıqdan sonra Leyla növbədə neçənci olacaq?

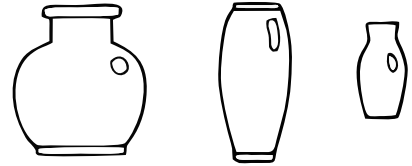

1-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. Verilən şərtlərə görə vedrələrdəki almaların kütlələrini hesablayın:
a) 1-ci ilə 3-cü; b) 4-cü ilə sonuncu; c) 2-ci ilə 5-ci;
d) 16 kq alma almaq istəsəniz, hansı vedrələri seçməlisiniz?
Mümkün variantları yazın.

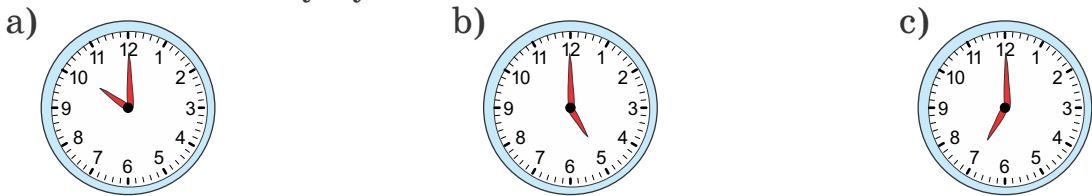

2. Dəftərinizdə şəkildəki kimi müxtəlif tutumlu qablar çəkin. Tutumlarının artmasına görə onları nömrələyin.

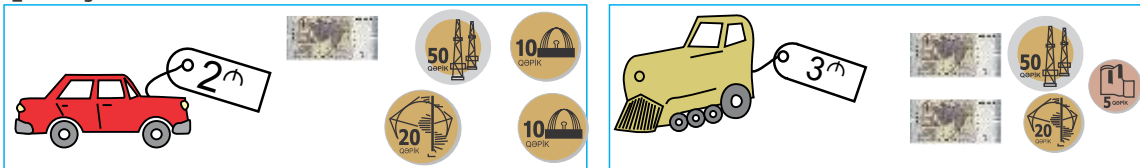

3. Məsələləri şəkil çəkməklə həll edin.
a) Qazan 5 stəkan su tutur. Vedrə 2 qazan su tutur. Vedrə neçə stəkan su tutur?
b) Bir alma 2 ərik ağırlığındadır. Bir heyva 2 alma ağırlığındadır. Bir heyva neçə ərik ağırlığındadır?
c) Kitab topdan ağırdır. Hədiyyə qutusu kitabdan ağırdır. Bunlardan ən yüngül hansıdır?

4. 1) Hər bir saatin göstərdiyi vaxtı söyləyin.
2) Hər bir saatin göstərdiyi vaxtdan 2 saat əvvəlki və 2 saat sonrakı vaxtı söyləyin.

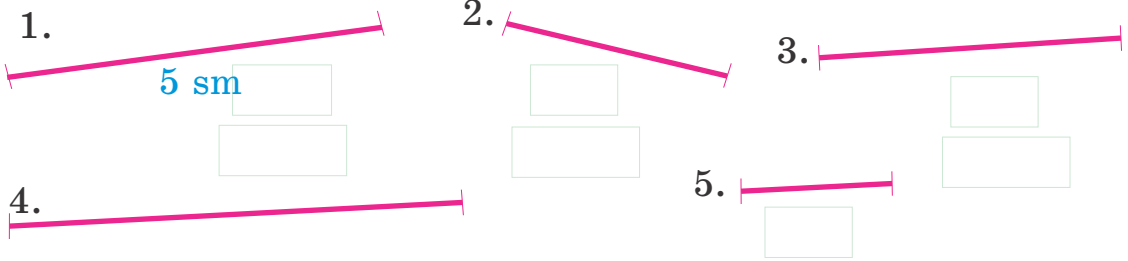

5. Pulları sayın, qiymətlə müqayisə edin. Hər birini almaq üçün pul çatırmı?

1-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

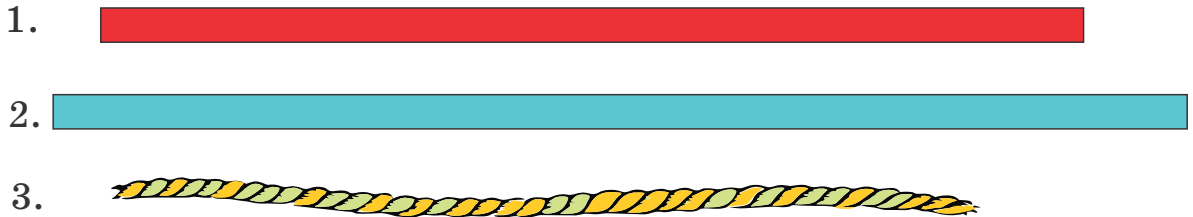
1. Uzunluqlarını ölçün. Dəftərinizdə hər birinin iki qatı uzunluğunda düz xətt parçaları çəkin.

2. Kitabların şəkildəki ölçülərini xətkəslə ölçün. Dərs kitablarınızın uyğun ölçülərini müəyyən edin və yazın.

3. Şəkildəki lentlərin uzunluğunu ölçün və dəftərinizdə çəkin. Ülkərə 4 sm qırmızı, 6 sm mavi lent, 3 sm bəzəkli ip lazımdır. Ülkərin qayçı ilə kəsməli olduğu yeri şəkil üzərində işarə edin.

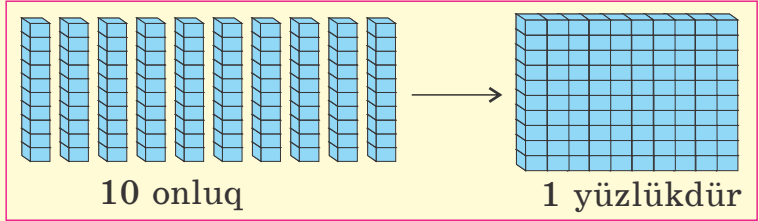
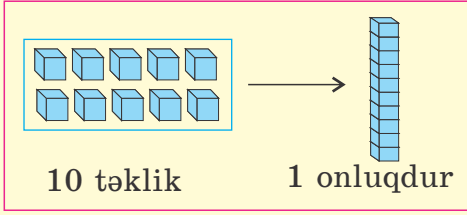

4. Dəftərinizdə iki damanı 1 sm qəbul etməklə tələb olunan ölçüdə fiqurlar çəkin və tapşırıqları yerinə yetirin.
- a) Uzunluğu 4 sm, eni 3 sm olan düzbucaqlı çəkin. Bir düz xəttin köməyi ilə düzbucaqlını iki üçbucağa ayırın.
- b) Tərəfinin uzunluğu 4 sm olan kvadrat çəkin. Bir düz xəttin köməyi ilə onu iki düzbucaqlıya ayırın.

100 dairəsində ədədlər

Onluqlar, təklilər

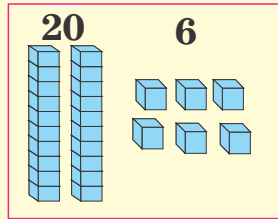
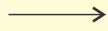
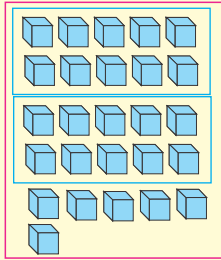
Öyrənmə. Kublardan onluq və yüzlik bloklar yığaq.
Biz kub bloklara bundan sonra mərtəbə blokları deyəcəyik.

Nümunə. 26 ədədini kublarla modelləşdirək və müxtəlif cür yazaq.

26 təklik

2 onluq 6 təklik

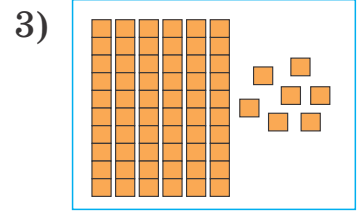
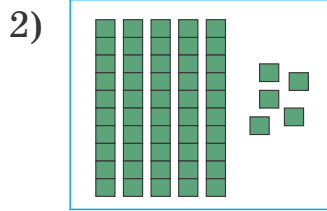
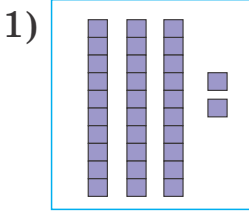
Rəqəmlə: 26

Sözlə: iyirmi altı

Onluq və təklilərinin cəmi ilə

$$20 + 6 = 26$$

1. Modellərə uyğun ədədləri rəqəmlə, sözlə, onluq və təklilərin cəmi ilə yazın.

2. Ədədləri mərtəbə blokları ilə modelləşdirin.
a) sözlə; b) onluq və təklilərinin cəmi şəklində yazın.

54

81

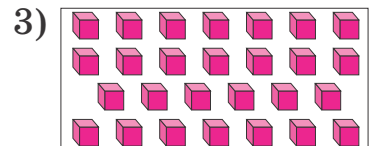
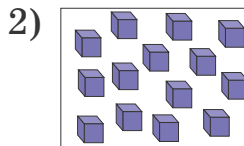
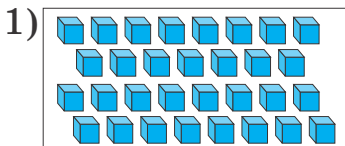
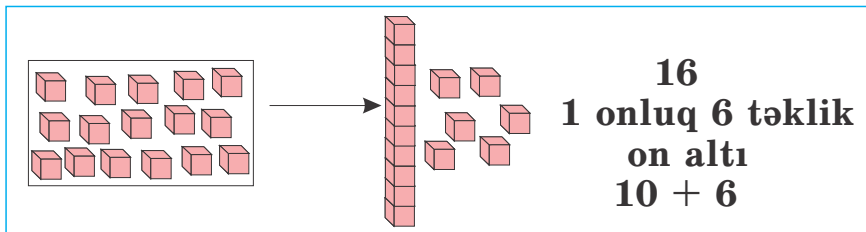
67

36

74

3. Hər qrupdakı kublardan onluq bloklar yığın, uyğun şəkillər çəkin.
Neçə onluq blok alındı, neçə kub artıq qaldı?
Kubların sayını göstərən ədədi müxtəlif cür yazın.

Nümunə:

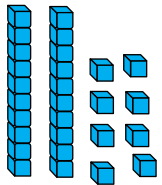

100 dairəsində ədədlər

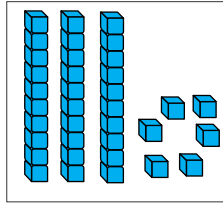
1. Modellərə uyğun ədədləri nümunədə verildiyi kimi müxtəlif cür yazın.

Nümunə:

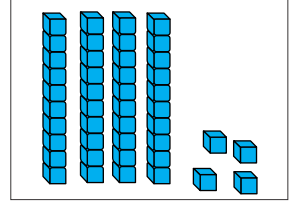

Onluq	Təklilik
2	8
$20 + 8$	
28	
iyirmi səkkiz	

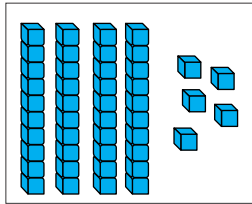
1)

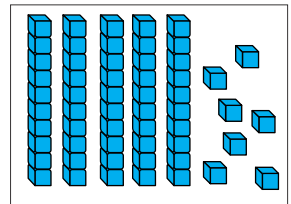
2)

3)

4)

2. Uyğun ədədləri rəqəmlə və sözlə yazın.

1) 3 onluq 4 təklilik

2) 46 təklilik

3) $50 + 5$

4) $60 + 7$

5) 7 onluq

6) 8 onluq 3 təklilik

3. Onluq və təkliliklərinin sayı ilə verilmiş ədədləri nümunəyə uyğun olaraq müxtəlif cür ifadə edin.

1)

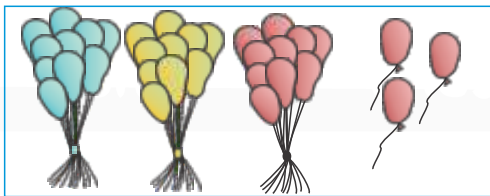
Onl.	Təkl.
6	3
4	9
3	5

$$\begin{array}{c}
 63 \\
 \swarrow \searrow \\
 60 \quad 3 \\
 60 + 3 = 63 \\
 3 + 60 = 63 \\
 63 = 60 + 3 \\
 63 = 3 + 60
 \end{array}$$

2)

Onl.	Təkl.
9	2
5	7
8	8

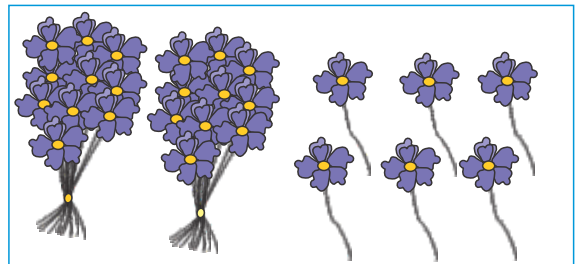
4. Saylarını müxtəlif cür yazın.

Burada ... şar var

$33 = 3$ onluq 3 təklilik

$33 = \dots + \dots$

Burada ... gül var

$\dots = \dots$ onluq $\dots$ təklilik

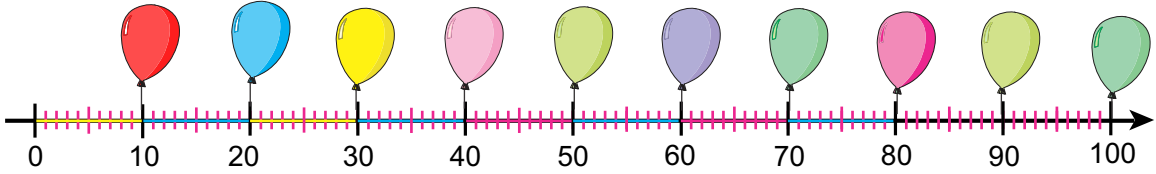
$\dots = \dots + \dots$

5. 1 və 4 rəqəmlərindən istifadə etməklə mümkün ikirəqəmli ədədləri yazın.

100 dairəsində ədədlər

Ritmik sayma

1. Şarlara uyğun ədədləri yazın.

2. Ədədlər hansı qayda ilə düzülmüşdür? Bu qayda ilə daha 5 ədədi ardıcıl yazın.

1) 20, 25, 30, 35, ...   2) 30, 40, 50, ...   3) 100, 95, 90, ...

3. a) Samir və Aslan 100 dairəsində ritmik sayırlar. Samir beş-beş, Aslan on-on sayır. Kim daha çox ədəd sadalayar? Hər iki ritmik saymaya uyğun ədədləri yazın.

b) 35-dən 70-ə qədər beş-beş sayın. Bu ədədləri ardıcıl yazın.

4. Sayma şərtinə görə rəngli xanaların yerindəki ədədləri yazın.

1) Bir-bir!   49, , , , , , , , 57

2) On-On!   1, , , , , , , , 81

3) İki-iki!   50, , , , , , , , 66

4) Beş-beş!   25, , , , , , , , 65

5. Verilən ədədləri yazın: a) bir onluq artırmaqla;

31   46   28

b) bir onluq azaltmaqla.

79   53   62

6. Onluqları toplayın, cəm verilən ədədə bərabər olsun. Yeni nümunələr əlavə edin.

cəm 70 olsun!

2 onluq + 5 onluq

1 onluq + onluq

3 onluq + onluq

onluq + 2 onluq

cəm 90 olsun!

onluq + 7 onluq

onluq + 1 onluq

4 onluq + onluq

onluq + 6 onluq

7. Nailənin yığdığı modeldə 10 qırmızı, 5 mavi, Gülnarənin yığdığı modeldə isə 10 qırmızı, 3 mavi kub var. Hər modeldə neçə kub var? İki modeldə cəmi neçə: a) qırmızı; b) mavi kub var? Məsələni şəkil çəkməklə həll edin.

100 dairəsində ədədlər

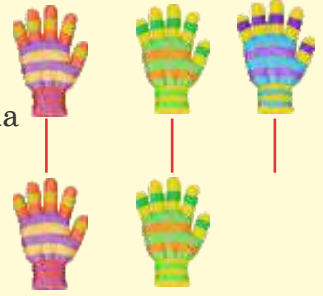
Tək və cüt ədədlər

Öyrənmə.

Cüt sayda əşyanı iki-iki qruplaşdırdıqda artıq əşya qalmır.

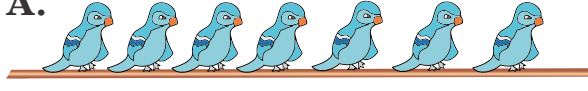
Tək sayda əşyanı iki-iki qruplaşdırdıqda biri artıq qalır.

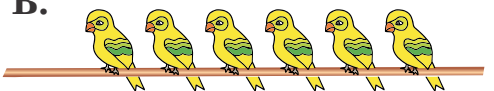
Yadda saxlayın! Sonu 0, 2, 4, 6, 8 rəqəmləri ilə bitən ədədlər cüt ədədlərdir. Sonu 1, 3, 5, 7, 9 rəqəmləri ilə bitən ədədlər tək ədədlərdir. Məsələn, 34, 48, 52, 66, 90 ədədləri cüt, 19, 23, 27, 51, 75 ədədləri isə tək ədədlərdir.

1. Quşların sayını yazın. Hansı qrupda tək sayda quş var?

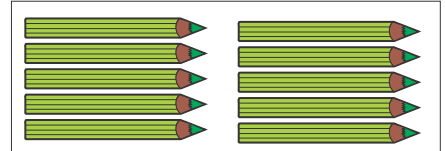
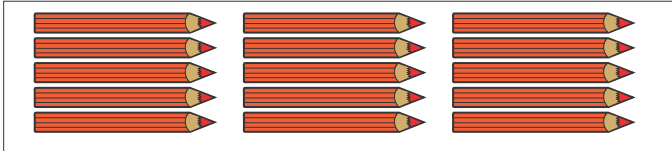
A.

B.

2. Hansı karandaşları iki-iki yığsanız, biri artıq qalar? Cavabınızı şəkil çəkməklə izah edin.

3. Verilən qaydalarla sayın:

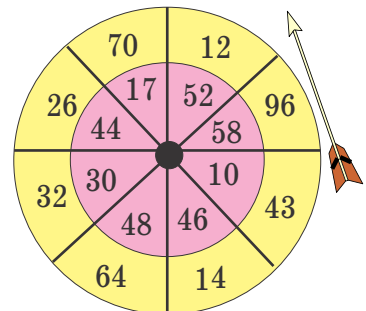
- 1-dən başlayın, 21-ə qədər iki-iki sayın.
- 2-dən başlayın, 20-yə qədər iki-iki sayın.

Hansı halda sadalanan bütün ədədlər cüt, hansı halda tək olacaq?

4. Verilən ədədləri tək və ya cüt olmalarına görə iki qrupa ayırın.

17, 24, 33, 9, 16, 28, 45, 92,
88, 33, 44, 100, 50, 60, 54, 77

5. Hədəf taxtası üzərində cüt və tək ədədlər verilmişdir. Atıcının ilk cəhddən cüt ədədi vurma şansı daha çoxdur, yoxsa tək ədədi? Fikrinizi əsaslandırın.

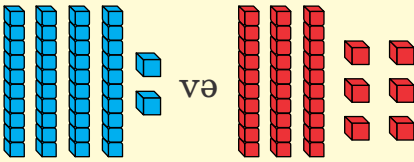
100 dairəsində ədədlər

Ədədlərin müqayisəsi

Öyrənmə. Ədədləri müqayisə etmək üçün $>$, $<$, $=$ işarələrindən istifadə edilir. 100 dairəsində ədədlərin müqayisəsini müxtəlif nümunələr üzərində nəzərdən keçirək.

1) 42 və 36

İki ədədin onluqlarının sayı müxtəlif olarsa, onluqlarının sayı çox olan ədəd böyükdür.

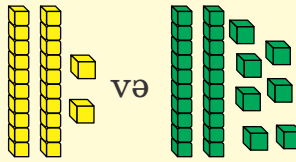

4 onluq 3 onluqdan çoxdur.
42 ədədi 36-dan **böyükdür**.

$$42 > 36$$

2) 22 və 27

İki ədədin onluqlarının sayı bərabər olarsa, təklirlərinin sayı çox olan ədəd böyükdür.

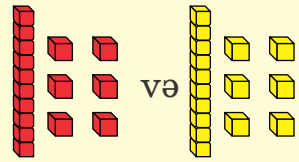

2 təklik 7 təklidən azdır.
22 ədədi 27-dən **kiçikdir**.

$$22 < 27$$

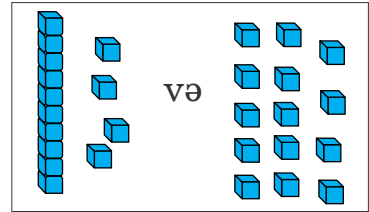
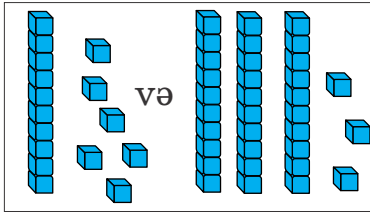
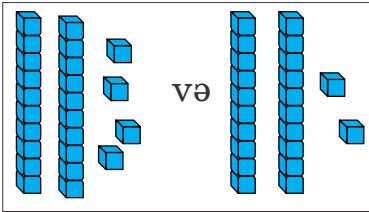
3) 16 və 16

İki ədədin onluqlarının və təklirlərinin sayı bərabər olarsa, bu ədədlər bərabərdir.

$$16 = 16$$

1. Modellərə uyğun ədədləri yazın və müqayisə edin.

2. Müqayisə edin.

$$14 \text{ } \bullet \text{ } 44$$

$$66 \text{ } \bullet \text{ } 33$$

$$84 \text{ } \bullet \text{ } 88$$

$$37 \text{ } \bullet \text{ } 73$$

$$54 \text{ } \bullet \text{ } 52$$

$$35 \text{ } \bullet \text{ } 46$$

$$92 \text{ } \bullet \text{ } 90$$

$$86 \text{ } \bullet \text{ } 57$$

3. Müqayisə edin.

$$26 \text{ } \bullet \text{ } \text{altmış iki}$$

$$\text{iyirmi yeddi} \text{ } \bullet \text{ } 2 \text{ onluq } 7 \text{ təklik}$$

$$33 \text{ } \bullet \text{ } 23$$

$$2 \text{ onluq } 2 \text{ təklik} \text{ } \bullet \text{ } 5 \text{ təklik}$$

4. Rəngli xanalara elə ədədlər yazın ki, müqayisə doğru olsun.

$$26 > \square$$

$$38 > \square$$

$$13 > \square$$

$$42 > \square$$

$$39 < \square$$

$$99 > \square$$

$$51 = \square$$

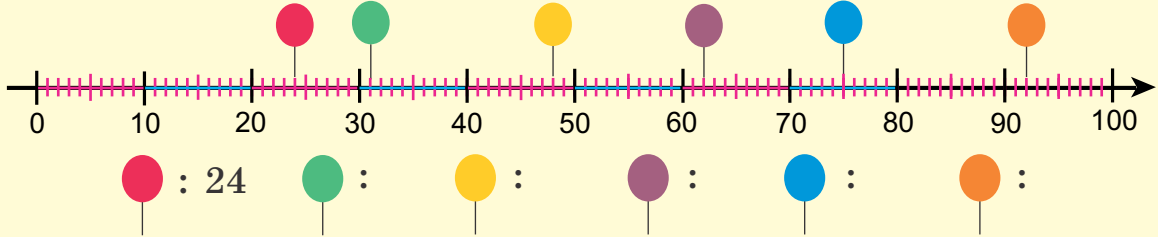
$$70 < \square$$

5. Dilarənin 14 şeir, 20 nağıl kitabı var. Sərdarın 8 şeir, 30 nağıl kitabı var. Onların kitablarının sayına görə müxtəlif müqayisə ifadələri yazın.

100 dairəsində ədədlər

Ədəd oxu üzərində məşğələlər

Öyrənmə. Ədəd oxu üzərində hər bir şara uyğun ədədi müəyyən edin.

Qırmızı şarla yaşıl şar **arasındakı** ədədlər: 25, 26, 27, 28, 29, 30

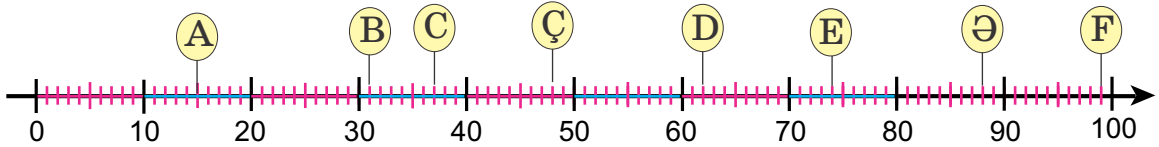
Qırmızı şardan yaşıl şara **qədər** olan ədədlər: 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31

1. A və B hərfləri arasındakı ədədləri yazın: 16, ...

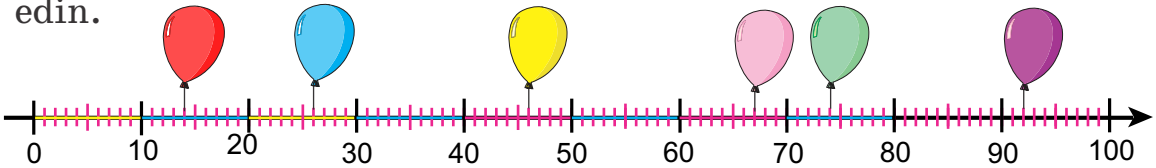
C hərfindən Ç hərfinə qədər olan ədədləri yazın: 37, ...

Ç və E hərfləri arasında olan cüt ədədləri: 50, ...

B hərfindən D hərfinə qədər olan tək ədədləri: 31, ...

2. Ədəd oxu üzərində seçilmiş iki şara uyğun ədədləri müqayisə edin.

1.

a) 16 və 48 b) 48 və 27 c) 75 və 92 d) 27 və 67

2.

a) 48 şardan sonrakı və əvvəlki b) 27 şardan sonrakı və əvvəlki c) 92 şardan sonrakı və əvvəlki

3. Məsələni şəkil çəkməklə həll edin.

Mağazada karandaşlar hər birində 10 dənə olmaqla qırmızı və mavi qutularda, həmçinin tək-tək satılır. Alıcı 2 mavi, 3 qırmızı qutu karandaş, 5 dənə də tək-tək satılan karandaşlardan aldı. Alıcı cəmi neçə karandaş aldı?

100 dairəsində ədədlər

100-lük kvadrat

Öyrənmə.

100-lük kvadratın 100 xanası var. Bu xanalar 10 sətiri və 10 sütunu olan cədvəl əmələ gətirir. Ədədlər sətirlər üzrə soldan sağa bir-bir, sütunlar üzrə yuxarıdan aşağıya on-on artır. Məsələn,

1-ci sətirdəki ədədlər:

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

1 -ci sütundakı ədədlər:

1, 11, 21, 31, 41, 51, 61, 71, 81, 91

					sətirlər üzrə +1					
sütunlar üzrə +10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1. Dəftərinizdə damalarla 100-lük kvadrat çəkin və tapşırıqları yerinə yetirin.

1) Üçüncü sətirdəki ədədləri ardıcıl yazın.

2) Altıncı sütundakı ədədləri ardıcıl yazın. 1-ci sətir

2-ci sətir

3) 32, 54, 86, 92 ədədlərinin yazıldığı xanaları rəngləyin. Hər bir ədədi və ən yaxın 4 qonşusunu uyğun damalarda yazın.

Məsələn, 32 ədədinin qonşuları:

	22	
31	32	33
	42	

1-ci sütun	2-ci sütun	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
		21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
		31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
		41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
		51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
		61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
		71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
		81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
		91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

2. 100-lük kvadratın hissələrini dəftərinizdə çəkin və doldurun.

1)

2)

		40

3)

17	

4)

	35

3. **Araşdırma.** Damalı dəftərdə damalar ayırmaqla 100-lük kvadrat çəkin. Əvvəlcə dörd-dörd, sonra isə beş-beş saymaqla xanaları iki müxtəlif rənglə rəngləyin. Neçə dəfə eyni xananı rəngləməli oldunuz? Hər iki hal üçün ədədləri artan sıra ilə yazın.

100 dairəsində ədədlər

1. Şekildəki 100-lük kvadrata görə tapşırıqları yerinə yetirin.

1) Hər şəklə uyğun ədədləri ardıcıl yazın.

🌸 : 4, ...   🌙 : 14, ...

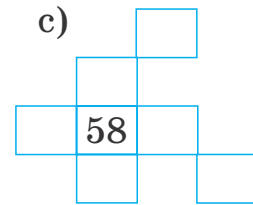
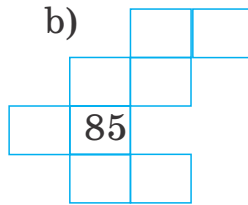
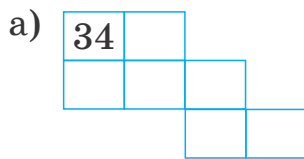
❤️ : 12, ...   ⭐ : 7, ...

2) 8-ci sütundakı şəkillərə uyğun ədədləri ardıcıl yazın.

3) 94 ədədinin sütunundakı şəkillərə uyğun ədədləri ardıcıl yazın.

1			🌸	5		⭐		🌸	
	❤️		🌙			17			❤️
	22	⭐				❤️	28		
❤️	🌙		❤️	🌸	36			⭐	
		⭐	44		⭐		🌙		50
⭐		53		❤️		🌙			
❤️		🌸			66		⭐	🌸	
			⭐		🌙			79	
	❤️			85		❤️			
🌸			94	🌙			🌸		100

2. 100-lük kvadratın hissələrini dəftərinizdə çəkin və doldurun.

3. 100-lük kvadratdan istifadə etməklə müqayisə edin.

- 64-ü onun 4 qonşusunun hər biri ilə
- 1-ci sütundakı 4-cü ədədlə, 2-ci sətirdəki 4-cü ədədi

4. Ülkər 100-lük kvadratın xanalarından birini qırmızı rənglədi. Qırmızı rəngli xanadan 3 xana aşağıdakı xananı sarı rənglədi. Sarı rəngli xanada 47 yazılmışsa, qırmızı rəngli xanada hansı ədəd yazılmışdır?

5. Ötürülmüş misalları yazın. Hesablamalar zamanı 100-lük kvadratın köməyindən istifadə edin.

a) $10 + 10 = 20$

___ + ___

___ + ___

40 + 10

50 + 10

___ + ___

b) $5 + 10 = 15$

15 + 10

25 + 10

___ + ___

45 + 10

55 + 10

c) $7 + 10 = 17$

___ + ___

27 + 10

37 + 10

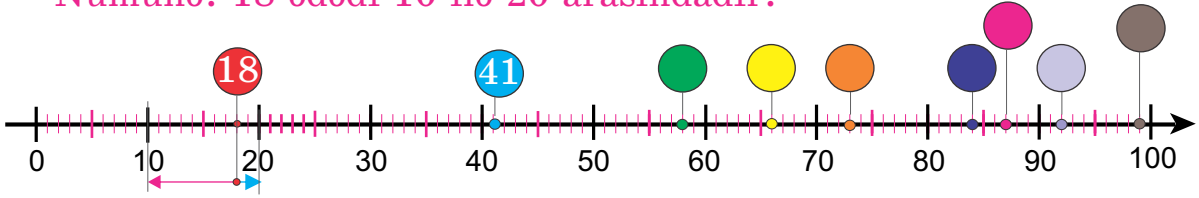
___ + ___

57 + 10

100 dairəsində ədədlər

1. Rəngli dairələrə uyğun ədədləri və onların hansı iki onluq arasında yerləşdiyini yazın.

Nümunə: 18 ədədi 10 ilə 20 arasındadır.

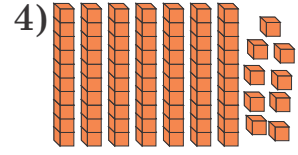
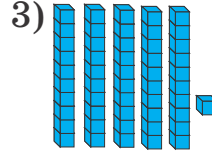
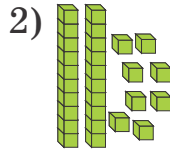
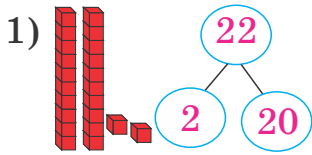

2. Ədədlərin hansı iki onluq arasında yerləşdiyini ədəd oxunun uyğun hissəsini çəkməklə göstərin.

(33) (27) (58) (62) (77) (81)

3. Modellərə uyğun ədədləri onluq və təklirlərin sayına görə müxtəlif cür təqdim edin.

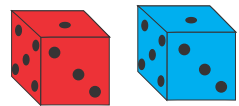

2 onluq və 2 təklik, $22 = 2 + 20$, $22 = 20 + 2$

4. Rasim 4 dənə onlitrlük, 8 dənə də birlitrlük qabı su ilə doldurdu. Rasim neçə litr su doldurdu? Həllə uyğun şəkil çəkin.

5. Emin sırada 11-cidir. Səadət Emindən sonra dayanıb. Səadətdən sonra sırada daha 3 nəfər var. Bu sırada cəmi neçə nəfər var?

6. **Oyun.** Ləvazimatlar. 1. Müxtəlif rəngli iki zər.

2. Rəngli kağızdan kəsilmiş dairələr.

Oyunun qaydası. Zərlərdən biri onluqların, digəri isə təklirlərin sayını göstərir. Oyunda iki və daha çox şagird iştirak edə bilər. Şagirdlər növbə ilə zərləri atırlar. Zərlərin göstərişinə uyğun ədədin üzəri rəngli kağızla örtülür. Bir sətirdəki və ya sütundakı bütün ədədlərin üzərini örtmüş oyunçu qalib sayılır və 5 xal qazanır.

3. Oyun kartı

11	21	31	41
12	22	32	42
13	23	33	43
14	24	34	44

100 dairəsində ədədlər

1. Ədədləri rəqəmlə, sözlə, onluq və təklidlərin cəmi şəklində müxtəlif cür yazın.

1) 5 onluq 3 təklid

3) 8 onluq 7 təklid

5) 8 onluq

2) otuz üç

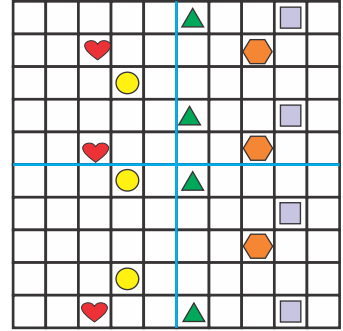
4) 36 təklid

6) 2 onluq

2. 1) 100-lük kvadratda 3-cü sütundakı şəkillərin yerindəki ədədləri ardıcıl yazın.

2) 100-lük kvadratda 10-cu sətirdəki şəkillərin yerindəki ədədləri ardıcıl yazın.

3) 100-lük kvadratda 60-dan böyük ədədlərin yerindəki şəkillərə uyğun ədədləri ardıcıl yazın.

3. Hesablayın.

$40 + 4$

$43 + 10$

$77 - 10$

$4 + 70$

$20 + 8$

$22 + 10$

$83 - 10$

$2 + 50$

$10 + 9$

$56 + 10$

$10 - 10$

$8 + 60$

4. Ədədləri yazın.

Bir onluq böyük ədədi

41, 27, 36, 8, 69

Bir onluq kiçik ədədi

16, 55, 26, 47, 39

5. Emin və Könül qabdakı almaların sayını tapmaq istəyirlər. Emin deyir ki, qabda 20-dən sonrakı ədəd qədər alma var. Könül isə deyir ki, almaların sayı 24-dən əvvəlki ədədə bərabərdir. Əslində isə almaların sayı onların söylədikləri ədədlərin arasındakı ədəd qədərdir. Qabda neçə alma var?

6. Zalda hər birində 10 yer olmaqla 9 sıra var.

1-ci sıradan 6-cı sətərə qədər yerlər tamaşaçı ilə doludur, qalan yerlər isə boşdur.

1) Zalda cəmi neçə tamaşaçı yeri var?

2) Zalda neçə nəfər var?

3) Zalda neçə yer boşdur?

7. Xəlil 16-dan iki-iki irəliyə sayır və aşağıdakı ədədləri söyləyir: 18, 21, 23, 25, 27. Xəlilin ilk səhv söylədiyi ədəd hansıdır?

100 dairəsində toplama

İkirəqəmli ədədlə birrəqəmli ədədin toplanması.
10-luq yaranmayan hal

Öyrənmə. Nümunə. $23 + 4$ cəmini müxtəlif üsullarla hesablayaq.

1. Mərtəbə bloklarının köməyiylə:

2. Təklidləri toplamaqla:

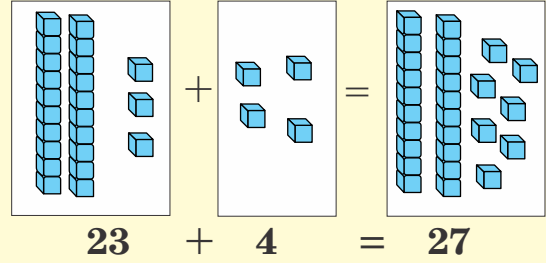
$$23 + 4 = 20 + 7 = 27$$

$$20 \quad 3 + 4 = 7$$

3. Sütunla yazmaqla:

Bu halda təklidləri eyni sütunda yazmaq vacibdir.

3 təklidlə 4 təklik toplanır, $3 + 4 = 7$, təklidlər mərtəbəsinə 7 yazılır. Onluqların sayı dəyişmir, onluqlar mərtəbəsinə 2 yazılır.

$$23 + 4 = 27$$

Onl.	Təkl.
2	3
+	4
2	7

1. Hər sütundakı 1-ci misalın həlli digər misalların həllini asanlaşdırır. Hesablayın və bir misal əlavə edin.

$$2 + 7$$

$$42 + 7$$

$$2 + 27$$

$$32 + 7$$

$$\_ + \_$$

$$3 + 5$$

$$13 + 5$$

$$3 + 45$$

$$83 + 5$$

$$\_ + \_$$

$$6 + 3$$

$$36 + 3$$

$$3 + 63$$

$$6 + 53$$

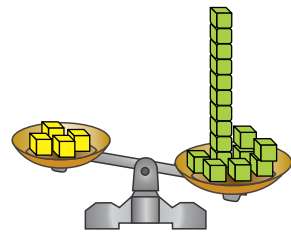
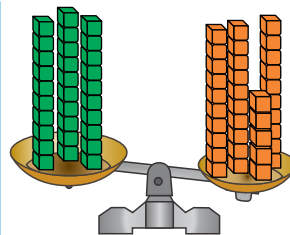
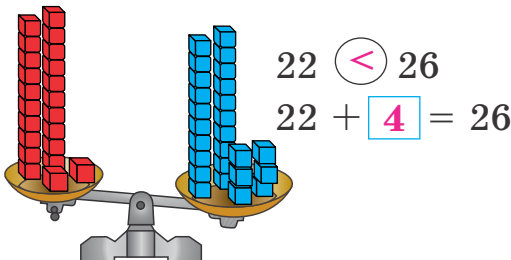
$$\_ + \_$$

2. Cəmi tapın:

a) iki üstəgəl on yeddi; b) qırx beş üstəgəl üç; c) əlli üç üstəgəl dörd.

3. Üçgözlü rəfin alt gözündə 11 kitab var. Hər sonrakı üst gözə əvvəlkindən 4 dənə çox kitab varsa, rəfin ən üst gözündə neçə kitab var? Məsələni şəkil çəkməklə həll edin.

4. Tərəzinin gözlərindəki kubların sayını müqayisə edin. Tərəzinin tarazlıqda olması üçün uyğun gözə neçə kub əlavə edilməlidir? Nümunəyə uyğun yerinə yetirin.

100 dairəsində çıxma

İkirəqəmli ədəddən birrəqəmli ədədin çıxılması
10-luq ayrılma

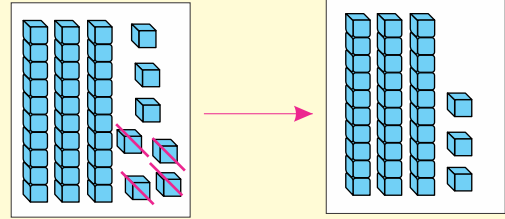
Öyrənmə. Nümunə. 37 - 4 fərqi müxtəlif üsullarla hesablayaq.

1. Mərtəbə bloklarının köməyiylə:

2. Təklidləri çıxmaqla:

$$37 - 4 = 30 + 3 = 33$$

$$30 \quad 7 - 4$$

$$37 - 4 = 33$$

3. Sütunla yazmaqla:

Bu halda təklidləri eyni sütunda yazmaq vacibdir.

7 təkliddən 4 təklik çıxılır, $7 - 4 = 3$, təklidlər mərtəbəsinə 3 yazılır. Onluqların sayı dəyişmir, onluqlar mərtəbəsinə 3 yazılır.

Onl.	Təkl.
3	7
-	4
3	3

1. Hər sütundakı 1-ci misal qalan misalların həllini asanlaşdırır. Hesablayın və bir misal əlavə edin.

$$9 - 6$$

$$8 - 5$$

$$7 - 7$$

$$19 - 6$$

$$18 - 5$$

$$17 - 7$$

$$29 - 6$$

$$38 - 5$$

$$27 - 7$$

$$\_\_ - \_\_$$

$$\_\_ - \_\_$$

$$\_\_ - \_\_$$

2. Çıxma əməlini yerinə yetirməklə, cədvəli dəftərinizdə doldurun.

1)

-	3	2	6
48	45	46	42
97			
29			

2)

-	4	1	7
58			
39			
87			

3. Nərmnin 10 manat pulu var idi. Bu gün atası ona 7 manat da verdi. Nərmnin pulunun 5 manatını xərclədi. Onun neçə manat pulu qaldı?

4. Ədədlər ailəsinə görə müxtəlif cür hesablayın.

1) Atası Mustafaya 5 manat verdikdən sonra onun 37 manatı oldu. Mustafanın əvvəlcə neçə manat pulu var idi?

$$5 + \square = 37$$

$$37 - \square = 5$$

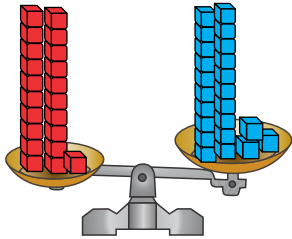
$$37 - 5 = \square$$

2) Yeni əkilən 8 nar ağacı ilə birlikdə bağda 28 nar ağacı oldu. Əvvəlcə bağda neçə nar ağacı var idi?

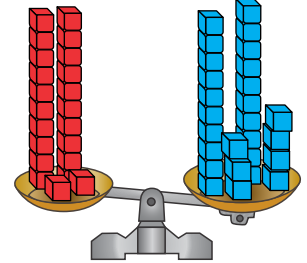
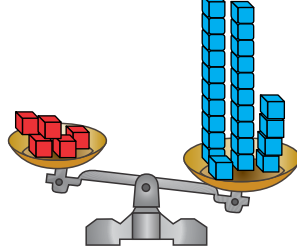
Cəmi	
37	
var idi	atası verdi
____	5

100 dairəsində toplama və çıxma

1. Tarazlıqda olması üçün tərəzinin uyğun gözünə ya kubları əlavə etmək, ya da götürmək lazımdır. Hər bir halı nümunəyə uyğun toplama və çıxma əməllərinin köməyiylə ifadə edin.

$$23 = 21 + 2$$
$$21 = 23 - 2$$

2. Qiymətləri eyni olan ifadələri nümunəyə uyğun yazın.

$$37 - 2 = 31 + 4$$

$$23 + 5$$

$$31 + 4$$

$$54 + 3$$

$$48 - 3$$

$$37 - 2$$

$$59 - 2$$

$$45 + 0$$

$$21 + 7$$

3. Rəngli xanaların yerinə elə ədədlər yazın ki, bərabərliklər doğru olsun.

$$26 - 5 = 20 + \text{red}$$

$$48 + 1 = 40 + \text{yellow}$$

$$\text{blue} + 7 = 52 + 6$$

$$44 - 3 = 40 + \text{green}$$

$$48 - 3 = 43 + \text{yellow}$$

$$\text{pink} + 3 = 52 + 6$$

4. Rəngli xanaların yerinə elə ədədlər yazın ki, bərabərliklər doğru olsun. Həllinizi yoldaşınızın həlli ilə müqayisə edin.

$$49 - \text{green} - \text{blue} = 41$$

$$\text{yellow} + 62 + \text{orange} = 68$$

$$56 - \text{pink} - \text{green} = 50$$

$$90 + \text{blue} + \text{yellow} = 96$$

$$\text{grey} + 81 + \text{yellow} = 87$$

$$39 - \text{purple} - \text{red} = 31$$

5. Rəngli xanaların yerinə elə ədədlər yazın ki, cəm və ya fərq 45 olsun.

$$\text{pink} + \text{blue} = 45$$

$$\text{yellow} + \text{purple} = 45$$

$$\text{brown} - \text{green} = 45$$

$$\text{grey} - \text{purple} = 45$$

6. Masada 8 qutu nar, bundan 3 qutu az albalı şirəsi var idi. Masadakı portağal şirəsi albalı şirəsindən 4 qutu çox idi. Masada neçə qutu portağal şirəsi var idi? Məsələni şəkil çəkməklə həll edin.

100 dairəsində toplama və çıxma

1. Hesablayın və müqayisə edin ($>$, $<$, $=$).

$87 - 4 \text{ və } 87 - 5$

$10 + 20 \text{ və } 20 + 20$

$43 + 2 \text{ və } 41 + 5$

$78 - 3 \text{ və } 77 - 3$

$33 + 6 \text{ və } 36 + 2$

$97 - 6 \text{ və } 94 - 3$

2. Əvvəlcə şifahi hesablayın. Cavabı 30-dan kiçik ədədə bərabər olan misalları seçib yazın.

$32 + 2 + 3$

$58 - 2 - 2$

$29 - 5 - 3$

$21 + 5 + 3$

$17 - 5 - 2$

$31 + 4 - 3$

3. İfadələr hansı qayda ilə tərtib edilmişdir. Daha 3 ifadə əlavə edin. Tələb edilən qaydaları dəftərinizdə yazın.

$12 + 3, 22 + 3, 32 + 3, 42 + 3, \dots$

Toplananların dəyişmə qaydası: _____

Cəmə görə ritmik sayma qaydası: _____

4. Rəngli xanaların yerinə uyğun ədədləri yazın.

$76 = 70 + 6$

$50 = 53 - \square$

$73 = 70 + \square$

$57 = 7 + \square$

$90 = 95 - \square$

$84 = \square - 3$

$34 = 4 + \square$

$70 = \square - 4$

$39 = \square + 4$

5. Fikrimdə bir ədəd tutmuşam. Bu ədədin:

- rəqəmləri cəmi 9-dur;
- onluqları tək, təklikləri cüt saydadır;
- 35 ilə 53 arasında yerləşir.

Bu hansı ədəddir?

6. Fidanın 28 rəngli karandaşı var idi. Karandaşlardan bir çoxu yararsız olduğu üçün Fidan onları atdı. İndi onun 8 karandaşı var. Fidan neçə yararsız karandaş atdı?

7. Rəşid dayı topladığı almanı 3 dənə 10 kq-lıq yeşiklərə və 7 dənə 1 kq-lıq torbalara yığdı. Rəşid dayı neçə kiloqram alma topladı? Məsələni şəkil çəkməklə həll edin.

100 dairəsində toplama

İkirəqəmli ədədlərin toplanması. 10-luq yaranmayan hal

Öyrənmə. Nümunə 1. $30 + 20$.

$3 + 2 = 5$ cəmindən istifadə etməklə şifahi hesablamaq olar.

3 onl. + 2 onl. = 5 onl., yəni $30 + 20 = 50$

Nümunə 2. $35 + 22$ cəmini müxtəlif üsullarla hesablayaq.

1. Hər iki toplananı onluq və təklidlərə ayırmaqla:

$$\begin{array}{r} 35 \\ 30 \quad 5 \\ + 22 \\ 20 \quad 2 \end{array} = 30 + 20 + 5 + 2 = 50 + 7 = 57$$

2. Toplananlardan birini (əlverişli hesablama üçün kiçik toplananı) onluq və təklidlərə ayırmaqla:

$$35 + 22 = 35 + 20 + 2 = 55 + 2 = 57$$

$$\text{və ya } 35 + 22 = 35 + 2 + 20 = 37 + 20 = 57$$

3. Sütunla yazmaqla:

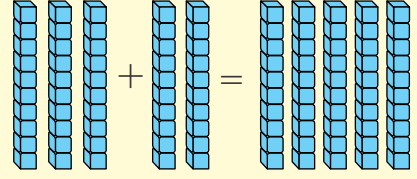
Təklidlər toplanır: 5 təkl. + 2 təkl. = 7 təkl.

Təklidlər mərtəbəsinə 7 yazılır.

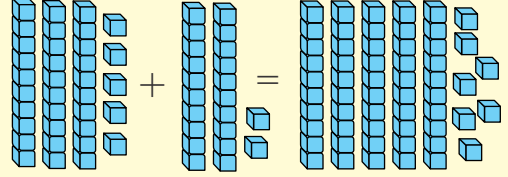
Onluqlar toplanır: 3 onl. + 2 onl. = 5 onl.

Onluqlar mərtəbəsinə 5 yazılır.

Mərtəbə blokları ilə modeli:

Mərtəbə blokları ilə modeli:

Onl.	Təkl.
3	5
+	2
2	2
5	7

1. Şifahi hesablayın.

$$\begin{array}{llll} 30 + 20 & 10 + 60 & 30 + 70 & 20 + 60 \\ 50 + 40 & 70 + 20 & 80 + 20 & 40 + 60 \end{array}$$

2. Cəmi müxtəlif üsullarla hesablayın.

$$\begin{array}{llll} 43 + 22 & 57 + 12 & 28 + 61 & 23 + 40 \\ 12 + 34 & 43 + 30 & 34 + 44 & 57 + 32 \end{array}$$

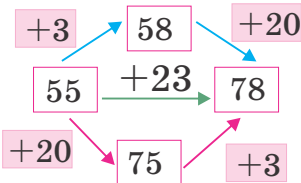
3. Cəmi müxtəlif üsullarla tapmağın mümkün olduğunu aşağıdakı kimi sxematik təsvirlə göstərin. Başqa bir üsul da fikirləşin.

$$55 + 23$$

$$41 + 45$$

$$72 + 17$$

$$53 + 24$$

$$55 + 3 = 58$$

$$58 + 20 = 78$$

$$55 + 23 = 78$$

2.

$$55 + 20 = 75$$

$$75 + 3 = 78$$

$$55 + 23 = 78$$

4. Hesablayın.

$$\begin{array}{r} 23 \\ + 45 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 81 \\ + 17 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 64 \\ + 25 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 13 \\ + 22 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 75 \\ + 14 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 30 \\ + 44 \\ \hline \end{array}$$

100 dairəsində çıxma

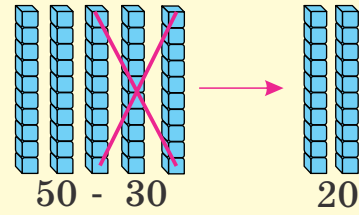
İkireqəmli ədədlərin çıxılması. 10-luq ayrılmayan hal

Öyrənmə.

Nümunə 1. $50 - 30$ fərqi $5 - 3 = 2$ fərqindən istifadə etməklə şifahi hesablamaq olar.

5 onl. - 3 onl. = 2 onl., yəni $50 - 30 = 20$

1. Mərtəbə blokları ilə modeli:

Nümunə 2. $37 - 23$ fərqi müxtəlif üsullarla hesablayaq.

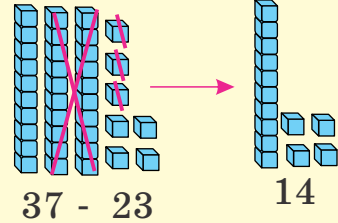
1. Çıxılanı onluq və təklidlərinə ayırmaqla:

$37 - 23 \rightarrow 37 - 20 = 17, 17 - 3 = 14$

20 3   və ya

$37 - 23 \rightarrow 37 - 3 = 34, 34 - 20 = 14$

2. Mərtəbə blokları ilə modeli:

2. Sütunla yazmaqla: Bu halda onluqları və təklidləri uyğun olaraq eyni sütunda yazmaq vacibdir.

Təklidlər çıxılır, $7 - 3 = 4$, təklidlər mərtəbəsinə 4 yazılır.

Onluqlar çıxılır, $3 - 2 = 1$, onluqlar mərtəbəsinə 1 yazılır.

Onl.	Təkl.
3	7
- 2	3
1	4

1. Şifahi hesablayın.

$$90 - 30$$

$$60 - 40$$

$$40 - 30$$

$$70 - 50$$

$$80 - 20$$

$$70 - 30$$

$$30 - 30$$

$$50 - 40$$

2. Fərqi müxtəlif üsullarla hesablayın.

$$85 - 32$$

$$99 - 69$$

$$48 - 47$$

$$56 - 40$$

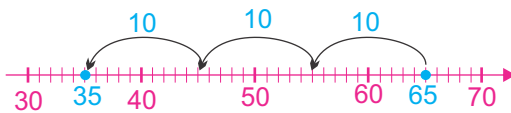
$$68 - 26$$

$$74 - 34$$

$$37 - 16$$

$$77 - 55$$

3. On-on geriye saymaqla hesablayın. Həlli nümunəyə uyğun təqdim edin.

$$65 - 30 = 35 \quad 55, 45, 35$$

$$41 - 20$$

$$68 - 40$$

$$73 - 30$$

$$96 - 20$$

$$87 - 40$$

$$35 - 30$$

$$37 - 10$$

$$54 - 40$$

4. Hesablayın.

$$\begin{array}{r} 52 \\ - 31 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 67 \\ - 45 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 45 \\ - 21 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 58 \\ - 38 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 77 \\ - 44 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 89 \\ - 26 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 97 \\ - 65 \\ \hline \end{array}$$

Toplama və çıxmanın qarşılıqlı əlaqəsi

Öyrənmə. Bir toplama əməlini yerinə yetirsəniz, ona uyğun 2 çıxma əməlini asanlıqla yerinə yetirə bilərsiniz.

Nümunə. $26 + 13$

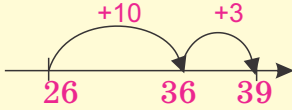
$$26 + 13 = 39 \quad 39 - 13 = 26 \quad 39 - 26 = 13$$

Göründüyü kimi, burada 26, 13, 39 ədədlər ailəsinə uyğun toplama və çıxma əməlləri yazılmışdır. Toplama və çıxmanın qarşılıqlı əlaqəsindən istifadə etməklə verilməyən toplananı, çıxılanı və ya azalanı düzgün tapdığınızı yoxlaya bilərsiniz.

Toplananı tapıram:

$$26 + \square = 39$$

26-nın üzərinə neçə gəlsəm 39 olar?

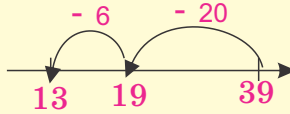
$$26 + 13 = 39$$

$$39 - 26 = 13$$

Çıxılanı tapıram:

$$39 - \square = 13$$

39-dan neçə çıxsam 13 qalar?

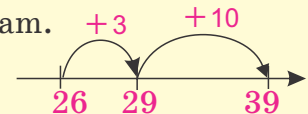
$$39 - 26 = 13$$

$$39 - 13 = 26$$

Azalanı tapıram:

$$\square - 13 = 26$$

Hansı ədəddən 13 çıxsam, 26 qalar? 26-dan 13 vahid irəliyə saysam, bu ədədi tapıram.

$$39 - 13 = 26$$

$$26 + 13 = 39$$

1. Toplama əməllərinə aid misalları yerinə yetirsəniz, çıxmaya aid misalları asanlıqla həll edə bilərsiniz.

$22 + 21$	$43 - 21$	$43 - 22$	$52 + 24$	$76 - 52$	$76 - 24$
$12 + 43$	$55 - 43$	$55 - 12$	$26 + 31$	$57 - 26$	$57 - 31$

2. Dəftərinizdə nümunəyə uyğun yerinə yetirin.

$$74 \xrightarrow{+23} 97$$

$$74 + 23 = 97$$

$$97 - 23 = 74$$

$$46 \xrightarrow{+12} \square$$

$$34 \xrightarrow{+32} \square$$

$$24 \xrightarrow{+ \square} 48$$

$$31 \xrightarrow{+ \square} 78$$

3. Verilməyən toplananı tapın. Həll üsulunuzu izah edin.

$$43 + \square = 63$$

$$57 + \square = 87$$

$$28 + \square = 48$$

$$12 + \square = 42$$

$$43 + \square = 83$$

$$34 + \square = 54$$

4. Azalanı və ya çıxılanı tapın. Həll üsulunuzu izah edin.

$$\square - 12 = 24$$

$$58 - \square = 26$$

$$67 - \square = 14$$

$$\square - 23 = 16$$

$$49 - \square = 21$$

$$76 - \square = 32$$

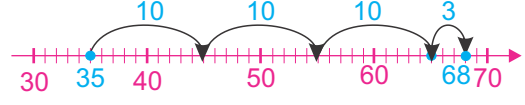
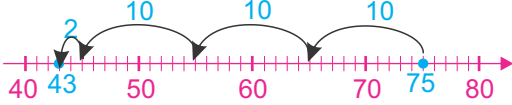
100 dairəsində toplama və çıxma

1. Cədvəlin birinci sətrində toplananlardan biri, üçüncü sətrində isə cəm yazılmışdır. Digər toplanana uyğun rəngli sətri doldurun.

65	71	24	11	32
88	96	77	69	57

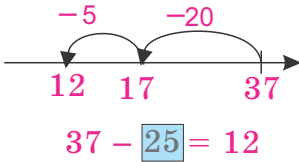
22	14	43	32	53
78	56	78	96	87

2. Ədəd oxu üzərində modelləşdirilmiş toplama və ya çıxma əməlini yazın.

3. Çıxılanı şifahi hesablamalarla tapın.

37-dən neçə çıxsam,
12 qalar?

$$37 - \square = 12$$

$$54 - \square = 13$$

$$48 - \square = 12$$

$$77 - \square = 33$$

$$89 - \square = 12$$

$$78 - \square = 56$$

4. Rəngli xanalarla uyğun toplananları tapın. Həllinizi izah edin.

$$12 + \square = 46$$

$$43 + \square = 85$$

$$34 + \square = 57$$

$$37 + \square = 99$$

$$51 + \square = 76$$

$$12 + \square = 68$$

5. 12 l və 15 l su 10 litrlik qablara boşaldıldı.

Neçə qab tam doldu? Yarımçıq qabı
doldurmaq üçün daha neçə litr su lazımdır?

6. Mağazaya hər birində 40 qutu olmaqla 2 yeşik meyvə şirəsi gətirdilər. Nahara qədər 30 qutu şirə satıldı. Mağazada neçə qutu şirə qaldı?

7. Təranə və nənəsi cücələri sayırlar. Onlar cəmi 45 cücə saydılar. Cücələrdən 33-ü ağ, qalanları qara rəngdədir. Təranə nənəsi ilə neçə qara cücə saydı?

Məsələnin şərtini elə dəyişin ki, sualda: a) ağ cücələrin sayının; b) bütün cücələrin sayının tapılması tələb edilsin.

100 dairəsində toplama və çıxma

100-lük kvadrat üzərində məşğələlər

1. Cəmi tapın.

Nümunə. $37 + 22$

100-lük kvadrat üzərində 37-nin yerləşdiyi xanadan 2-ci toplananın onluqlarının sayı qədər aşağı (2), təklirlərinin sayı qədər (2) sağa hərəkət etsək, $37 + 22$ cəminin 59 olduğunu taparıq.

$$\begin{array}{rcl} 37 + 22 & = & 59 \\ 23 + 36 & & 64 + 12 \\ 34 + 23 & & 26 + 62 \\ 51 + 47 & & 13 + 31 \end{array}$$

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

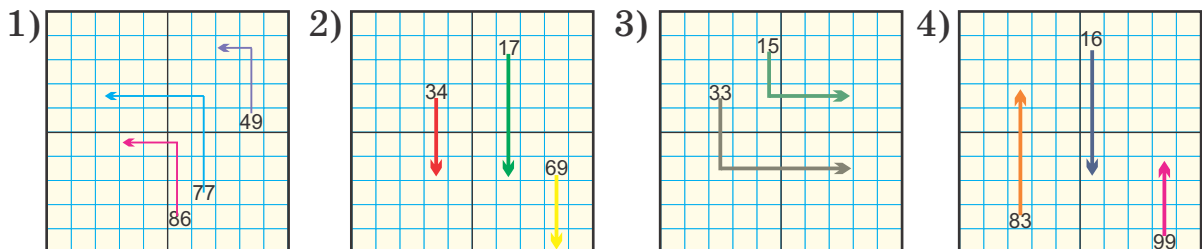
2. Fərqi tapın. Nümunə. $48 - 25$

100-lük kvadrat üzərində 48-in yerləşdiyi xanadan çıxılanın onluqlarının sayı qədər (2) yuxarı, təklirlərinin sayı qədər (5) sola hərəkət etsək, $48 - 25$ fərqlinin 23 olduğunu taparıq.

$$\begin{array}{rcl} 48 - 25 & = & 23 \\ 77 - 35 & & 85 - 52 \\ 97 - 45 & & 66 - 42 \\ 76 - 55 & & 99 - 27 \\ & & 89 - 66 \end{array}$$

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

3. 100-lük kvadratlar üzərində təsvir edilmiş misalları yazın.

Məsələ həlli

Siyahı tutmaqla məsələ həlli

Nümunə. Samir, Nərgiz və Vəfa avtobusa minmək üçün növbəyə neçə müxtəlif vəziyyətdə dayana bilərlər? Mümkün variantların sayını onların adlarının baş hərfi ilə siyahı tutmaqla tapın.

Həlli: Samir - S, Nərgiz - N, Vəfa - V hərfi ilə qeyd edək. Tutaq ki, Samir növbədə 1-ci, Nərgiz 2-ci, Vəfa 3-cüdür. Bu halı **SNV** kimi qeyd edək. Yenə də Samir növbədə 1-ci olsun, lakin Vəfanın 2-ci, Nərgizin 3-cü olduğunu düşünək. Bu halı **SVN** kimi qeyd edək. 2 variant alındı: **SNV və SVN**

Bu qayda ilə Nərgizin 1-ci yerdə olduğu hala uyğun vəziyyətlər: **NSV və NVS**

Vəfanın 1-ci yerdə olduğu hala uyğun vəziyyətlər: **VNS və VSN** kimi olacaq.

Mümkün variantların siyahısını yazaq:

1. SNV, 2. SVN, 3. NSV,
4. NVS, 5. VNS, 6. VSN.

Deməli, onlar 6 müxtəlif variantda dayana bilərlər. Mümkün variantları öz düzülüşünüzlə modelləşdirməklə bu fikri yoxlayın.

1. Əli, Leyla və İsa bayramda şeir söyləyəcəklər. Onların hər birinin səhnəyə çıxma ardıcılığını neçə müxtəlif variantda təşkil etmək mümkündür? Bu variantların siyahısını yazın.

2. Verilmiş rəqəmlərin köməyi ilə mümkün ikirəqəmli ədədləri yazın.

1)

23, 24, 22

2)

5, 1, 2

3)

3, 7, 8

4)

6, 1, 9

2, 3, 4

32, 34, 33

42, 43, 44

3. 1 qəpiklik, 3 qəpiklik, 5 qəpikliklərlə 10 qəpik pulu neçə cür yığmaq olar?

Gülzar deyir ki, bunu 6 variantda etmək mümkündür.

Mümkün olan bütün variantları yazmaq bu fikri yoxlayın.

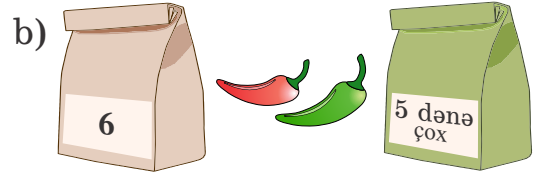
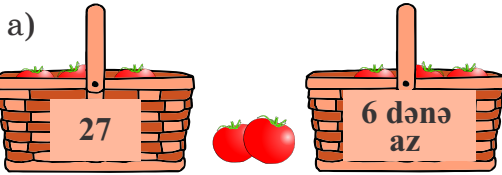
Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. 1) Parkda 14 şam ağacı, bundan 5 dənə az çinar ağacı var. Parkda neçə çinar ağacı var?
- 2) Parkda 12 palıd ağacı, bundan 5 dənə çox şam ağacı var. Parkda neçə şam ağacı var?

3) Parkda 11 palıd ağacı var. Parkda daha 5 palıd ağacı olsa, onların sayı çinar ağaclarının sayı qədər olar. Parkda neçə çinar ağacı var?

2. Şəkillərə görə "... dənə az", "... dənə çox", həmçinin "... dənə də olsa", "... dənə götürülsə" ifadələrini işlətməklə müxtəlif məsələlər qurun.

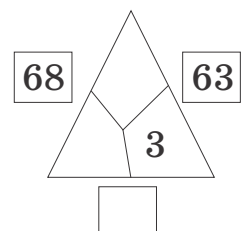
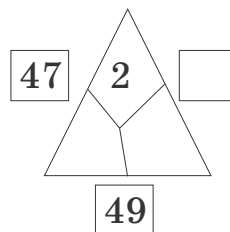
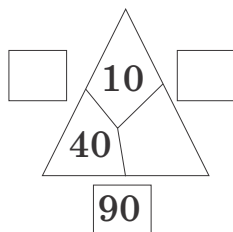
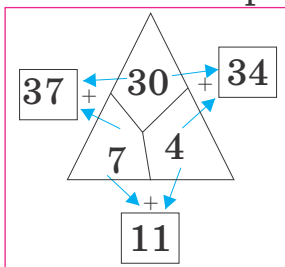

3. Bir nəfər Eldardan aptekin yerini soruşdu. Eldar belə cavab verdi: "İndi biz 27 nömrəli binanın qarşısında-yıq. Düz irəliyə gedin, dörd binanı keçin, aptek 5-ci binada yerləşir." Adətən, küçənin bir tərəfindəki binalar tək, digər tərəfindəkilər isə cüt nömrəli olur. Bu şərti nəzərə alsaq, aptekin neçə nömrəli binada yerləşdiyini söyləmək olar?

4. 100-lük kvadrat üzərində qeyd olunmuş toplama və çıxma misallarını yazın.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

5. Nümunəni araşdırın. Verilən ədədlərə görə boş xanalardakı ədədləri tapın.

Özünüqiymətləndirmə

1. Toplananların dəyişməsini araşdırın. Cəmi tapın.

$24 + 3$

$24 + 30$

$42 + 3$

$42 + 30$

$32 + 6$

$32 + 60$

$23 + 6$

$23 + 60$

$37 + 2$

$37 + 20$

$73 + 2$

$73 + 20$

2. Eyni rəngli xanalar eyni ədədə uyğundur.
Dəftərinizdə tamamlayın.

1) $\square = 11$

$11 + \square = \square$

$\square + \square = \square$

$\square + \square = \square$

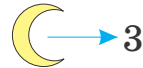
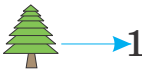
2) $\square = 23$

$7 + \square = \square$

$\square + \square = \square$

$\square + \square = \square$

3. Şəkillərə uyğun rəqəmləri yazın, cəmi və ya fərqi tapın.

1)   +

5)   -

2)   -

6)   -

3)   +

7)   -

4)   -

8)   -

4. Rəngli xanaların yerinə uyğun rəqəmləri yazın.

$\square 4 + 3 = 77$

$59 - \square 4 = 25$

$\square 4 + \square 2 = 66$

$46 - \square 2 = 4$

5. 1) Çəndə 31 l su var. Çəndə 45 l su olması üçün daha neçə litr su əlavə edilməlidir?
- 2) Kitabın cəmi 48 səhifəsi var. Cəlil kitabın 25 səhifəsini oxudu. O, daha neçə səhifə oxumalıdır?
- 3) Fidan iki ədədi topladı və cəm 55 oldu. Bu ədədlərdən biri 23 olarsa, digər ədədi tapın.

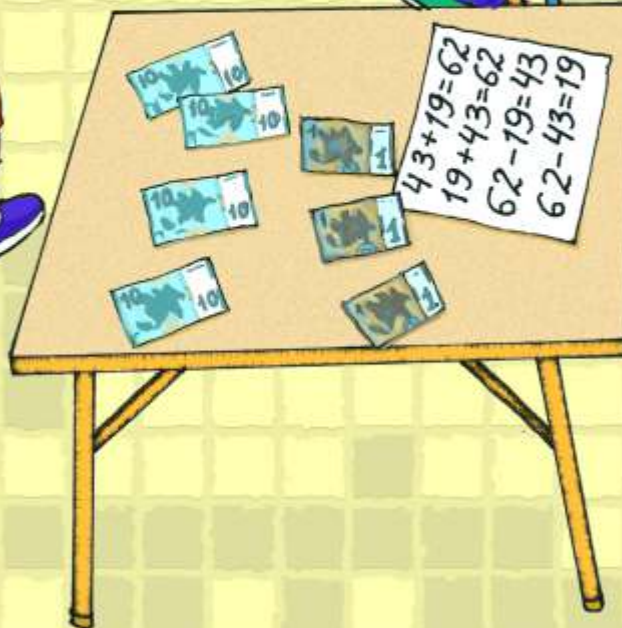
2-ci bölmə

- 100 dairəsində toplama
- 100 dairəsində çıxma
- İkirəqəmli ədədlərin toplanması
- İkirəqəmli ədədlərin çıxılması
- Toplama və çıxmanın qarşılıqlı əlaqəsi
- Pullarımız

43+19
50,12,62

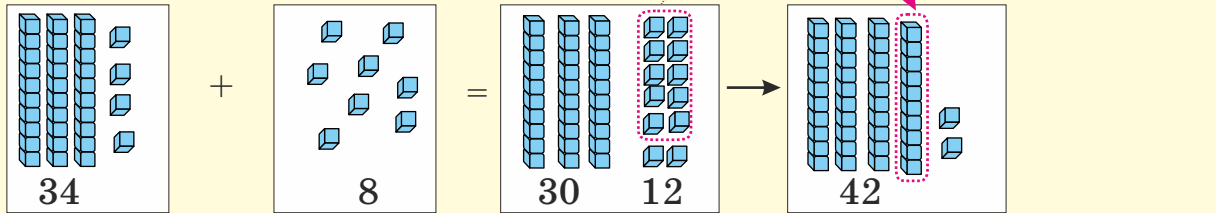

100 dairəsində toplama

İkirəqəmli ədədlə birrəqəmli ədədin toplanması.
10-luq yaranan hal

Öyrənmə. Nümunə. $34 + 8$ cəmini müxtəlif üsullarla tapaq.

1. Mərtəbə blokları ilə modelləşdirməklə.

2. Onluğa tamamlamaqla. $34 + 8 = 34 + 6 + 2 = 40 + 2 = 42$

6 2

3. Əvvəlcə təklikləri toplamaqla. $34 + 8 = 30 + 4 + 8 = 30 + 12 = 42$

4. Sütunla yazmaqla.

Ə Təkliklər toplanır: 8 tēkl. + 4 tēkl. = 12 tēkl.

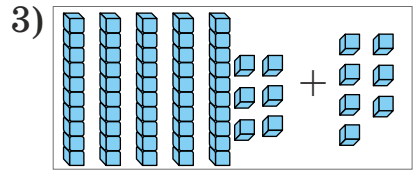
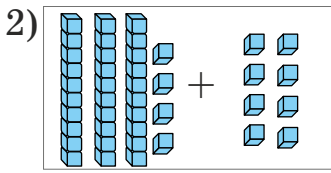
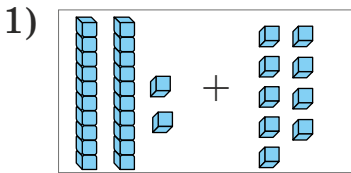
Ə Cəmdə alınan 12 tēklik 1 onluq 2 tēklikdir.

Tēkliklər mərtəbəsinə 2 yazılır. 3 onluğa tēkliklər mərtəbəsi alından 1 onluq əlavə edilir.

3 onl. + 1 onl. = 4 onl. Onluqlar mərtəbəsinə 4 yazılır.

Onl.	Tēkl.
3	4
+	8
4	2

1. Modelə uyğun cəmi yazın.

2. Onluğa tamamlamadan istifadə etməklə cəmi tapın.

$$47 + 8 = 47 + 3 + 5 = 55$$

$$56 + 8$$

$$34 + 7$$

$$28 + 8$$

$$62 + 9$$

$$45 + 6$$

$$33 + 8$$

3. Birinci cəmdən ikincini şifahi həll etmək üçün istifadə edin.

$$\begin{array}{r} 3 + 8 \\ 23 + 8 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 5 + 7 \\ 35 + 7 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 6 + 5 \\ 16 + 5 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 9 + 4 \\ 9 + 54 \end{array}$$

4. Cəmi tapın.

Onl.	Tēkl.
4	7
+	5
5	2

$$\begin{array}{r} 64 \\ + 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 45 \\ + 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 59 \\ + 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 78 \\ + 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 28 \\ + 7 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 48 \\ + 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 73 \\ + 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 67 \\ + 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 39 \\ + 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 57 \\ + 6 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 46 \\ + 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 78 \\ + 7 \\ \hline \end{array}$$

5. Dayanacaqda 37 avtomobil var idi. Dayanacağa əvvəlcə 3, sonra isə 4 avtomobil gəldi. Dayanacaqda cəmi neçə avtomobil oldu? Məsələn müxtəlif üsullarla həll edin.

100 dairəsində çıxma

İkirəqəmli ədəddən birrəqəmli ədədin çıxılması.
10-luq ayrılan hal

Öyrənmə. Nümunə. 43 - 9 fərfini müxtəlif üsullarla tapaq.

1. Mərtəbə blokları ilə modelləşdirməklə:

4 onluq 3 təklik   10-luqlardan birini təkliklərə ayıraq: 13 təklikdən 9 təklik çıxmaq: Fərq: 34
3 onluq 4 təklik

1.

Onluq	Təklik

43

2.

Onluq	Təklik

30 + 13

3.

Onluq	Təklik

30   13 - 9

4.

Onluq	Təklik

34

2. Onluqlara gətirməklə:

$$43 - 9 = 34$$

$$43 - 3 = 40$$

$$40 - 6 = 34$$

3. Sütunla yazmaqla: $3 < 9$ olduğu üçün 4 onluqdan 1 onluq 3 təkliyə əlavə edilir, təkliklərin sayı 13 olur.

13 təklikdən 9 təklik çıxılır: $13 - 9 = 4$.

Təkliklər mərtəbəsinə 4 yazılır.

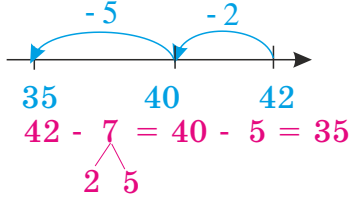
Qalan 3 onluq isə onluqlar mərtəbəsinə yazılır.

Onl.	Təkl.
3	13
- 4	- 9
3	4

1. 21 - 5 və 33 - 6 fərfini mərtəbə bloklarının köməyiylə göstərin.

Uyğun şəkilləri damalarla çəkin. 1 təklik: , 1 onluq:

2. Nümunəni araşdırın. Fərqi bu üsulla şifahi hesablayın.

$$42 - 7$$

$$53 - 6$$

$$27 - 9$$

$$21 - 9$$

$$73 - 8$$

$$32 - 5$$

$$81 - 8$$

$$66 - 7$$

$$94 - 6$$

3. Fərqi tapın.

$$\begin{array}{r} 52 \\ - 6 \\ \hline 46 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 52 \\ - 6 \\ \hline 46 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 34 \\ - 5 \\ \hline 29 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 71 \\ - 3 \\ \hline 68 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 42 \\ - 9 \\ \hline 33 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 61 \\ - 4 \\ \hline 57 \end{array}$$

4. Bir topda 30 metr parça var idi. Topdan əvvəlcə 5 m, sonra isə 3 m parça kəsildi. Topda neçə metr parça qaldı?

Məsələn müxtəlif üsullarla həll edin.

100 dairəsində toplama və çıxma

1. Hesablayın.

$$\begin{array}{r} 23 \\ - 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 34 \\ - 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 42 \\ - 6 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 50 \\ - 7 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 61 \\ - 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 78 \\ + 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 37 \\ + 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 43 \\ + 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 44 \\ + 6 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 68 \\ + 8 \\ \hline \end{array}$$

2. Onluq ayırmaqla həll edilən misalları bir sütunda, qalanlarını isə digər sütunda yazmaqla hesablayın.

$$27 - 8$$

$$47 - 7$$

$$89 - 8$$

$$49 - 6$$

$$70 - 7$$

$$75 - 7$$

$$40 - 8$$

$$55 - 9$$

$$53 - 5$$

$$68 - 5$$

3. Hər bir sütundakı misalların düzülüş qaydasını müəyyən edin. Ötürülmüş misalları da əlavə etməklə həll edin.

$$13 - 7$$

$$23 - 7$$

.....

$$93 - 7$$

$$5 + 9$$

$$15 + 9$$

.....

$$85 + 9$$

$$16 - 8$$

$$26 - 8$$

.....

$$96 - 8$$

4. Məsələləri şəkil çəkməklə həll edin.

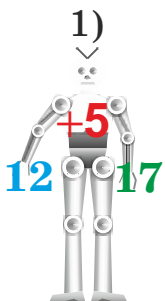
1) Bağda daha 4 giləs ağacı əkilsə, onların sayı 21 olar.

Bağda əvvəlcə neçə giləs ağacı var idi?

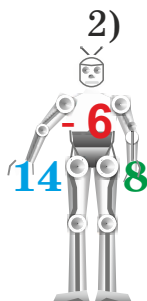
2) Bağda 28 nar ağacı, bundan 9 dənə az alma ağacı var.

Armud ağaclarının sayı alma ağaclarının sayından 7 dənə azdır. Bağda neçə armud ağacı var?

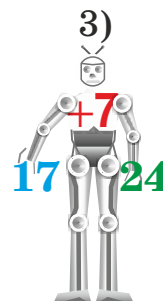
5. Hər bir robot qəbul etdiyi ədədə müəyyən ədədi əlavə edir və ya çıxır. Sonra nəticəni çıxışa ötürür. Robotların işinə görə cədvəli doldurun.

Giriş	Çıxış
12	17
21	
	34

Giriş	Çıxış
14	8
16	
	23

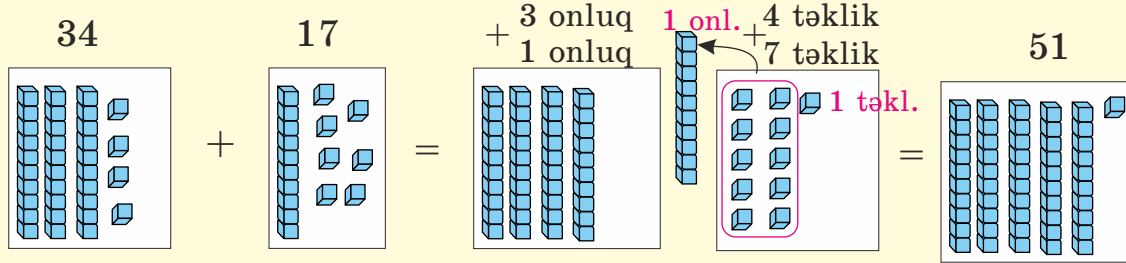
Giriş	Çıxış
	24
38	
	53

100 dairəsində toplama

İkirəqəmli ədədlərin toplanması. 10-luq yaranan hal

Öyrənmə. Nümunə. $34 + 17$ cəmini müxtəlif üsullarla tapaq.

1. Mərtəbə blokları ilə modelləşdirməklə:

2. Sütunla yazmaqla:

$$34 + 17 = 51$$

• Təklilər toplanır. $7 + 4 = 11$ təklik yenidən

onluq və təklilərə ayrılır. $11 \rightarrow 1$ onluq 1 təklik

Təklilər mərtəbəsinə 1 yazılır. 1 onluq isə

"yadda saxlanılaraq" növbəti addımda onluqlarla toplanır.

• Onluqlar toplanır, təklilər mərtəbəsiindən alınmış 1 onluq isə

onluqlara əlavə edilir: $3 \text{ onl.} + 1 \text{ onl.} + 1 \text{ onl.} = 5 \text{ onl.}$

Onluqlar mərtəbəsinə 5 yazılır.

Onl.	Təkl.
3	4
+1	7
5	1

1. Sütunla yazaraq hesablayın.

Onl.	Təkl.
5	8
+2	2
8	0

$$45 + 26$$

$$35 + 28$$

$$47 + 35$$

$$17 + 47$$

$$17 + 14$$

$$27 + 48$$

$$66 + 27$$

$$69 + 16$$

$$19 + 34$$

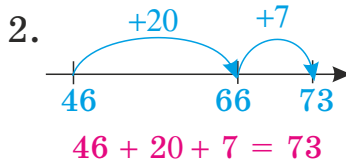
2. Nümunədəki hər iki hesablama qaydasını araşdırın. Cəmi bu qaydalarla tapın.

$$1. 46 + 27 = 73$$

$$40 + 20 = 60$$

$$6 + 7 = 13$$

$$60 + 13 = 73$$

$$46 + 27$$

$$27 + 34$$

$$38 + 44$$

$$54 + 46$$

$$59 + 19$$

$$78 + 13$$

3. Fiqurların yerinə uyğun rəqəmi yazın və hesablayın.

$$\heartsuit = 5$$

$$\blacktriangle = 6$$

$$2 \star + \blacktriangle 4$$

$$\bullet 7 + 2 \blacktriangle$$

$$\star = 3$$

$$\bullet = 4$$

$$\heartsuit 3 + 4 \bullet$$

$$\heartsuit 3 + \star 1$$

4. Tofiq kompüter oyununda yığdığı hər 10 xal üçün 1 əlavə cəhd qazanır. 1) Tofiq 37 xal yığdı, o neçə əlavə cəhd qazandı?

2) a) 4 cəhd; b) 6 cəhd üçün Tofiq ən azı daha neçə xal yığmalıdır?

100 dairəsində çıxma

İkirəqəmli ədədlərin çıxılması. 10-luq ayrılan hal

Öyrənmə. Nümunə. $43 - 27 = 16$

1. Mərtəbə bloklarının köməyiylə modelləşdirməklə:

Onluqlar mərtəbəsidən
1 onluğu təklidlərlə
3 təkliyə əlavə edirik

13 təklidən
7 təkliyi çıxırıq

2 onluğu çıxırıq

3 < 7 olduğu üçün

1.

Onluq	Təklid

2.

Onluq	Təklid

3.

Onluq	Təklid

4.

Onluq	Təklid

2. Sütunla yazmaqla: Modellə çıxma addımlarını sütunla çıxmada da göstərək.

1.

Onl.	Təkl.
4	3
- 2	- 7

2.

Onl.	Təkl.
3	13
- 2	- 7

3.

Onl.	Təkl.
3	13
- 2	- 7
	6

4.

Onl.	Təkl.
3	13
- 2	- 7
1	6

1. Fərqi sütunla yazmaqla tapın.

Onl.	Təkl.
4	13
- 2	- 7

$54 - 17$

$71 - 36$

$54 - 28$

$42 - 27$

$67 - 19$

$32 - 17$

$74 - 48$

$45 - 16$

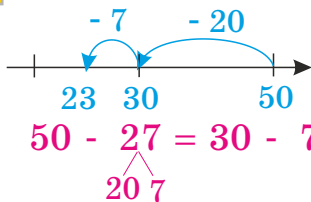
$21 - 15$

$51 - 33$

$44 - 27$

$43 - 16$

2. Nümunəni araşdırın. Fərqi bu üsulla şifahi hesablayın.

$50 - 27$

$80 - 55$

$40 - 25$

$30 - 27$

$90 - 75$

$60 - 33$

$70 - 36$

$80 - 45$

$50 - 27 = 30 - 7 = 23$

3. Rəngli xanalarla uyğun rəqəmləri tapın.

$1) 4 \text{ (blue)} - 5 \text{ (purple)} = 17$

$2) 7 \text{ (green)} - 3 \text{ (blue)} = 24$

$3) 3 \text{ (red)} + 5 \text{ (green)} = 72$

4. Azalan və çıxılanın dəyişmə qaydasını müəyyən edin və daha 5 addım davam etdirin.

$14 - 9, 24 - 10, 34 - 11, \dots$

100 dairəsində toplama və çıxma

1. Onluq ayırmaqla həll olunanları bir sütunda, qalanlarını digər sütunda yazın və həll edin.

$83 - 26$

$71 - 43$

$84 - 56$

$58 - 36$

$53 - 25$

$76 - 48$

$74 - 58$

$46 - 23$

$56 - 23$

2. Təklidləri topladıqda 10-luq yaranan misalları bir sütunda, qalanlarını isə digər sütunda yazın və həll edin.

$47 + 38$

$25 + 48$

$61 + 17$

$52 + 27$

$34 + 32$

$36 + 18$

$44 + 47$

$45 + 19$

$72 + 19$

3. Araşdırın, uyğun qayda ilə tamamlayın və hesablayın.

$30 + 20$

$98 - 76$

$12 + 22 + 32$

$32 + 22$

$87 - 65$

$13 + 23 + 33$

$34 + 24$

$76 - 54$

$14 + 24 + \square$

$36 + \square$

$65 - \square$

$15 + \square + \square$

$\square + \square$

$\square - \square$

$\square + \square + \square$

4. Cəmi hesablayın. Hər sütundakı misalların oxşar və fərqli cəhətlərini təqdim edin.

$\overset{\cdot}{4}5 + 20 = 65$

$53 + 40$

$32 + 30$

$61 + 30$

$\overset{\cdot}{4}\overset{\cdot}{5} + 3 = 48$

$53 + 6$

$32 + 7$

$61 + 5$

$\overset{\cdot}{4}\overset{\cdot}{5} + 23 = 68$

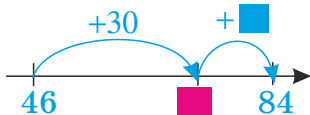
$53 + 46$

$32 + 37$

$61 + 35$

5. Sxematik təsvirləri dəftərinizdə tamamlayın. Rəngli xanalara uyğun ədədləri tapın.

$46 + \blacksquare = 84$

$35 + \blacksquare = 91$

$56 + \blacksquare = 73$

6. Nərmən iki ədədi topladı və cəmdə 47 aldı. Nərmənin yazısında toplananlardan birinin 18 olduğu aydın görünür. Digər toplanan isə qaralanmışdır. Bu toplanan neçə ola bilər?

7. Fikrimdə ikirəqəmli ədəd tutmuşam. Bu ədədin:

- onluqlarının sayı təklidlərinin sayının ikiqatı qədərdir;
- rəqəmləri cəmi 3-ə bərabərdir. Fikrimdə tutduğum ədədi tapın.

Məsələ həlli

Toplama və çıxmanın qarşılıqlı əlaqəsi

Öyrənmə. Məsələnin şərtində verilənlərlə axtarılanın yerini dəyişməklə yeni məsələlər qurmaq olar. Bu halda məlumatı cədvəllə təqdim etmək əlverişlidir.

Məsələ 1. 2-ci sinif şagirdləri şənliyə 12 nəfər 1-ci sinifdən, 9 nəfər 3-cü sinifdən dəvət ediblər. Onlar şənliklərinə cəmi neçə şagird dəvət ediblər?

Məlumdur: 1-ci sinifdən dəvət edilənlər - 12 nəfər

3-cü sinifdən dəvət edilənlər - 9 nəfər

Deməli, hissələr, toplananlar (12 və 9) məlumdur.

Cədvəldə bu məlumatları yazaq.

Tapmalıyıq: Bütün dəvət edilənlərin sayını, yəni tamı.

Tamı cədvəldə sual işarəsi ilə qeyd edək.

Hesablamalar: Dəvət edilənlərin ümumi sayı: $12 + 9 = 21$ (nəfər).

İndi isə növbə ilə verilənlərdən biri ilə axtarılanın yerini cədvəldə dəyişdirməklə yeni məsələlər quraq.

Məsələ 2. İkinci sinif şagirdləri sinif şənliyinə cəmi 21 şagird dəvət ediblər. Onlardan 12 nəfəri 1-ci sinif, qalanları isə 3-cü sinif şagirdləridir. Şənliyə 3-cü sinifdən neçə şagird dəvət edilib?

Dəvət edilən 3-cü sinif şagirdlərinin sayı: $21 - 12 = 9$

Üçüncü məsələnin şərtini cədvələ uyğun olaraq şifahi söyləyin.

Tam	
?	
hissə	hissə
12	9

Tam	
21	
hissə	hissə
12	?

Tam	
21	
hissə	hissə
?	9

Məsələlərə görə yeni məsələlər qurun və cədvəllə təqdim edin.

1. Ləklərə əkilmiş 56 pomidor şitilindən 17-si çiçək açıb, qalanları çiçək açmayıb. Neçə pomidor şitili hələ çiçək açmayıb?

Tam	
hissə	hissə

2. Məktəbin “Cəsurlar” komandasından 16, “Qartallar” komandasından isə 18 şagird müsabiqənin 2-ci turuna keçdi. Məktəbin neçə şagirdi 2-ci tura keçdi?

Tam	
hissə	hissə

3. Aprel ayında 7 gün yağışlı, qalan günlər günəşli keçib. Aprel ayında neçə gün günəşli olub?

Tam	
hissə	hissə

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Rəhim $65 + 16$ cəmini aşağıdakı kimi sütunla yazmaqla hesablamışdır. Rəhimin hesablama üsulunu araşdırın və cəmi bu qayda ilə yazmaqla tapın.

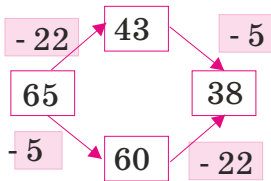
$$\begin{array}{r} + 65 \\ + 16 \\ \hline + 11 \\ + 70 \\ \hline 81 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 65 + 16 \\ 54 + 28 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 45 + 37 \\ 78 + 14 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 55 + 36 \\ 27 + 48 \end{array}$$

2. Çıxma əməllərini nümunəyə uyğun yerinə yetirin. Fərqi müxtəlif üsullarla hesablamağın mümkün olduğunu göstərin. Başqa bir üsul da siz fikirləşin.

$$\begin{array}{r} 65 - 27 \\ 522 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 65 - 5 = 60 \\ 60 - 22 = 38 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 65 - 27 \\ 82 - 38 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 73 - 17 \\ 54 - 29 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 45 - 16 \\ 66 - 28 \end{array}$$

3. Cəmi nümunəyə uyğun hesablayın.

$$\begin{array}{r} 67 + 28 = 87 + 8 = 95 \\ 67 + 20 = 87 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 57 + 36 \\ 48 + 35 \\ 62 + 24 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 24 + 27 \\ 32 + 24 \\ 38 + 37 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 76 + 17 \\ 47 + 43 \\ 53 + 38 \end{array}$$

4. Fərqi nümunəyə uyğun hesablayın.

$$\begin{array}{r} 55 - 36 = 25 - 6 = 19 \\ 55 - 30 = 25 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 67 - 32 \\ 78 - 45 \\ 54 - 27 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 94 - 19 \\ 71 - 34 \\ 74 - 31 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 80 - 35 \\ 62 - 26 \\ 58 - 16 \end{array}$$

5. Məsələləri əvvəlcə öz sözlərinizlə danışın, həllinizi həm şifahi, həm də yazılı təqdim edin.

1) Sinif otağının uzunluğu 5 m, məktəb dəhlizinin uzunluğu isə bundan 10 m çoxdur. Dəhlizin uzunluğu neçə metrdir?

2) Qabdakı 30 l sudan 17 l həyətdəki gülləri suvarmaq üçün, 12 l isə evdə işləndi. Qabda neçə litr su qaldı?

3) Lalənin 18 stikeri, Sahibin isə 7 stikeri var. Sahibin stikerlərinin sayının Lalənin stikerləri qədər olması üçün ona daha neçə stiker lazımdır?

Özünüqiymətləndirmə

1. “Hərəyə 1 ağac əkək!” şüarı ilə keçirilən tədbirdə məktəb kollektivinin əkdirdiyi ağac və güllərin sayı haqqında məlumat cədvəldə verilmişdir. Cədvələ görə müxtəlif məsələlər qurun və şifahi söyləyin. İki məsələnin mətnini və həllini yazılı olaraq təqdim edin.

Ağac və güllər	Sayı
Meyvə ağacları	32
Bəzək ağacları	24
Çoxillik gül kolları	47
Mövsümi gül kolları	65

2. Misalları nümunədə göstərildiyi kimi yazın və həll edin.

Onl.	Təkl.	Onl.	Təkl.			
1		6	11	47 + 25	51 - 23	72 + 21
4	7	7	1	71 - 29	74 + 17	33 + 39
+ 2	5	- 2	9	35 + 45	52 - 34	42 - 28
7	2	4	2			

3. Hesablayın və müqayisə edin.

55 + 30	90 - 7	58 - 20	35 + 10
42 + 50	75 - 5	36 - 8	17 + 11
65 - 9	85 - 24	76 + 9	73 + 20

4. Birinci sütundakı misalların tərtib olunma qaydasına görə digər sütunlardakı misallar ardıcılığını tamamlayın və həll edin.

80 - 9	50 - 6	70 - 8	60 - 7
70 - 8	40 - 5	.....	.....
60 - 7	.....	.....	.....
50 - 6	.....	.....	.....

5. Dəftərinizdə eyniölçülü 4 düzbucaqlı çəkin və aşağıdakı qayda ilə rəngləyin.

Qırmızı düzbucaqlı mavi və sarı düzbucaqlının arasında, yaşıl düzbucaqlı isə mavi düzbucaqlının solunda olsun.

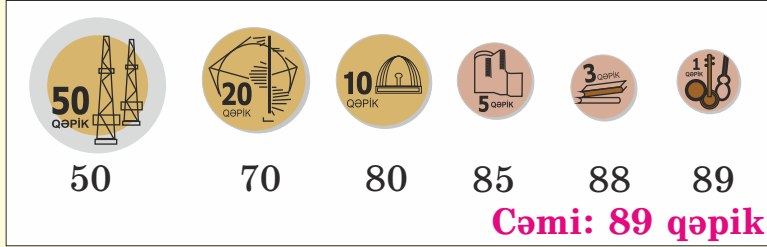
6. Fikrimdə bir ədəd tutmuşam. Bu ədəd ən böyük ikirəqəmli cüt ədəddən 2 onluq azdır. Fikrimdə tutduğum ədədi tapın.

Pullarımız

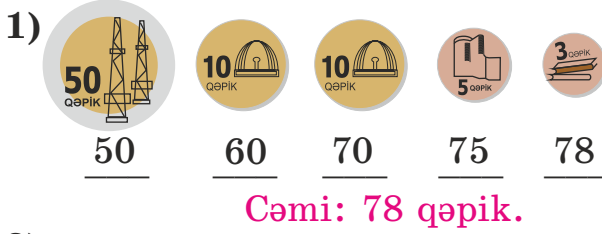
Qəpiklər

Öyrənmə.

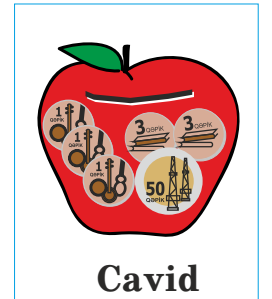
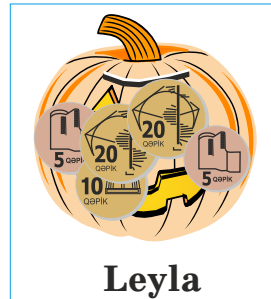
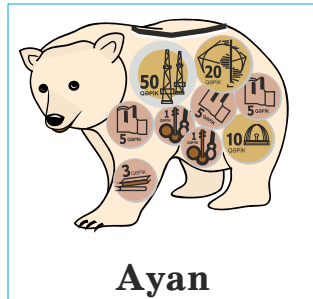
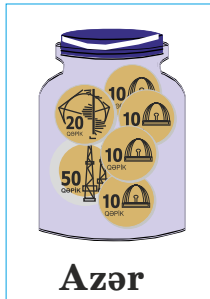
Qəpik pulları saymaq üçün onları böyükdən kiçiyə doğru sıra ilə düzün və ardıcıl toplayın.

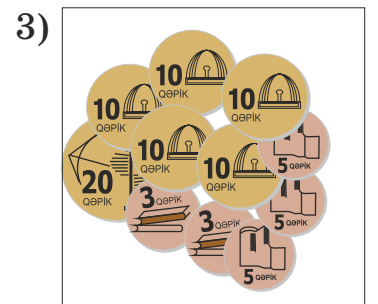
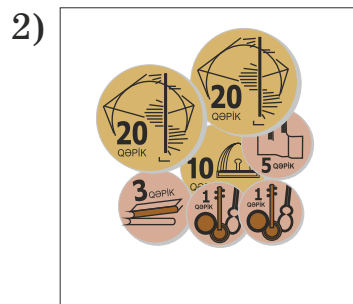
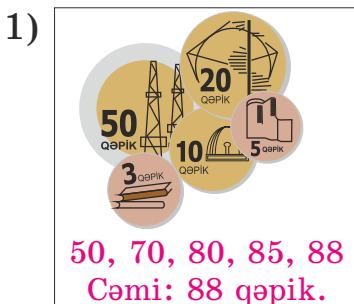
1. Pulları düzüldüyü sıra ilə ardıcıl toplamaqla sayın.

2. Azər, Ayan, Leyla və Cavidin daxıllarına yığdıqları pulları sayın. Kim daha çox pul yığıb?

3. Ən böyük qəpik puldan başlamaqla sayın.

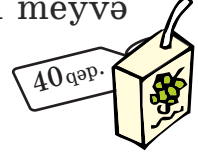

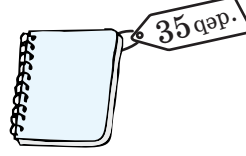
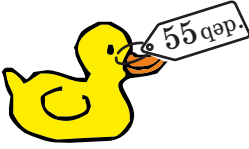
Pullarımız

Alın və ödəyin (qəpiklə)

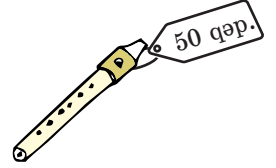
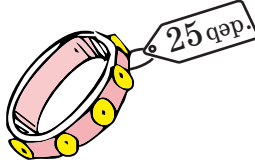
1. Əgər sizin 2 dənə 20 qəpiklik, 2 dənə 10 qəpiklik və 2 dənə 5 qəpikliyiniz varsa, qiyməti 40 qəpik olan bir qutu meyvə şirəsinin pulunu hansı qəpiklərlə ödəyə bilərsiniz? Müxtəlif variantlar fikirləşin.

2. Hər birinin qiymətini mümkün qədər az sayda qəpiklə ödəyin. Cavabınızı pulların şəklini çəkməklə təqdim edin.

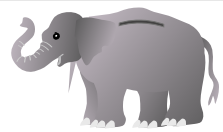

3. Aşağıdakı əşyaların pulunu yalnız 5 və ya 3 qəpiklərlə ödəsəniz, hər birindən neçə dənə lazım olacaq?

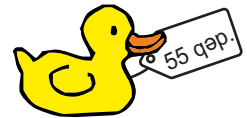
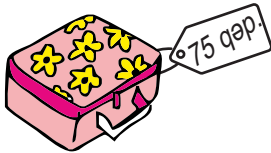

4. Bir dondurmanın qiyməti 35 qəpikdir. Əkbər dondurma üçün 50 qəpiklik verdi. Satıcı ona neçə qəpik qaytarmalıdır?

5. Qəməər daxilına yığdığı qəpik pulları saydı. Daxıldan 10 dənə 5 qəpiklik, 3 dənə 3 qəpiklik, 12 dənə 1 qəpiklik çıxdı. Qəməər nə qədər pul yığıb?

6. Hər birinin qiymətinə uyğun qəpik pullar seçin. Hər bir hala uyğun iki variantı şəkillə çəkib göstərin.

7. Hesablayın.

Pullarımız

Manat

Öyrənmə.

Kağız pulları böyükdən kiçiyə doğru düzün və sayın.

50, 70, 80, 85, 90, 91, 92 Cəmi 92 manat.

Manatın işarəsi: ₼ Məsələn, 92 manat 92 ₼ kimi də yazılır.

1. 1) Şəkildəki kağız pullar arasında dəyərinə görə ən kiçik pul hansıdır və neçə dənədir?
2) Dəyərinə görə ən böyük pul hansıdır və neçə dənədir?

2. Nazim pullarını aşağıdakı kimi ardıcıl sayır. Bunların hansı kağız pullar olduğunu müəyyən edin. Tapşırığı kağızdan kəsilmiş pullar üzərində nümunəyə uyğun yerinə yetirin.

a) Nazim saydı: 10, 15, 25, 35, 55, 60

b) 5, 10, 60, 61, 62

manatlıqlar:

c) 20, 21, 22, 27, 37

düzün:

sayın: 20, 30, 40, 50, 55, 60

Cəmi: 60 manat

3. Köynəyin qiyməti 12 manatdır. Ayaqqabının qiyməti bundan 10 manat bahadır. Ayaqqabı neçə manatdır?

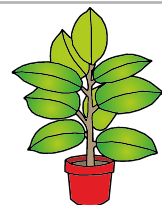
4. Bir məktəbli çantasının qiyməti 17 manatdır. İki ay ərzində çantanın qiyməti əvvəlcə 3 manat, sonra isə daha 5 manat ucuzlaşdı. Çantanın son qiyməti neçə manat oldu?

5. Dibçəkdəki gül üçün 15 manat ödənildi.

1) Ödənilən kağız pulların sayı 6 dənə oldu.

Bu hansı kağız pullar ola bilər?

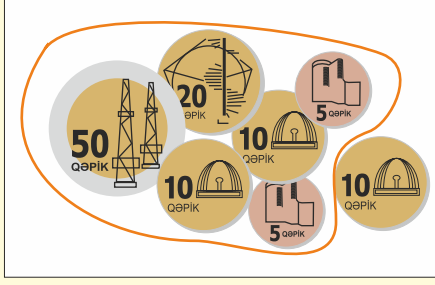
2) Bu məbləği eyni kağız pullarla ödəyin.

Pullarımız

Manat və qəpik

Öyrənmə.

1 manat 100 qəpikdir.

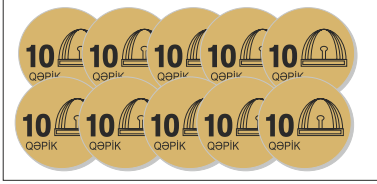

Burada 1 manat 10 qəpik pul var.

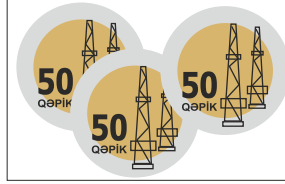
Məsələləri kağızdan kəsilmiş pul modelləri üzərində həll edin.

1. Pulları sayın.

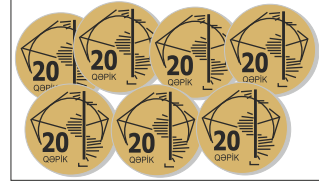
1)

2)

3)

2. Hansı çoxdur?

1 manat 40 qəpik, yoxsa 1 manat 60 qəpik

2 manat 10 qəpik, yoxsa 1 manat 90 qəpik

3. Nailə xanım aldığı ərzağın pulunu ödəyərkən kassir ona 5 manat pul qalığı qaytardı. Nailə xanımın aldığı ərzağın qiyməti ümumilikdə 25 manat idi. 1) Nailə xanım kassaya neçə manat vermişdir? 2) Kassaya verilmiş məbləğ hansı kağız pullarla ola bilər? Variantları kağızdan kəsib hazırladığınız pullarla göstərin.

4. 1) Elnarənin 1 manat 40 qəpik pulu var idi. Babası ona 50 qəpik də verdi. Elnarənin daha neçə qəpiyi olsa, 2 manat pulu olar? 2) Vəli deyir ki, onun pulları 20 qəpikliklərlədir. Daha 2 dənə 20 qəpikliyi də olsa, 1 manat pulu olar. Vəlinin neçə 20 qəpikliyi var? Vəlinin neçə qəpik pulu var?

5. Nəriman 2 manat 40 qəpik pulu qardaşı ilə bərabər böldü. Hər birinə nə qədər pul düşdü?

Qruplarla iş

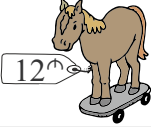
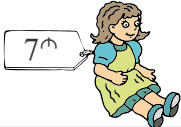
6. 1 manatı qəpikliklərlə müxtəlif cür göstərin.

Məsələ həlli

Pul qalığı

1. Fərəh 3 manat 45 qəpiyə kinoya bilet aldı. O, kassaya 10 manatlıq verdi. Fərəh nə qədər pul qalığı almalıdır?
2. Kamil dayı göyerti toxumuna 11 manat, müxtəlif növ tərəvəz ştillərinə isə 27 manat ödəməlidir. O, satıcıya 50 manatlıq verdi. Satıcı Kamil dayıya neçə manat pul qalığı qaytarmalıdır?
3. Lalə seçdiyi kitabı alarkən kassaya 10 manatlıq verdi. Kassir ona «Siz bir manat da versəniz, mən 5 manat qaytara bilərəm», dedi. Kitabın qiyməti neçə manatdır?
4. Kitab 3 manat 60 qəpik, dəftər 40 qəpik, karandaş 20 qəpikdir. Sərdar 1 kitab, 2 dəftər, 3 karandaş aldı. O, kassaya 5 manatlıq verdi. Kassir ona nə qədər pul qalığı verməlidir? Hesablamaları əvvəlcə şifahi yerinə yetirin.
5. Cədvəli dəftərinizdə doldurun.

Oyuncaqlar və qiyməti			
Verilən pul			
Pul qalığı	?	?	?

6. Cədvəldə verilənlərə görə məsələlərin mətnini söyləyin. Verilməyən pul məbləğini hesablayın.

a)

Verilən pul	
30 manat	
Çəkmənin qiyməti	Pul qalığı
27 man.60 qəp	?

b)

Verilən pul	
?	
Çantanın qiyməti	Pul qalığı
32 man.50 qəp	17 man. 50 qəp

Qruplarla iş

7. Kassir 10 manat puldan 2 manat 20 qəpik çıxdı. Kassirin alıcıya qaytardığı pulu manat və qəpiklərlə müxtəlif cür ifadə edin.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Rəhimin iki kağız pulu, Aliyənin beş dənə qəpik pulu var. Aliyənün pulu Rəhimin pulundan çoxdur. Onların hər birinin nə qədər pulu olduğunu düşünürsünüz? Fikirlərinizi izah edin.

2. Məsələləri tam-hissə cədvəli qurmaqla həll edin.

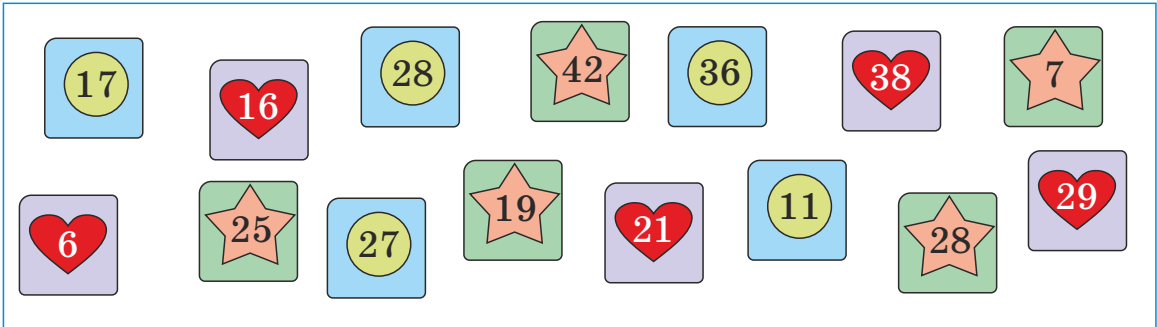
a) Çanta və ətirin birlikdə qiyməti 48 manatdır. Çanta 27 manatdır. Ətirin qiymətini tapın.

b) Şerti dəyişməklə daha iki məsələ qurun və həll edin.

Cəmi	
çanta	ətir

3. Şagirdlər hər iki üzündə ədəd yazılmış kartlar hazırlamışlar.

● şəkli olan kartlardakı ədədlərin cəmi 45, ♥ şəkilli kartlardakı ədədlərin cəmi 38, ★ şəkilli kartlardakı ədədlərin cəmi isə 56 olmalıdır. Hər bir kartın görünən üzündəki ədədə görə görünməyən üzündəki ədədi tapın.

4. İkirəqəmli ədədlə birrəqəmli ədəd toplanmış və ya çıxılmışdır.

Aşağıdakı bərabərliklərdən hansı mümkün ola bilər?

Bütün halları araşdırın.

$$\boxed{3}\boxed{} + \boxed{} = 52$$

$$\boxed{4}\boxed{} - \boxed{} = 34$$

$$\boxed{3}\boxed{} + \boxed{} = 42$$

$$\boxed{4}\boxed{} - \boxed{} = 24$$

5. Rəngli xanalara uyğun ədədləri yazın.

$$43 + 57 = 43 + \text{■} + 7$$

$$86 - 52 = 86 - 50 - \text{■}$$

$$31 + 46 = \text{■} + 1 + 46$$

$$46 - 24 = 46 - \text{■} - 4$$

$$58 + 37 = 58 + \text{■} + 7$$

$$85 - 53 = 85 - \text{■} - 3$$

3-cü bölmə

- Mötərizəli ifadələr
- Tez hesablama bacarıqları
- Həndəsi fiqurlar
kvadrat, düzbucaqlı, üçbucaq, dairə
- Həndəsi fiqurlar
kub, düzbucaqlı prizma, silindr, konus, kürə
- Əşyanın yeri

Mötərizəli ifadələr

Öyrənmə. Mötərizəli və mötərizəsiz ifadələrdə toplama və çıxma əməlləri hansı ardıcılıqla yerinə yetirilməlidir?

Mötərizəsiz ifadədə: $30 - 14 + 7 = 16 + 7 = 23$

Əməllər soldan sağa yazıldığı ardıcılıqla yerinə yetirilir.

Mötərizəli ifadədə: $30 - (14 + 7) = 30 - 21 = 9$

Mötərizəli ifadələrdə əvvəlcə mötərizə daxilindəki əməl yerinə yetirilir.

Sonra isə əməllər mötərizəsiz ifadədə olduğu qaydada yerinə yetirilir.

1. Hesablayın.

$$(67 - 17) + 23$$

$$(59 - 11) + 13$$

$$48 - (16 + 24)$$

$$38 - (13 + 13)$$

$$54 + (30 - 15)$$

$$(23 + 23) - 14$$

2. Üç qabda cəmi 56 qoğal var. Birinci qabda 23 qoğal, ikinci qabda 17 qoğal olduğu məlumdur. Üçüncü qabdakı qoğalların sayını isə uşaqlar müxtəlif üsullarla tapıblar.

a) Yeganə məsələyə uyğun aşağıdakı ifadəni yazıb.

$$56 - (23 + 17)$$

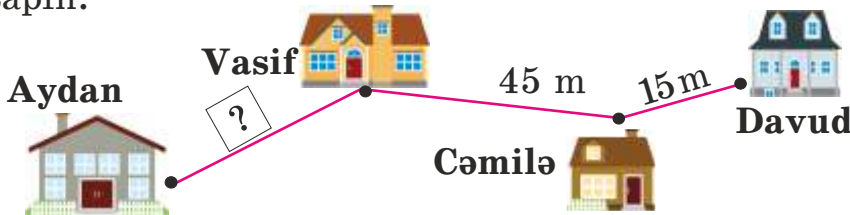
Onun həllini izah edin.

b) Əsmər və Nəsim isə uyğun olaraq aşağıdakı ifadələri yazıblar.

Bu ifadələri də məsələnin şərtinə görə izah edin.

$$56 - 23 - 17 \text{ və } 56 - 17 - 23$$

3. Aydangilin evindən Davudgilə qədər məsafə 100 m-dir. Aydangildən Vasifgilə qədər olan məsafəni şəkildə verilənlərə görə tapın.

4. Mötərizəli ifadələr yazmaqla hesablayın.

a) 38-dən 12 ilə 18-in cəmini çıxın.

b) 64-dən 34 ilə 19-un fərqlərini çıxın.

c) 46 ilə 15-in cəmini 90-dan çıxın.

d) 57 ilə 34-ün fərqlərini 55-dən çıxın.

Mötərizəli ifadələr

1. Mötərizənin köməyi ilə toplananları onluqların və təklidlərin cəmi ilə ifadə edin, hesablayın.

$$57 + 27 = (50 + 20) + (7 + 7) = 70 + 14 = 84$$

$$34 + 36$$

$$45 + 27$$

$$53 + 34$$

$$23 + 49$$

$$28 + 39$$

$$42 + 19$$

$$54 + 43$$

$$36 + 39$$

$$72 + 26$$

2. Mötərizədən elə istifadə edin ki, doğru bərabərlik alınsın.

$$45 - 10 + 20 = 55$$

$$30 - 10 - 5 = 15$$

$$45 - 10 + 20 = 15$$

$$30 - 10 - 5 = 25$$

3. Nöqtələrin yerinə ədədlər yazmaqla məsələni tamamlayın və həll edin.

Gülzar 48 səhifəlik kitabın birinci gün .... səhifəsini, 2-ci gün isə ... səhifəsini oxudu. Gülzar kitabın hələ neçə səhifəsini oxumalıdır?

4. Bərabərliyin sol tərəfində aparılan hesablamanı mötərizənin köməyi ilə göstərin.

$$(47 + 13) + 20 = 60 + 20$$

$$17 + 45 - 15 = 62 - 15$$

$$36 + 14 - 10 = 36 + 4$$

$$42 + 18 - 10 = 42 + 8$$

$$45 - 15 + 20 = 30 + 20$$

$$63 - 13 + 25 = 63 - 38$$

5. Avtomobilin çənində 40 l benzin var idi. Avtomobil günortaya qədər 12 l, günortadan sonra 9 l benzin işlətdi. Avtomobilin çənində neçə litr benzin qaldı?

6. Aşağıdakı misalları əlverişli üsulla həll etmək üçün toplananların yerini dəyişin və mötərizədən istifadə edin.

$$32 + 8 + 10 + 30 = (32 + 8) + (10 + 30) = 80$$

$$32 + 10 + 8 + 30$$

$$44 + 6 + 9 + 11$$

$$40 + 16 + 24 + 10$$

$$32 + 25 + 35 + 8$$

$$29 + 33 + 21 + 17$$

$$48 + 7 + 2 + 33$$

Tez hesablama bacarıqları

Yadda saxlayın!

Bir neçə ədədin cəmini taparkən toplananların yerini dəyişmək və əlverişli toplananları qruplaşdırmaq hesablamaları daha tez yerinə yetirməyə kömək edir.

$$53 + 28 + 17 = 53 + 17 + 28 = (53 + 17) + 28 = 70 + 28 = 98$$

yerdəyişmə   qruplaşdırma

$$44 + 18 + 16 + 22 = (44 + 16) + (18 + 22) = 60 + 40 = 100$$

1. Toplananların yerini dəyişdirin və qruplaşdırın. Cəmi tez hesablayın.

$$\begin{array}{lll} 36 + 29 + 24 & 48 + 26 + 12 + 14 & 11 + 38 + 29 + 12 \\ 17 + 48 + 23 & 25 + 27 + 15 + 3 & 28 + 39 + 32 + 1 \end{array}$$

2. Ədədin ikiqatından istifadə etməklə hesablayın.

$$\begin{array}{llll} 15 + 15 & 25 + 25 & 35 + 35 & 45 + 45 \\ 15 + 16 & 25 + 26 & 35 + 36 & 45 + 46 \end{array}$$

3. Rəngli dairələrin yerinə “+” və “-” işarələrini elə yazın ki, bərabərliklər doğru olsun. Bir nümunə də siz əlavə edin.

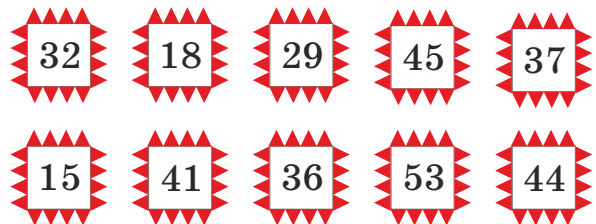
$$\begin{array}{ll} 20 \bullet 10 \bullet 5 = 15 & 38 \bullet 20 \bullet 18 = 0 \\ 40 \bullet 25 \bullet 30 = 45 & 60 \bullet 40 \bullet 19 = 39 \\ 59 \bullet 30 \bullet 11 = 100 & 90 \bullet 9 \bullet 1 = 80 \\ \_ \bullet \_ \bullet \_ = \_ & \_ \bullet \_ \bullet \_ = \_ \end{array}$$

4. Nümunələri araşdırın. Müxtəlif üsullarla hesablayın.

$$\begin{array}{ll} 22 + 19 + 49 = 40 + 50 = 90 & 23 + 48 + 29 \\ \quad \quad \quad \begin{array}{l} \diagup \quad \diagdown \\ 18 \quad 1 \end{array} & 32 + 19 + 39 \\ 22 + 19 + 49 = 20 + 20 + 50 = 90 & 19 + 42 + 29 \\ \begin{array}{l} \diagup \quad \diagdown \\ 20 \quad 2 \end{array} \quad \begin{array}{l} \diagup \quad \diagdown \\ 18 \quad 1 \end{array} & 54 + 27 + 19 \end{array}$$

5. Verilən ədəd kartlarını tələb olunan şərtlərə uyğun iki-iki qruplaşdırın. Uyğun misalları yazın və həll edin.

- 1) Cəm 50 olsun.
- 2) Cəm 60 olsun.
- 3) Cəm 70 olsun.
- 4) Cəm 80 olsun.
- 5) Cəm 90 olsun.

Tez hesablama bacarıqları

1. Bir misalın həllinə görə digər iki misalı tez həll etmək olar. Nümunəni araşdırın və bu üsulla hesablayın.

Nümunə:

$$58 + 20 \quad 58 \xrightarrow{+20} 78$$

$$58 + 21 \quad 58 \xrightarrow{+20} 78 \xrightarrow{+1} 79$$

$$58 + 19 \quad 58 \xrightarrow{+20} 78 \xrightarrow{-1} 77$$

58 + 21 cəmi 58 + 20 cəmindən bir vahid çoxdur.

58 + 19 cəmi 58 + 20 cəmindən bir vahid azdır.

$$37 + 20, 37 + 19, 37 + 21$$

$$56 + 30, 56 + 29, 56 + 31$$

$$43 + 40, 43 + 39, 43 + 41$$

$$67 + 20, 67 + 19, 67 + 21$$

2. Birinci tapşırığa oxşar fikirlər yürütməklə fərqi tez hesablama üsulunu təqdim edin.

$$77 - 40, 77 - 39, 77 - 41$$

$$64 - 50, 64 - 49, 77 - 51$$

$$83 - 30, 83 - 29, 83 - 31$$

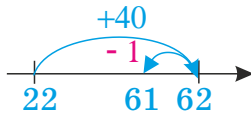
$$96 - 60, 86 - 59, 96 - 61$$

3. Nümunələri araşdırın. Verilən üsulla şifahi hesablayın.

a) $22 + 39 = 61$

$$22 + 40 = 62$$

$$62 - 1 = 61$$

$$59 + 36$$

$$69 + 17$$

$$39 + 39$$

$$46 + 39$$

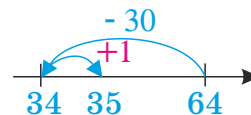
$$31 + 29$$

$$49 + 48$$

b) $64 - 29 = 35$

$$64 - 30 = 34$$

$$34 + 1 = 35$$

$$93 - 49$$

$$52 - 39$$

$$45 - 19$$

$$75 - 59$$

$$81 - 9$$

$$98 - 69$$

4. Toplananlardan birini yuvarlaq onluqlara tamamlamaqla cəmi tapın.

$$38 + 46 = 40 + 44 = 84$$

2 44

$$59 + 24$$

$$48 + 15$$

$$29 + 42$$

$$38 + 46$$

$$14 + 39$$

$$57 + 34$$

$$68 + 17$$

$$78 + 16$$

5. Çıxılan yuvarlaq onluqlarla olduqda fərqi daha tez hesablamaq olur. 44 - 17 fərfini tapmaq üçün çıxılanı yuvarlaq onluğa tamamlayaq.

$$44 - 17 = 57 - 20 = 37$$

+3 +3

Azalan və çıxılanın üzərinə eyni ədəd əlavə etdikdə fərq dəyişmir.

Siz də fərqi bu qayda ilə tapın.

$$64 - 38$$

$$51 - 17$$

$$81 - 39$$

$$51 - 26$$

$$46 - 27$$

$$83 - 49$$

$$42 - 28$$

$$73 - 47$$

Tez hesablama bacarıqları

1. Ötürülmüş misalları əlavə edin. Fərqi tapın.

43 - 21	54 - 13	— - —	53 - 12
43 - 12	— - —	65 - 24	— - —
34 - 23	45 - 13	56 - 42	— - —
34 - 32	45 - 31	— - —	— - —

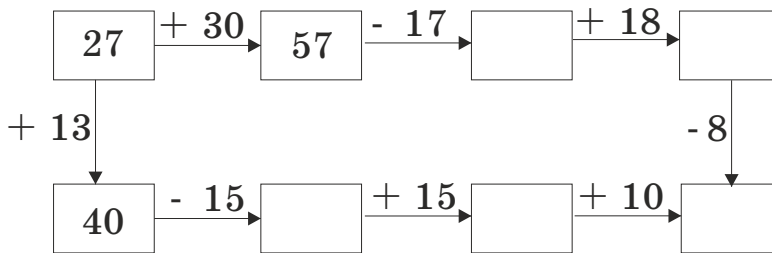
2. Fərqi tapın.

90 - 47	60 - 42	50 - 47	40 - 29	80 - 64
60 - 35	40 - 23	30 - 13	60 - 36	90 - 55

3. Gülzara bazar günü sinif gəzintisi üçün meyvə şirəsi almaq tapşırıldı. Gülzar anası ilə birlikdə 12 qutu alma, 29 qutu portağal, 19 qutu albalı şirəsi aldı. Onlar cəmi neçə qutu şirə aldılar?

4. Fikrimdə bir ədəd tutmuşam. Bu ədədin onluqlarının sayını 2 vahid, təklirlərinin sayını 1 vahid artırarsaq, ən kiçik üçrəqəmli ədəd alınar. Fikrimdə hansı ədədi tutmuşam?

5. Boş xanalarə uyğün ədədləri tapın.

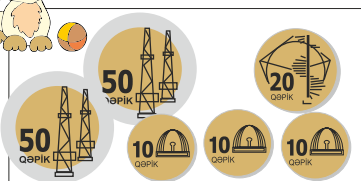
6. Şəkildə pişiklərin hər birinin bir həftəlik yeməyinə xərclənən pul göstərilmişdir. a) Hansı pişiyin yeməyinə daha çox pul xərclənir? b) Hər bir halda alıcının kassaya verdiyi pula görə alacağı pul qalığını hesablayın.

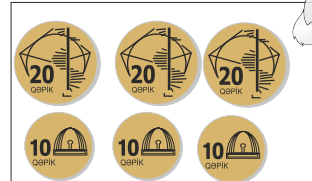
1 ₼

10 ₼

5 ₼

Toplayın 100 olsun, 100-dən çıxın

Hesablamaları əvvəlcə şifahi söyləyin, sonra isə yazılı olaraq yerinə yetirin.

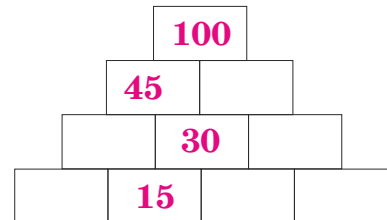
1. $58 + 42 = 100$
 $58 + 2 = 60$
 $60 + 40 = 100$

$$\begin{array}{r} 67 + 33 \\ 31 + 69 \\ 74 + 26 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 38 + 62 \\ 16 + 84 \\ 45 + 55 \end{array}$$

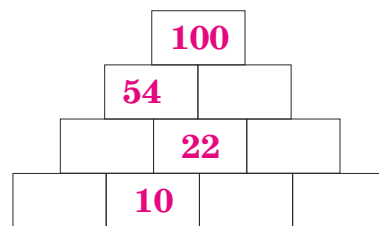
2. $72 + \blacksquare = 100$
 $58 + \blacksquare = 100$
 $37 + \blacksquare = 100$
 $85 + \blacksquare = 100$

$$\begin{array}{r} 53 + \blacksquare = 100 \\ 66 + \blacksquare = 100 \\ 44 + \blacksquare = 100 \\ 21 + \blacksquare = 100 \end{array}$$

3. $100 - 20$
 $100 - 10$
 $100 - 70$
 $100 - 40$

$$\begin{array}{r} 100 - \blacksquare = 70 \\ 100 - \blacksquare = 20 \\ 100 - \blacksquare = 10 \\ 100 - \blacksquare = 50 \end{array}$$

4. $100 - 26 = 74$
 $100 - 20 = 80$
 $80 - 6 = 74$

$$\begin{array}{r} 100 - 36 \\ 100 - 19 \\ 100 - 47 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 100 - 64 \\ 100 - 28 \\ 100 - 34 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 100 - 75 \\ 100 - 92 \\ 100 - 53 \end{array}$$

5. $10 - 8 = 2$ $10 - 7 = 3$ $10 - 1 = 9$ $10 - 4 = 6$
 $100 - 18$ $100 - 17$ $100 - 11$ $100 - 14$
 $100 - 28$ $100 - 27$ $100 - 21$ $100 - 24$
 $100 - 38$ $100 - 37$ $100 - 31$ $100 - 34$

6. Araşdırma

Yeni salınan küçədə 100 ev var. Evləri nömrələmək üçün dülgərə ağacdən rəqəmlər hazırlamaq sifariş edilmişdir. Dülgər evləri 1-dən 100-ə qədər nömrələmək üçün neçə 9 rəqəmi hazırlamalıdır?

Məsələ həlli

Məsələ qurma bacarıqları

1. 1) $24 + 11$ ifadəsinə uyğun məsələ qurun.

Məsələnin şərtini elə dəyişin ki, həlli: a) $35 - 11$; b) $35 - 24$ ifadələrinə uyğun olsun.

2) $(16 + 9) - 4$ ifadəsinə uyğun məsələ qurun. Məsələdə əvvəlcə toplama, sonra çıxma əməlini tələb edən fikirləri ayırın.

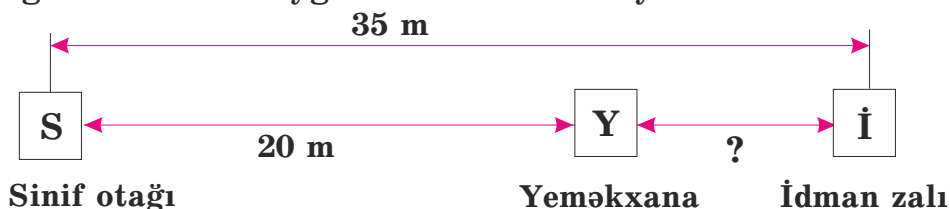
2. Aslan evlərinin pəncərəsindən küçədən keçən maşınları saydı. O, 15 dəqiqə ərzində keçən maşınların sayını və rəngini əks etdirən aşağıdakı tel cədvəlini tərtib etdi. Tel cədvəlinə görə 3 məsələ qurun.

Maşınların rənginə görə sayı		
Ağ		21
Qara		18
Sarı		14

3. Cədvəldə verilmiş məlumatları təqdim edin. Bu məlumatlara görə mötərizəli ifadələr qurmaqla həll edilən 2 məsələ qurun.

İdman növü	Şagirdlərin sayı
Futbol	35
Boks	24
Cüdo	21
Bədii gimnastika	11

4. Aşağıdakı sxemə uyğun məsələ mətni yazın və həll edin.

Məsələ həlli

1. Çatışmayan məlumatı əlavə etməklə məsələnin şərtini tamamlayın və həll edin.

Məktəb bağında şam, qovaq və çinar ağacları var. Bağda 7 çinar, 4 qovaq ağacı var. Bağda cəmi neçə ağac var?

2. Məsələnin şərtini tamamlayın və həll edin.

Sinifdə ____ qız var. Oğlanların sayı qızların sayından ____ nəfər azdır (çoxdur). _____?

3. Nöqtələrin yerinə verilmiş ədədlərdən uyğun gələnini yazaraq mətni tamamlayın. Hər ədəddən bir dəfə istifadə edin.

Validə xanım mağazadan . . . kq şəkər tozu aldı.
Şəkər tozunun . . . kiloqramını şəkərburaya, onun
ikiqatı qədərini, yəni . . . kiloqramını mürəbbəyə
işlətdi. Şəkər tozunun . . . kiloqramı artıq qaldı.

1

6

10

3

4. Teymur və bacısı dəniz kənarında balıqqulağı yığdılar.

Teymur 20 balıqqulağı yığdıqdan sonra onları sahildə kənara qoydu və yenidən axtarmağa başladı. O, əvvəlcə 11, sonra isə daha 8 balıqqulağı tapdı. Teymur yığdığı balıqqulağının 13 dənəsini bacısına verdi. Teymurda neçə balıqqulağı qaldı?

5. Konstruksiyada cəmi 81 kubdan istifadə edilmişdir. Bunlardan 19-u qırmızı, 23-ü mavi, qalanları sarı rəngdədir.

Konstruksiyada neçə sarı kub var?

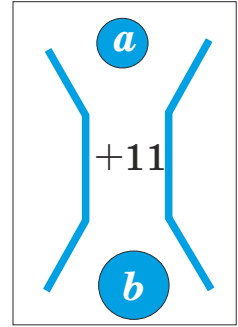
Leyla deyir ki, bu məsələni həll etmək üçün qırmızı və mavi kubların sayını toplayıb 81-dən çıxmaq lazımdır.

Rəhim deyir ki, 81-dən ardıcıl olaraq əvvəlcə qırmızı kubların sayını - 19-u, sonra isə mavi kubların sayını - 23-ü çıxmaqla sarı kubların sayını tapmaq olar. Siz necə düşünürsünüz? Leyla və Rəhimin həlli düzgündürmü?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Robotun işini araşdırın. Cədvəli tamamlayın.

a	27	42	36		43		72	5		85
b	38		47	22		86			57	88

2. Məsələləri həll edin.

1) Avtobusda 25 sərnişin var idi. Dayanacaqda 4 sərnişin düşdü, 6 sərnişin isə mindi. Avtobusda neçə sərnişin oldu?

2) Elvinin heyvan şəkilli 19 markası var. O, bunlardan 7-ni bacısına verdi. Bacısı isə ona maşın şəkilli 4 marka verdi. Elvinin neçə markası oldu?

3. Məktəb yeməxanasında gün ərzində 22 dənə alma, 19 dənə ərik, 49 dənə çiyələk cəmli bulka satıldı. Yeməxanada cəmi neçə bulka satıldı?

4. Mötərizədən elə istifadə edin ki, doğru bərabərliklər alınsın.

$$40 - 5 + 4 = 39$$

$$40 - 5 + 4 = 31$$

$$20 - 10 + 10 = 0$$

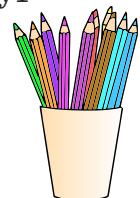
$$20 - 10 + 10 = 20$$

$$15 + 25 - 23 = 17$$

$$30 - 5 + 3 = 28$$

5. Elmir kinoya bilet almaq üçün növbədə 28-ci idi. Bir neçə dəqiqə ərzində Elmir növbədə 17-ci oldu. Bu müddətdə neçə nəfər bilet aldı?

6. Ülkərin 17 karandaşı var, Nazimin karandaşlarının sayı bundan 4 dənə çoxdur. Ömər in karandaşlarının sayı Nazimin karandaşlarının sayından 6 dənə azdır. Ömər in neçə karandaşı var?

Özünü qiymətləndirmə

1. Boş xanalara uyğun ədədləri tapın.

$78 + \square = 100$

$42 + \square = 100$

$86 + \square = 100$

$66 + \square = 100$

$57 + \square = 100$

$23 + \square = 100$

$44 + \square = 100$

$35 + \square = 100$

$37 + \square = 100$

2. Elşadın 24 rəngli kağızı var idi. O, texnologiya dərslərində 14 rəngli kağız işlətdi. Elşadın neçə rəngli kağızı qaldı? Məsələnin şərtini dəyişməklə daha 2 məsələ qurun və həll edin.

3. Basketbol səbətində top atışında Gülnaz 17, Şəhla 15 xal topladı. Gülnazın nəticəsi Şəhla ilə Gülnazın birlikdə göstərdiyi nəticədən 2 xal çox oldu. Gülnaz neçə xal topladı?

4. Hesablayın.

$45 + 25$

$71 - 39$

$34 + 49$

$35 + 15$

$52 - 49$

$47 + 29$

$65 + 25$

$81 - 59$

$56 + 39$

5. Sxemlə verilən hesablamaları iki toplananın cəmi ilə əvəz edin.

$33 \xrightarrow{+30} 63 \xrightarrow{+7} 70 \xrightarrow{+2} 72$

$46 \xrightarrow{+30} 76 \xrightarrow{+4} 80 \xrightarrow{+4} 84$

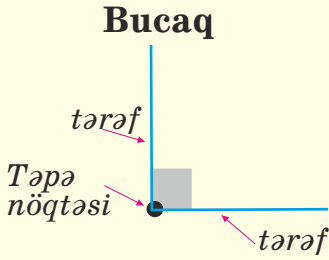
6. Cədvəldə verilənlərə görə məsələ qurun və həll edin.

Dərnəklər	İdman	Rəsm	Dram
Uşaqların sayı	32	23	?
Cəmi uşaqlar	67 nəfər		

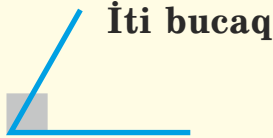
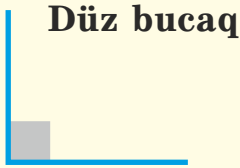
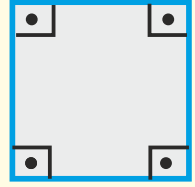
Məsələnin sualını digər məlumatlara görə dəyişdirməklə yeni məsələlər qurun.

Həndəsi fiqurlar

Bucaqlar

Kvadratın, düzbucaqlının bucaqları düz bucaqdır. Bucaqların iti bucaq, kor bucaq kimi də növləri var. Bu bucaqları düz bucaqla müqayisəli nəzərdən keçirək.

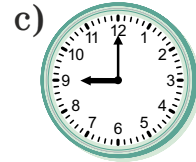
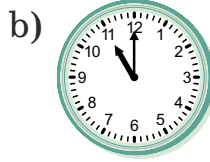
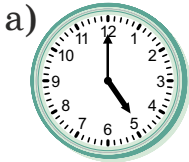
İti bucaq düz bucaqdan kiçikdir

Kor bucaq düz bucaqdan böyükdür

1. Bucaqların növünü müəyyənləşdirin.

2. Saat neçədir? Əqrəblərin yaratdığı bucağın növünü müəyyən edin.

3. Aşağıdakı bucaqlar arasında düz, kor və iti bucaqların sayını müəyyənləşdirin. Əyani vasitələrlə (makaron çubuqları, ip, məftil və s.) müxtəlif bucaqlar modelləşdirin.

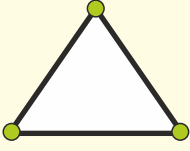

4. a) Dəftərinizdə iti bucaq, düz bucaq və kor bucaqlara aid nümunələr çəkin.
b) Aydının çəkdiyi bucaq düz bucaqdan böyükdür. Aydının çəkdiyi bucağın növünü müəyyən edin.
c) Saatin əqrəbləri 09:00 göstərir. Əqrəblərin yaratdığı bucağın növünü müəyyən edin.

Həndəsi fiqurlar

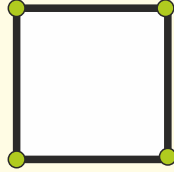
Həndəsi fiqurlar bir-birindən tərəflərinin, təpələrinin, bucaqlarının sayına və formasına görə fərqlənirlər.

üçbucaq

3 tərəfi,
3 təpəsi,
3 bucağı var.

kvadrat

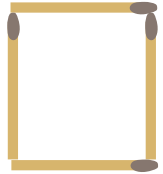
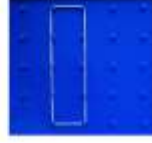
4 tərəfi, 4 təpəsi,
4 bucağı var.
Bütün bucaqları düz bucaqdır.
Bütün tərəfləri bərabərdir.

düzbucaqlı

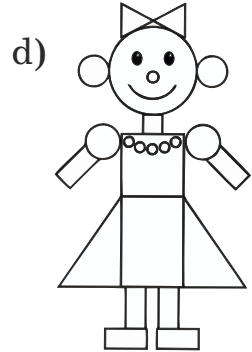
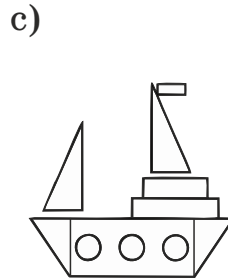
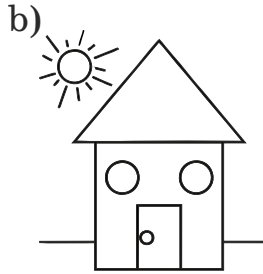
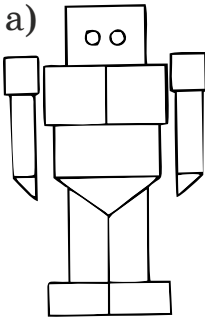

4 tərəfi, 4 təpəsi,
4 bucağı var.
Bütün bucaqları düz bucaqdır.
Qarşı tərəfləri bərabərdir.

1. Həndəsə taxtası üzərində və kibrit çöpləri ilə üçbucaqlar, dördbucaqlılar quraşdırın.

2. Fiqurlardakı dairə, düzbucaqlı, kvadrat və üçbucaqların sayını müəyyən edin. Siz də bu fiqurların köməyi ilə şəkillər çəkin.

3. Verilən vaxtlarda saat əqrəblərinin yaratdığı bucağın növünü müəyyən edin.

09:00

15:00

03:00

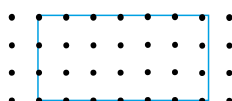
01:00

11:00

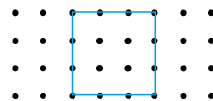
4. Şəkilləri tələb edilən sayda fiqurlara ayırın.

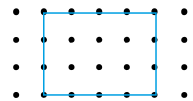
3 üçbucağa

4 üçbucağa

2 üçbucağa

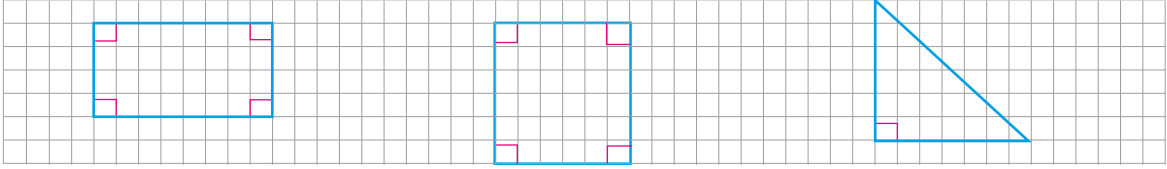

4 kvadrata

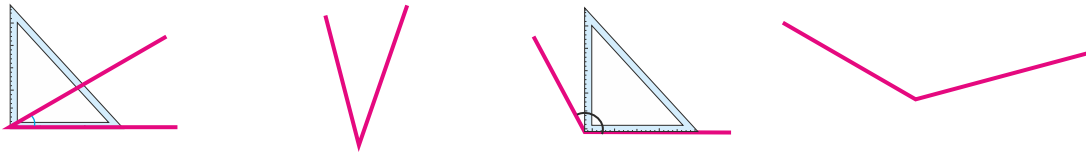

Həndəsi fiqurlar

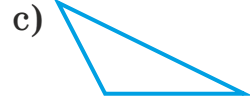
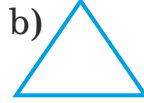
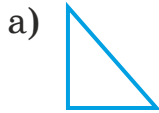
1. Aşağıdakı fiqurları dəftərinizdə çəkin. Adlarını, tərəflərinin, bucaqlarının və tərəflərinin sayını yazın. Düz bucaqları qeyd edin.

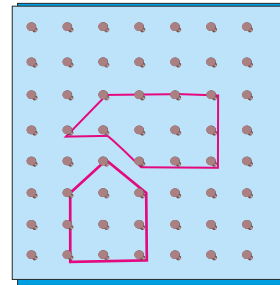
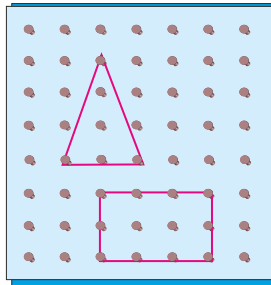
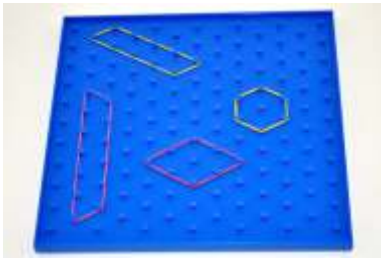
2. Dəftərinizdə iti və kor bucaqlar çəkin. Bucaqları günyənin (düzbucaqlı üçbucaq formalı xətkəş) köməyiylə düz bucaqla müqayisə edin.

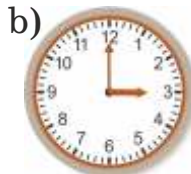
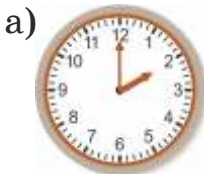
3. Dəftərinizdə müxtəlif üçbucaqlər çəkin. Hər bir üçbucağın düz bucağını qırmızı, iti bucağını mavi, kor bucağını yaşıl rənglə işarə edin.

4. Həndəsə taxtası üzərində müxtəlif fiqurlar quraşdırın. Tərəflərini və bucaqlarını sayın.

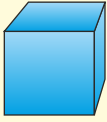
5. Elgün məktəbdən evə qayıtdı. Anası işdən zəng edib onunla söhbət etdi, sonra saatı soruşdu. Elgün anasına dedi: “Saatın əqrəbləri düz bucaq əmələ gətirib və tam saatı göstərir.” Bu cavaba görə Elgünün anası saatın neçə olduğunu müəyyən edə bilərmə? Aşağıdakı saatlardan hansı bu vaxtı göstərir?

Həndəsi fiqurlar

Kub, düzbucaqlı prizma, silindr, konus, kürə

Öyrənmə. Formaca aşağıdakı fiqurlara oxşar əşyalara hər yerdə rast gəlirik. Verilən əşyalarla eyni formalı fiquru seçin.

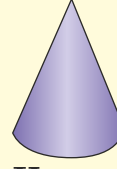
Kub

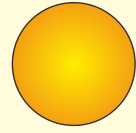
Düzbucaqlı
prizma

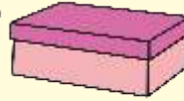
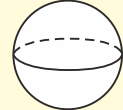
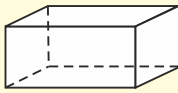
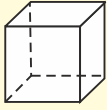
Silindr

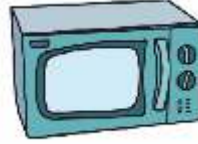
Konus

Kürə

1. Aşağıdakı cümlələri tamamlayın.

Klounun burnu . . . . . formasındadır.

Klounun . . . . . konus formasındadır.

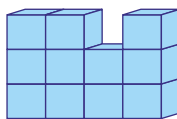
Buz . . . . . formasındadır.

Şüşə qab . . . . . formasındadır.

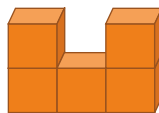
Elektrik sobası . . . . . formasındadır.

2. Şəkildə kublarla quraşdırılmış konstruksiya modelləri verilmişdir.

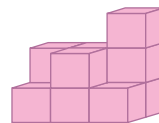
Hər bir modeldə soldan sağa doğru sütunlardakı kubların sayını hər biri bir damada olmaqla ardıcıl yazın. Bu yazılış modelin quruluşu haqqında məlumat verir. Bu cür yazılışlarla bir-birinizə konstruksiya quraşdırma tapşırıqları verin.

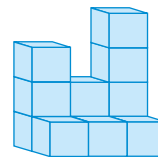
3	3	2	3

2		

2	2	3
1		

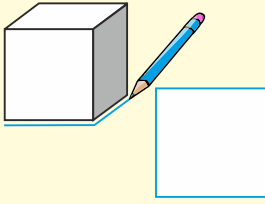

Həndəsi fiqurlar

Həndəsi fiqurların üzləri

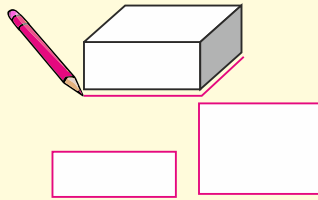
Öyrənmə. Kub, düzbucaqlı prizma, silindr, konusşəkilli əşyalar seçin. Kağız üzərinə qoyub kənarlarını karandaşla cızın. Yaxud da fiqurları rəngə batırıb, kağız üzərinə basın. Hansı fiqurla kvadrat, hansından düzbucaqlı, hansından dairə alındı? Bu şəkillər uyğun fiqurların üzləridir. Kub, düzbucaqlı prizma, silindr, konusun müxtəlif sayda üzləri var.

Kub

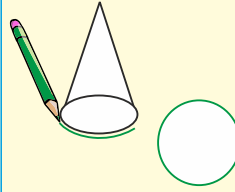
Kvadrat formalı
6 üzü var

Düzbucaqlı prizma

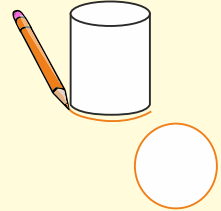
Düzbucaqlı formalı
6 üzü var

Konus

Dairə formalı
1 üzü var

Silindr

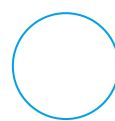
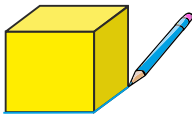
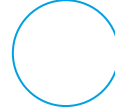
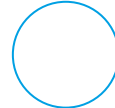
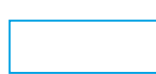
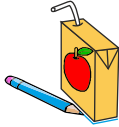
Dairə formalı
2 üzü var

1.

- 1) Boş kibrit qutusunu kağız üzərinə qoyun və bütün üzlərinin formasını çəkin. Neçə düzbucaqlı alındı?
- 2) Stəkanı neçə müxtəlif vəziyyətdə tutmaqla dairə çəkmək olar?

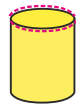
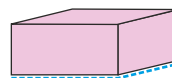
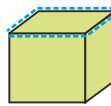
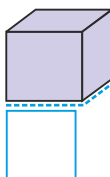
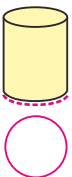
2.

Aşağıdakı əşyaların qələmlə cızılan üzünün forması ilə eyni olan fiquru seçin.

3.

Fiqurların işarələnmiş üzlərini dəftərinizdə çəkin.

Həndəsi fiqurlar

Üzləri, tilləri, təpələri

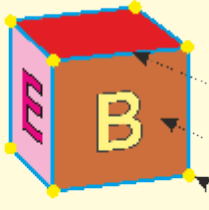
Öyrənmə.

Aşağıdakı şəkildə kubun və düzbucaqlı prizmanın tilləri mavi rənglə, təpələri isə sarı rənglə işarələnmişdir.

Til fiqurun (kubun, düzbucaqlı prizmanın və s.) iki üzünün kəsişdiyi düz xətt parçasıdır.

Təpə fiqurun üç tilinin kəsişdiyi nöqtədir.

Kubun
kvadrat
formada
6 üzü,
8 təpəsi,
12 tili var.

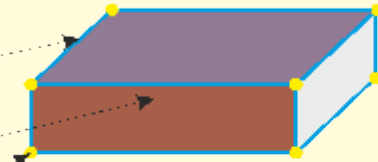

til

üz

təpə

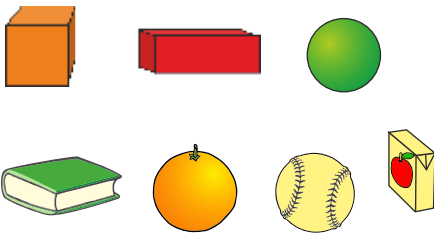
Düzbucaqlı
prizmanın
düzbucaqlı
formada
6 üzü,
8 təpəsi,
12 tili var.

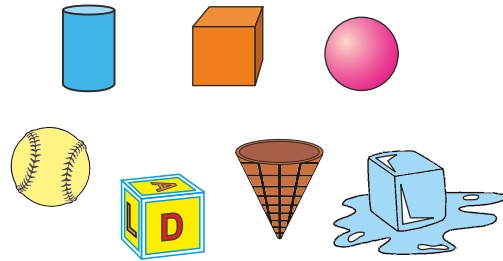
1. Kubun, düzbucaqlı prizmanın üzlərini, tillərini və təpələrini göstərməklə sayın.

2. Verilmiş şərti ödəyən fiquru və bu fiqurla formaca eyni olan əşyaları seçin.

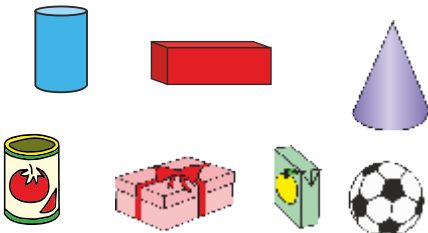
Kvadrat formalı 6 üzü var

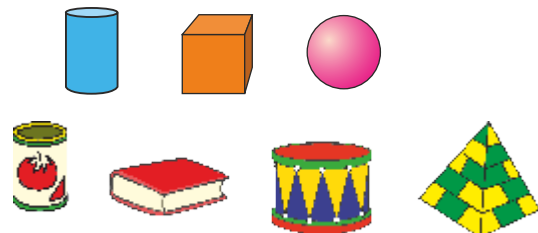
6 üzü, 8 təpəsi, 12 tili var

6 üzü, 8 təpəsi, 12 tili var

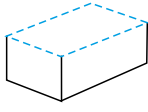

2 üzü var

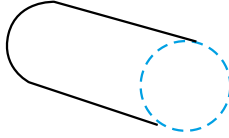

Həndəsi fiqurlar

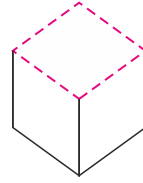
1. Cümlələri uyğun gələn sözlərlə tamamlayın.

düzbucaqlı

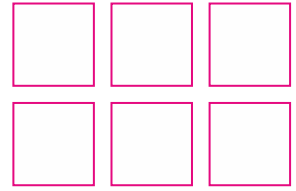
dairə

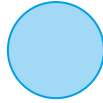
kvadrat

- 1) Düzbucaqlı prizmanın qırıq xətlərlə göstərilmiş üzü . . . . .
- 2) Silindrin qırıq xətlərlə göstərilmiş üzü . . . . .
- 3) . . . . . qırıq xətlərlə göstərilmiş üzü kvadratdır.

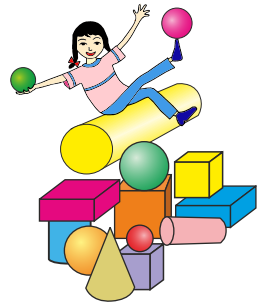
2. Aytən əlindəki fiqurun bütün üzlərini dəftərində çəkdi. Nəticədə eyniölçülü 6 kvadrat alındı. Aytənin əlindəki hansı fiqur idi?

3. Kənanın əlindəki həndəsi fiqurun bir üzü var. O, fiqurun üzünü rəngə batırıb, sonra ağ kağızın üzərinə qoydu. Fiquru kağızın üzərindən götürəndə dairə şəklində izi qaldı. Kənanın əlindəki hansı fiqurdur?

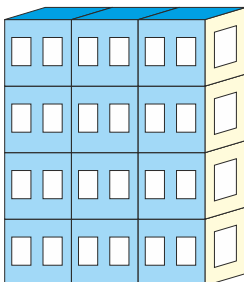

4. Nəzrin və Kamran həndəsi fiqurları seçib iki müxtəlif qutuda saxlamaq istəyirlər. Nəzrin deyir ki, mən diyirlənə bilən fiqurları seçəcəyəm. Kamran deyir ki, mən sürüşənə bilən fiqurları seçəcəyəm. Nəzrin və Kamranın seçəcəyi fiqurların adlarını yazın.

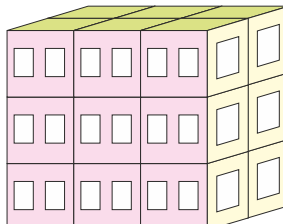

5. Hər bir binanın ön və arxa, həmçinin sağ və sol tərəfdən eyni sayda pəncərələri var. a) Hər binada cəmi neçə pəncərə var?
b) İkinci binanın ön və arxa pəncərələrinin ümumi sayını yazın.

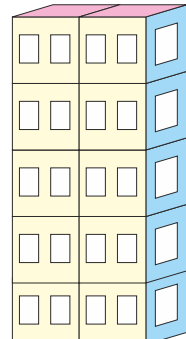
1)

2)

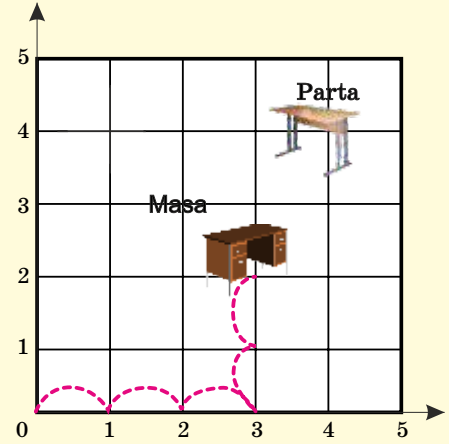

3)

Əşyanın yeri

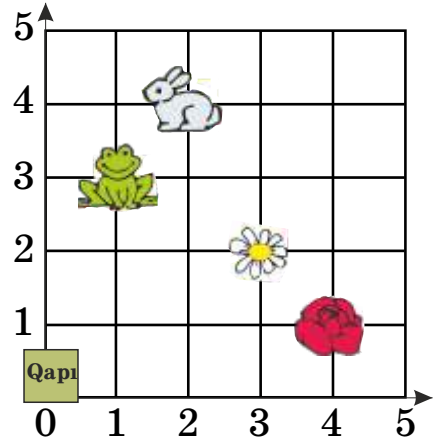
Öyrənmə. Koordinat şəbəkəsindən obyektlərin bir-birinə nəzərən yerləşmə planını təqdim etmək üçün istifadə edilir. Koordinat şəbəkəsi üzərində əşyanın yeri 0-dan başlayaraq verilən sayda damalarla sağa və yuxarı hərəkət etməklə müəyyən edilir. Məsələn, 0-dan başlayaraq 3 addım sağa, 2 addım yuxarı hərəkət masanın yerini göstərir, qısa olaraq (3; 2) kimi yazılır və koordinat cütü adlandırılır. Koordinat cütünün birinci ədədi (3) obyektin 0-dan neçə addım sağda, ikinci ədədi (2) isə neçə addım yuxarıda olduğunu göstərir. Burada 1 dama 1 addım qəbul edilmişdir.

1. Koordinat şəbəkəsi üzərində kiçik bir bağçanın planı verilmişdir. Heyvanların və güllərin yerini göstərən koordinat cütlərini yazın.

Nümunə. 1) Qapı (0; 0)

2) Qurbağa (1; 3)

2. Koordinat şəbəkəsi qəsəbədə obyektlərin yerləşmə planını göstərir. Obyektin yerinə uyğun koordinat cütünü müəyyən edin.

(1; 0) (0; 0) (1; 1)

Məktəb

(2; 2) (2; 1) (2; 0)

Kitabxana

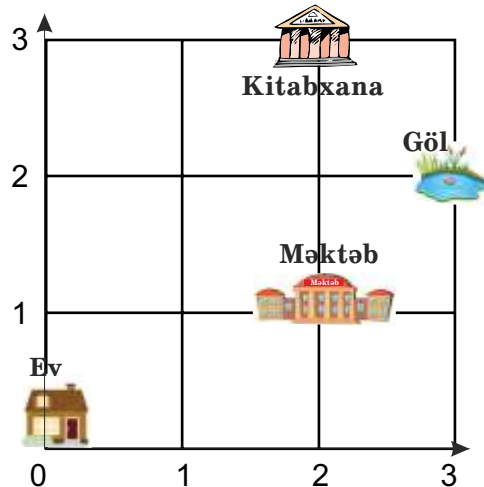

(1; 2) (2; 3) (3; 2)

Göl

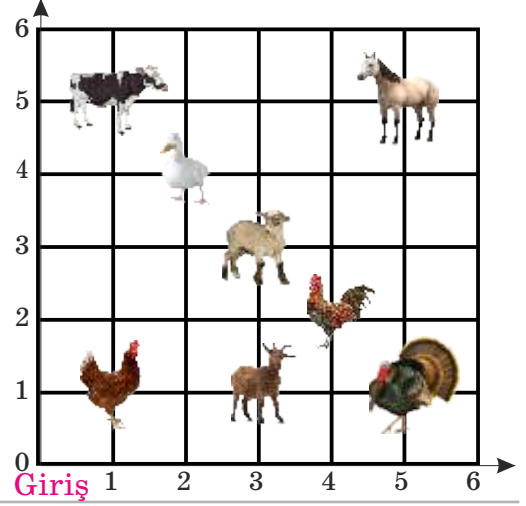
(3; 3) (0; 3) (3; 2)

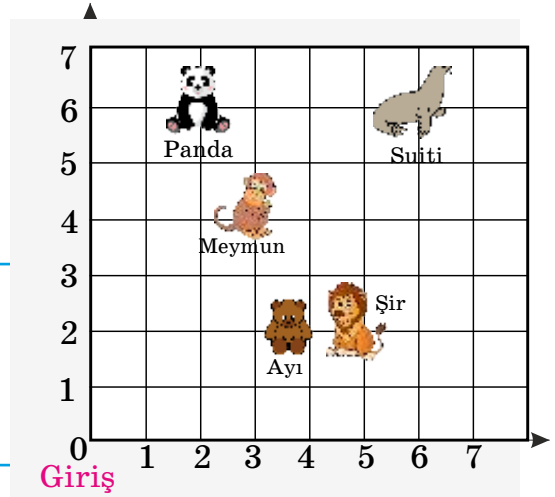
Əşyanın yeri

1. Hər bir ev heyvanının yerini koordinat cütləri ilə yazın.

2. Koordinat şəbəkəsinə görə aşağıdakı tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) Şirin yerini təyin edən koordinat cütünü yazın.
- 2) Meymunun yerinə uyğun gələn koordinat cütü hansıdır?
(3; 4)   (4; 3)   (0; 4)

- 3) Aşağıda göstərilmiş koordinat cütləri hansı heyvanların yerini göstərir?

(2; 6), (6; 6), (4; 2), (5; 2)

- 4) Heyvanlardan birinin yerini göstərən koordinat cütünün birinci ədədi pandanın yerini göstərən koordinat cütünün ikinci ədədi ilə eynidir. Bu, hansı heyvandır? Onun yerini göstərən koordinat cütünü yazın.

- 5) Aysel girişdən 2 addım sağa, 6 addım yuxarı sayarsa, öz sevimli heyvanına rast gələcək. Bu heyvanın yerini göstərən koordinat cütünü yazın.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Elmar plastik həndəsi fiqurlara 75 qəpik ödədi. Fiqurların qiymətinə görə Elmar hər fiqurdan neçə dənə almışdır?

kvadrat 15 qəp.

üçbucaq 18 qəp.

dairə 12 qəp.

2. Nümunəyə uyğun şifahi hesablayın.

$$49 + 37 = 50 + 37 - 1 = 86$$

$$69 + 25$$

$$59 + 25$$

$$29 + 43$$

$$39 + 46$$

$$79 + 17$$

3. Misalları göstərilən iki üsulla həll edin.

$$1) 100 - 49 = 51$$

$$2) 100 - 49 = 51$$

$$100 - 58$$

$$(100 - 40) - 9$$

$$(100 - 50) + 1$$

$$100 - 77$$

$$60 - 9 = 51$$

$$50 + 1 = 51$$

$$100 - 89$$

4. Bucaqlar ardıcıl nömrələnmişdir. İti bucaqların sıra nömrələrini söyləyin.

1.

2.

3.

4.

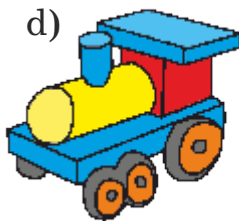
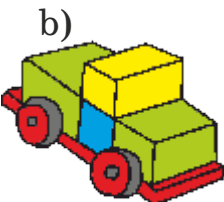
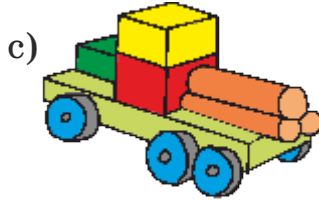
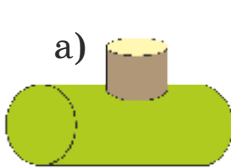

5.

6.

5. Hər bir modeldə hansı həndəsi fiqurlardan və hər birindən neçə dənə istifadə olunmuşdur? Cədvəli dəftərinizdə doldurun.

	a)	b)	c)	d)
silindr				
prizma				
kub				

6. Hansı koordinat cütü 0-dan 4 addım sağda, 3 addım yuxarıda yerləşməni göstərir?

a) (4; 3)

b) (3; 4)

c) (4; 4)

4-cü bölmə

- Təqribi hesablamalar
- Uzunluğun ölçülməsi
- Kütlənin ölçülməsi
- Tutumun ölçülməsi
- Vaxt, saat

Təqribi hesablamalar

Öyrənmə. Ədədləri ən yaxın onluqla əvəz etməklə hesablamaları asanlaşdırmaq olar. Lakin bu halda alınan nəticə dəqiq nəticədən fərqlənir. Bu nəticə təxmini və ya təqribi nəticə adlanır.

Məsələn, $27 + 12$ cəmini təqribi olaraq tapaq:

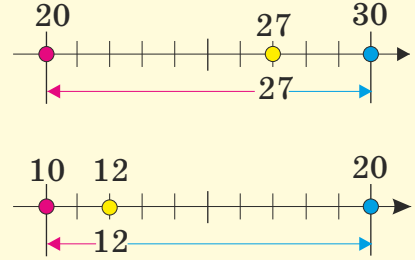
27 ədədi 30-a daha yaxındır:

$27 \rightarrow 30$

12 ədədi 10-a daha yaxındır:

Təqribi cəm: $30 + 10 = 40$

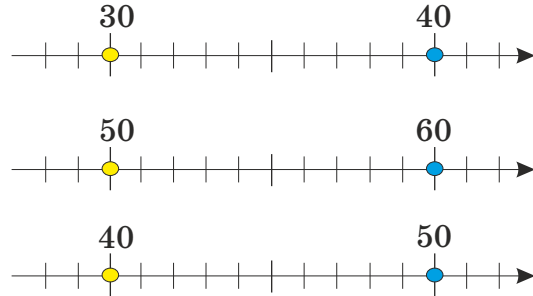
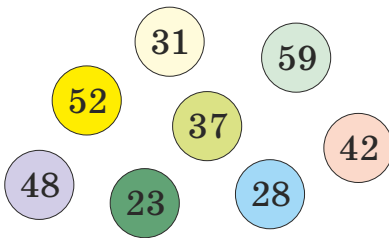
Dəqiq cəm: $27 + 12 = 39$

Təqribi hesablamalar zamanı ədədin təklilər mərtəbəsindəki rəqəm 1, 2, 3, 4 olarsa, ədəd onluqlarının sayı saxlanılmaqla yuvarlaq onluq şəklində yazılır. Məsələn, $23 \rightarrow 20$.

Ədədin təklilər mərtəbəsindəki rəqəm 5, 6, 7, 8, 9 olarsa, ədəd onluqlarının sayı bir vahid artırılmaqla yuvarlaq onluq şəklində yazılır. Məsələn, $27 \rightarrow 30$.

1. Aşağıdakı ədədləri iki-iki qruplaşdırsanız, ədəd oxlarının bu qruplara görə verildiyini görərsiniz. Hər bir ədədi ədəd oxu üzərində qeyd edin. Ən yaxın onluqla əvəz edin. Bir qrupa uyğun ədəd oxu yoxdur. Həmin ədədləri müəyyən edin və uyğun ədəd oxunu çəkin.

2. Toplananları ən yaxın onluqla əvəz etməklə cəmi təqribi tapın.

$$62 + 29$$

$$60 + 30 = 90$$

$$62 + 29$$

$$46 + 21$$

$$61 + 14$$

$$27 + 16$$

$$53 + 27$$

$$28 + 49$$

$$71 + 17$$

$$42 + 24$$

3. Ən yaxın onluqla əvəz etməklə təqribi hesablayın və müqayisə edin.

$$27 + 51 \text{ və } 17 + 39$$

$$48 + 25 \text{ və } 52 - 15$$

$$43 - 19 \text{ və } 28 + 19$$

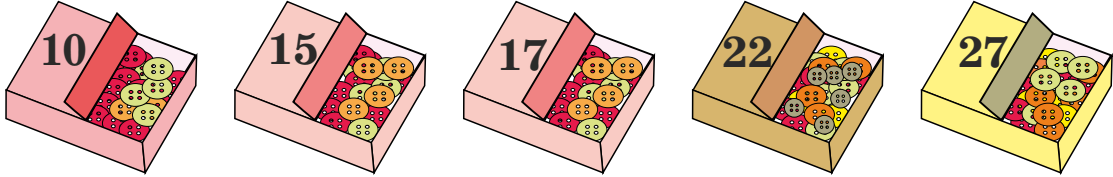
$$19 + 45 \text{ və } 79 - 18$$

$$69 - 22 \text{ və } 55 + 33$$

$$15 + 47 \text{ və } 18 + 39$$

Təqribi hesablamalar

1. “Əl işi, göz nuru” müsabiqəsinə hazırlaşmaq üçün şagirdlərə düymələr, muncuqlar lazımdır. Lalə və Nərgiz birlikdə işləyirlər. Onlar işləri üçün cəmi 50 dənə müxtəlif rəngli düymə lazım olduğunu dəqiqləşdiriblər. Düymələrin sayı qutularda üzərində yazılıb. Nərgiz üzərində 22, 17 və 15, Lalə isə 15, 17 və 27 yazılmış qutuları almağı təklif edir. Kimin seçimi daha düzgündür?

2. Ədədləri ən yaxın onluqla əvəz etməklə cavabı təqribi söyləyin.

$$62 + 31 \rightarrow 60 + 30 \rightarrow 90$$

$$34 + 58$$

$$57 - 21$$

$$75 - 34$$

$$73 + 18$$

$$87 - 34$$

$$46 + 33$$

$$41 + 49$$

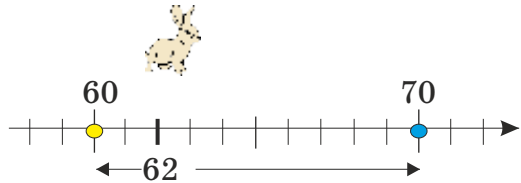
$$49 - 21$$

$$87 - 13$$

$$23 + 55$$

$$88 - 22$$

$$46 + 51$$

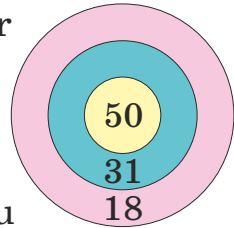

3. Elnur və Nailə iki atışda hədəf taxtasının müxtəlif rəngli iki hissəsini vurdular. Onların topladığı xallar aşağıdakı kimidir:

- Elnurun xalı 80-dən çoxdur.

- Nailənin xalı 60 ilə 70 arasındadır.

Hər birinin hədəf taxtasını hansı hissədə vurduğunu düşünürsünüz?

4. Meydançada 20 nəfər uşaq var idi. Uşaqlardan bir neçəsi getdi. Meydançada qalan uşaqların sayını verilən ədədlərdən hansı ilə ifadə etmək daha doğru olardı?

a) 22

b) 3

c) 16

5. **İnteqrasiya. Ana dili.**

Bir neçə, bir qədər, bir az, çox, lap çox, həddindən çox sözlərini müqayisəli nümunələr göstərməklə işlədin.

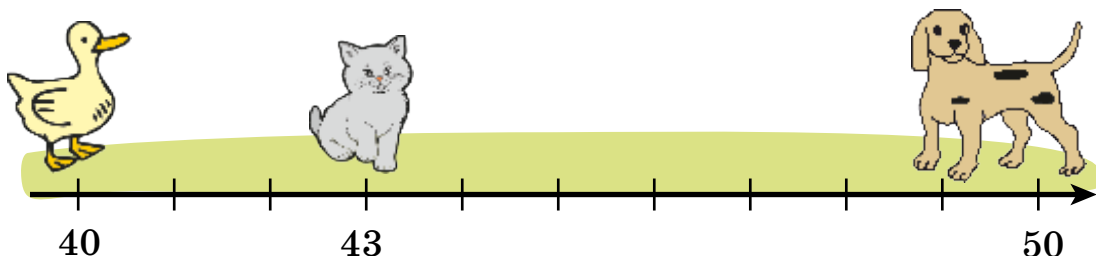
Məsələn, Arif dediyi vaxtdan çox gec gəldi, o, 45 dəqiqə gecikmişdi. Lalə dediyi vaxtdan bir az gec gəldi, o, 5 dəqiqə gecikmişdi.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Yeni tikilmiş binaların birincisində 38, ikincisində isə 42 mənzil var. Birinci binanın 24 mənzilində, ikinci binanın isə 18 mənzilində ailələr yaşayır. Hər iki binadakı boş mənzillərin sayını müqayisə edin.

2. Aşağıdakı cümlələri şəklə görə dəftərinizdə tamamlayın:

Pişik . . . yaxındır, itdən isə uzaqdır.

Qırx üç ədədi qırxa yaxındır, . . . isə uzaqdır.

3. Azalanı və çıxılanı ən yaxın onluqla əvəz etməklə, fərqi təqribi tapın.

$$\begin{array}{r} 32 - 19 \\ \downarrow \quad \downarrow \\ 30 - 20 = 10 \end{array}$$

$$32 - 19$$

$$41 - 18$$

$$52 - 48$$

$$33 - 16$$

$$22 - 9$$

$$39 - 12$$

$$44 - 17$$

$$55 - 14$$

$$84 - 36$$

$$77 - 32$$

$$48 - 13$$

$$63 - 46$$

4. Misallardan biri digərini asan həll etməyə kömək edir.

$$23 + 23$$

$$23 + 24$$

$$25 + 25$$

$$25 + 26$$

$$18 + 18$$

$$18 + 19$$

$$35 + 35$$

$$35 + 36$$

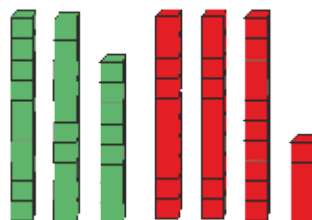
$$38 + 20$$

$$38 + 19$$

$$27 + 23$$

$$27 + 22$$

5. Yaşıl qutuda 28 kub, qırmızı qutuda 34 kub var. Hər iki qutuda eyni sayda kub olması üçün qırmızı qutudan yaşıl qutuya neçə kub qoymaq lazımdır? Mərtəbə blokları ilə modeləşdirin.

Uzunluğun ölçülməsi

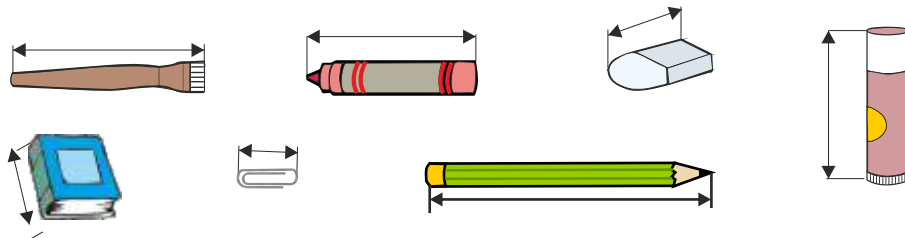
Təxmini ölçmə vərdisləri

Öyrənmə. Əvvəlcə qarışınızı ölçün və neçə santimetr olduğunu müəyyən edin. Sonra kitabınızı, çantanızı, oturduğunuz partanı və s. qarışınızla ölçün və bu ölçüləri santimetrlə təxmini olaraq ifadə edin. Məsələn, kitabın uzunluğu təxminən 2 qarışdır. Bir qarışınız 10 sm olarsa, kitabın uzunluğu təxminən $10 \text{ sm} + 10 \text{ sm} = 20 \text{ sm}$ olar.

1. Partanızın enini, uzunluğunu və hündürlüyünü qarışınızla ölçün. Qarışınızın neçə santimetr olduğunu müəyyən edin və bu ölçüləri santimetrlə yazın. Nəticələri parta yoldaşınızla müzakirə edin.

2. Əvvəlcə əşyaların şəkildəki ölçülərini təxmin edin, sonra isə ölçün. Əşyaların adlarını, təxminlərinizi və dəqiq ölçüləri dəftərinizdə yazın.

3. Emin boyca Nəzrindən hündürdür. Nəzrin isə Zaurdan hündürdür. Bu şərtlərə görə aşağıda verilən boy hündürlüklərinin hər birinin kimə aid olduğunu müəyyən edin.

1) 80 sm   2) 95 sm   3) 82 sm

Bütün sinif fəaliyyəti

4. Ağ vərəq üzərində uzunluğu 10 sm-dən böyük olmayan parça çəkin. Məsələn, 2 sm, 3 sm, ... Vərəqləri bir-birinizlə dəyişdirin. Aldığınız vərəqdəki parçanın uzunluğunu əvvəlcə təxmin edin, sonra ölçün. Dəqiq və təxmini ölçülərinizi müqayisə edin.

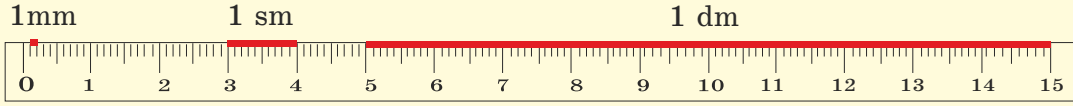
Uzunluq ölçü vahidləri

Öyrənmə.

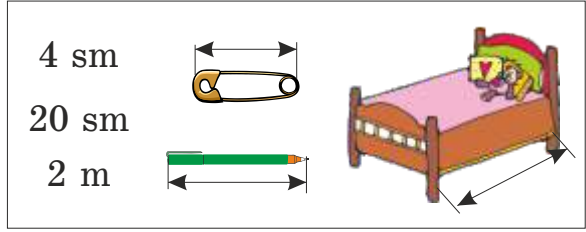
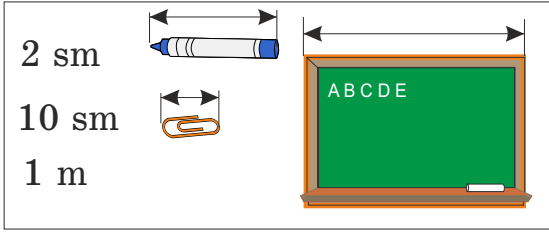
$$1 \text{ m} = 100 \text{ sm}$$

$$1 \text{ dm} = 10 \text{ sm}$$

$$1 \text{ sm} = 10 \text{ mm}$$

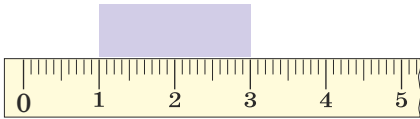

1. Şekildəki əşyaların qeyd edilmiş uzunluqlarına uyğun ölçüləri seçin.

2. Karandaşın uzunluğu 12 sm, xəritə çubuğunun uzunluğu isə 4 dm-dir. Hansı daha uzundur və nə qədər uzundur?

3. Verilmiş lentləri ölçün. Dəftərinizdə onlarla eyni uzunluqda lentlər çəkin. Onları uzunluqlarının artma sırasına görə nömrələyin.

1.

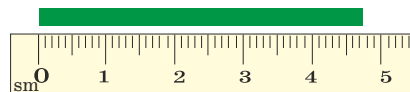
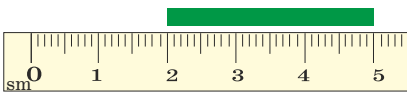
1sm

4. Şekildəki lentin uzunluğu haqqında Təranənin fikirləri:

a) lentin uzunluğu 5 sm-dir;

b) lentin uzunluğu 5 sm-ə yaxındır.

Təranənin hansı fikri doğrudur? Öz fikirlərinizi söyləyin.

Uzunluq ölçüləri

1. Hər ölçüdən bir dəfə istifadə etməklə verilmiş ölçüləri şəkillərlə qarşılaşdırın.

2. Verilmiş ölçüləri millimetrlə ifadə edin.

$$1 \text{ sm } 7 \text{ mm} = 10 \text{ mm} + 7 \text{ mm}$$

$$1 \text{ sm } 7 \text{ mm} = 17 \text{ mm}$$

$$1 \text{ sm } 6 \text{ mm}$$

$$2 \text{ sm } 7 \text{ mm}$$

$$2 \text{ sm } 8 \text{ mm}$$

$$5 \text{ sm } 4 \text{ mm}$$

$$6 \text{ sm } 5 \text{ mm}$$

$$1 \text{ sm } 5 \text{ mm}$$

3. Ölçüləri müqayisə edin.

$$2 \text{ sm} \text{ və } 20 \text{ mm}$$

$$17 \text{ sm } 5 \text{ mm} \text{ və } 20 \text{ sm}$$

$$40 \text{ mm} \text{ və } 25 \text{ sm}$$

$$2 \text{ m } 20 \text{ sm} \text{ və } 20 \text{ m}$$

$$3 \text{ sm } 5 \text{ mm} \text{ və } 35 \text{ mm}$$

$$2 \text{ dm } 5 \text{ sm} \text{ və } 26 \text{ sm}$$

4. Toplamanın yerdəyişmə və qruplaşdırma xassəsindən istifadə etməklə əlverişli üsulla hesablayın.

$$17 \text{ sm} + 20 \text{ sm} + 13 \text{ sm} + 30 \text{ sm}$$

$$25 \text{ sm} + 28 \text{ sm} + 12 \text{ sm} + 15 \text{ sm}$$

Qruplarla iş

5. Cədvəldə uşaqların boy hündürlükləri verilmişdir. Bu cədvələ görə uşaqların boylarını müqayisə edin. Ən ucaboylu şagird kimdir? 4-6 nəfərlik qruplara bölünün və boy uzunluğunuzu göstərən cədvəl tərtib edin.

Aytən	1 m 32 sm
Əli	1 m 30 sm
Kənan	1 m 28 sm
Lalə	1 m 24 sm

Uzunluq ölçüləri

1. Əvvəlcə təxmin edin. Sonra təxminlərinizi ölçmələrlə yoxlayın.

1) Karandaşın uzunluğu 10 sm-dir. Lentin uzunluğu təxminən neçə santimetr ola bilər?

2) Lentin uzunluğu 7 sm-dir. İpin uzunluğu təxminən neçə santimetr ola bilər?

2. Arif və babası birlikdə göyərti əkilən kvadrat formalı sahəni çəpərləyirlər. Sahənin bir tərəfinin uzunluğu 2 m olarsa, onlar cəmi neçə metr çəpər çəkməlidirlər?

3. Səbinə gəlinciyinə düzbucaqlı formasında süfrə tikir. Süfrənin eni 20 sm, uzunluğu isə 25 sm-dir. O, süfrənin kənarlarına qırmızı lentdən haşiyə tikmək istəyir. Haşiyə üçün 1 m lent çatarmı?

4. Hər biri üçün uyğun ölçü vahidini seçin və cümlələri dəftərinizdə yazın.

- a) Qapının hündürlüyü təxminən 2 (santimetr, metr) olar.
- b) Qələm təxminən 15 (santimetr, metr) uzunluğundadır.
- c) Avtomobil təxminən 4 (santimetr, metr) uzunluğundadır.
- d) Çarpayı təxminən 2 (santimetr, metr) uzunluğundadır.

5. **Qruplarla iş**

Bayramda keçiriləcək şənliklər üçün şagirdlərə xüsusi papaqlar sifariş edilməsi planlaşdırılır. Şagirdlərin hər biri öz papağının ölçüsünü söyləməlidir. Onlar bu ölçünü necə müəyyən etməlidirlər? Qruplara bölünün və bu ölçmələri yerinə yetirin. Nəticələri cədvəl şəklində təqdim edin.

Kütlənin ölçülməsi

Öyrənmə. Kütlə müxtəlif tərəzilərin köməyi ilə ölçülür.

Kiloqram (kq), qram (q) kütlə vahidləridir.

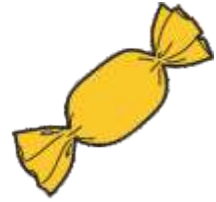
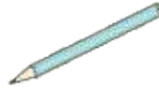
Bir üzüm giləsinin və ya kitabın bir vərəqinin kütləsi təxminən 1 qram olar.

5 bananın kütləsi təxminən 1 kiloqram olar.

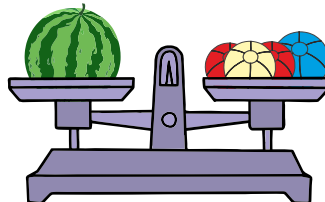
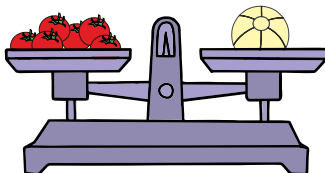
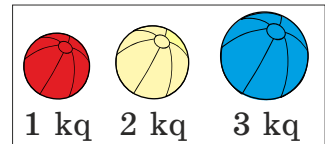
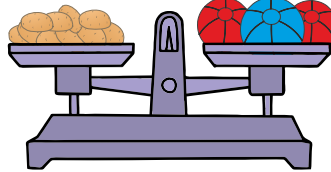
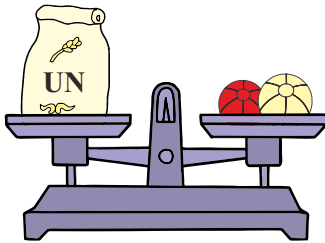
1.

Şəkildəkilərdən hansının kütləsini qramla, hansının kütləsini kiloqramla ifadə etmək daha doğrudur?

2.

Şəkildəki tərəzilər tarazlıq vəziyyətindədir. Verilənlərə görə tərəzidəki ərzaqların kütlələrini müəyyən edin və cədvəli doldurun.

Adı	Kütləsi (kq)
Un	
Kartof	
Pomidor	
Qarpız	

Kütlənin ölçülməsi

1. Təyyar və Kazım məktəb yeməxanasının işçiləridir. Onlar eyni böyüklükdə olan limonad və kələm yeşiklərini yeməxananın anbarına daşıdılar. Təyyar limonad yeşiklərini, Kazım isə kələm yeşiklərini daşdı. Hər biri eyni sayda yeşik daşıdılar da, Təyyar daha çox yorulmuşdu. Bunun səbəbi nə idi?

2. Şəkildəki əşyaları ağırdan yüngülə doğru sadalayın. Dəftərinizdə onların adlarını kütlələrinin artan sırası ilə yazın.

3. Tərəzinin bir gözündə 1 kq-lıq çəki daşı var. Aşağıdakı üç əşyadan hansını tərəzinin digər gözünə qoysanız, tarazlıq yarana bilər?

bir cüt əlcək

bir cüt qış çəkməsi

4 cüt corab

4. Tərəzinin bir gözündə 2 alma var. 1 alma 6 alça ağırlığındadır. Tərəzini tarazlıq vəziyyətinə gətirmək üçün tərəzinin digər gözünə neçə alça qoymaq lazımdır?

5. Lalənin və Elgünün çantalarında eyni dərsliklər və dərs ləvazimatları var. Lalənin çantasının kütləsi 3 kq, Elgünün çantasının kütləsi isə 4 kq-dır. 1) Lalənin boş çantasının kütləsinin 1 kq olduğu məlumdursa, Elgünün boş çantasının kütləsini tapın. 2) Elgünün çantasının Lalənin çantasından ağır olma səbəbləri haqqında fikrinizi bildirin. 3) Siz də çantanızın dolu və boş halda kütləsini tapın. Boş halda kimin çantası daha ağırdır?

6. Qırmızı və yaşıl almalar qarışıq olaraq iki yeşiyə yığılmışdır. İki yeşikdə cəmi 27 kq alma var. Yeşiklərdən birində 9 kq, digərində 11 kq yaşıl alma var. İki yeşikdə cəmi neçə kiloqram qırmızı alma var? Həllə uyğun mötərizəli ifadə yazın.

Kütlənin ölçülməsi

1. Avtobusun salonuna 5 kq-dan çox yükün qoyulması qadağandır. Şəkildəki hansı yüklər salona aparıla bilməz?

4 kq

13 kq

17 kq

2. Təyyarə sərnişinləri 20 kq-dan artıq olan hər 1 kq yük üçün 1 manat ödəməlidirlər. 1) Hansı şəkildə normadan artıq yük var? 2) Bu yüklər üçün neçə manat ödənilməlidir?

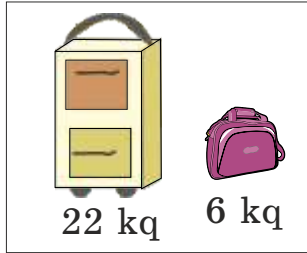
a)

12 kq

4 kq

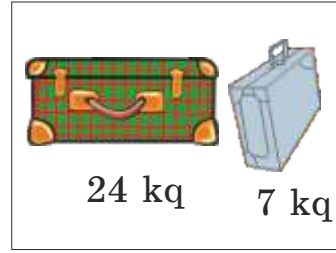
b)

22 kq

6 kq

c)

24 kq

7 kq

3. Piştaxtada 8 kq alma qalmışdır. Piştaxtanın altında isə hər birində 12 kq alma olan daha iki yeşik var. Satıcı hələ neçə kiloqram alma sata bilər?

4. Aşağıdakı cümlələri oxuyun. Hansı cümlədəki fikir doğru deyil? Uyğun şəkil çəkməklə fikrinizi əsaslandırın.

- 6 kq unu 3 kq-lıq 2 torbaya yerləşdirmək olar.
- 10 kq qəndi 2 kq-lıq 4 torbaya yerləşdirmək olar.
- Hər birində 4 kq un olan 3 torbada cəmi 12 kq un var.

5. Aşağıdakılardan hansı qramla, hansı kiloqramla ölçülür?

- 1 kompakt disk, 1 kompüter
- 1 dolu məktəbli çantası, 12 vərəqli 1 dəftər
- 1 alma, 1 yeşik alma

Tutumun ölçülməsi

Öyrənmə. Qabların maye tutumunu yoxlamaq üçün tutumu bir litr, bir litrdən çox və ya az olan qablarla ölçmələr aparın.

1 litrdən az

yarım litr
(1 litrin yarısı)

1 litr
(2 yarım litr)

1 litrdən çox

1. Şəkillərə uyğun tutumları seçin.

2 stəkan

2 l

5 l

5 stəkan

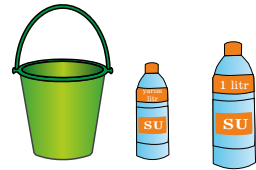

3 vedrə

1 l

2. Bir vedrə 3 l su tutur. Yarımlitrlik və birlitrlik qablarla bu vedrəni doldurmağın müxtəlif variantlarını yazın.

Nümunə. 1 birlitrlik və 4 yarımlitrlik

3. Aşağıdakı qabların hər birinə 1 stəkan su töksənz, hansı qabda suyun səviyyəsi daha yüksək olar?

4. Aşağıda verilənləri iki qrupa ayırın.

- 1) litrlə ölçülənlər;
- 2) kiloqramla ölçülənlər.

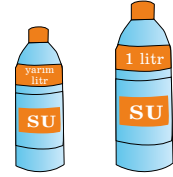
Qənd, un, duru yağ, buğda, süd, kərə yağı, limonad, kələm, meyvə şirəsi, kartof, benzin, su

Tutumun ölçülməsi

1. Uşaq bağçasında səhər yeməyində hər 5 uşaq üçün 1 l süd nəzərdə tutulur. Bir qrupda 10 uşaq varsa, səhər yeməyinə neçə litr süd lazımdır?

2. Tapşırıqları yerinə yetirin:

- a) 2 l su neçə yarım litrlik qabı doldurur?
b) Müxtəlif sayda 1 litrlik və 2 litrlik qablar vasitəsilə 6 litrlik qabı su ilə doldurma variantlarını yazın. **Məsələn, 1 l + 1 l + 2 l + 2 l**

3. Vedrə 4 l, qazan isə 2 l su tutur. Aşağıda göstərilmiş həcmldəki suyu qazana və vedrəyə boşaldın. Hər bir halı şərh edin.

- a) 10 litr
b) 6 litr
c) 5 litr

4. Ləmanın 4 dibçək gülü var. Ləman güllərini sulayarkən nə qədər sudan istifadə etdiyini düşünmək daha doğru olardı? Cavabınızı əsaslandırın.

- a) 2 qaşığıq   b) 1 litr   c) 10 litr

5. 40 l su ilə dolu çəndən gün ərzində 35 l su işləndi. Çənə axşam yenidən 30 l su doldurdular. Çən tam doldumu? Cavabınızı izah edin.

6. **Problem həlli.** Elvinin 5 l və 3 l su tutan qabları var.

O, bu qablardan istifadə etməklə 7 l suyu necə ölçə bilər?

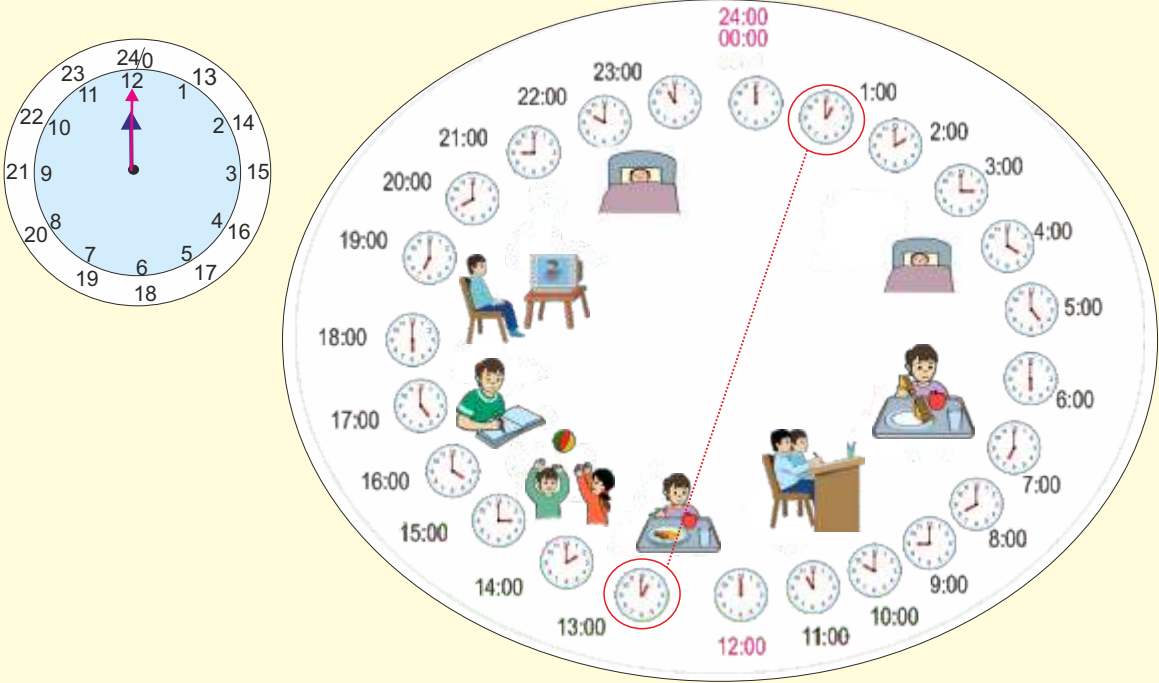
Göstəriş: $5 l + 2 l = 7 l$ olduğunu nəzərə alın. 2 l suyu bu qablarla müəyyən etməyin yolunu fikirləşin. Bunu evdə və ya sinifdə təcrübi olaraq yerinə yetirin. Oxşar məsələlər tərtib edərək bir-birinizə suallar verin.

Vaxt. Saat

Bir gün. 24 saat

Öyrənmə. Biz bir günlük işlərimizə ayırdığımız vaxtı saat və dəqiqə ilə ifadə edirik.

Bir gün 24 saatdır. Saatlar 00:00, 01:00, ... , 08:00, ..., 12:00, 13:00, 14:00, ... , 20:00 ,..., 24:00 ardıcılığı ilə dəyişir.

Saat 13:00 yazılışı gündüz saat 1-i ($12+1$) göstərir.

Saat 20:00 yazılışı axşam saat 8-i ($12 + 8$) göstərir.

Saat 24:00 (və ya 00:00) yazılışı gecə saat 12-ni göstərir.

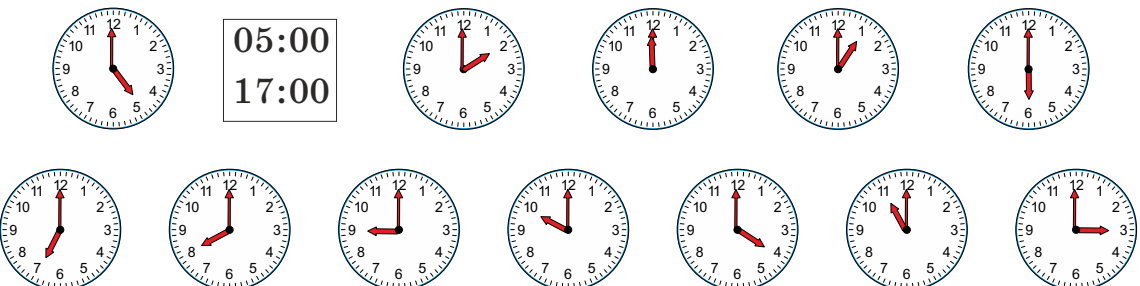
Saat 01:00 yazılışı gecə saat 1-i göstərir.

Saat 08:00 yazılışı səhər saat 8-i göstərir.

Saatın əqrəbləri həm gündüz saat 1-də, həm də gecə saat 1-də eyni vəziyyətdə (eyni ədədlərin üzərində) olur. Vaxtı gecə və gündüzə görə fərqləndirmək üçün onlar müxtəlif yazılışlarla ifadə edilir.

Məsələn, 13:00 yazılışı gündüz saat 1-i, 01:00 isə gecə saat 1-i göstərir.

1. Hər saatin göstəricisini günün müxtəlif vaxtlarına uyğun yazın.

Vaxt. Saat

Tam saatlar. Yarım saatlar

Öyrənmə.

Saatın dəqiqə əqrəbi 12-nin üzərində olduqda tam saatları göstərir. Bir saat 60 dəqiqədir.

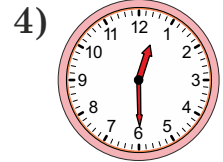
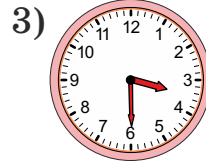
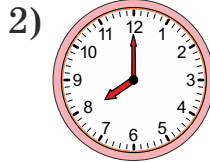
Saat 8-dir.
(və ya 8 tamamdır)

Saatın dəqiqə əqrəbi 6-nın üzərində olduqda yarım saatları göstərir. Yarım saat 30 dəqiqədir.

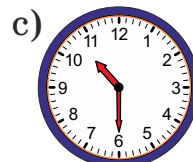
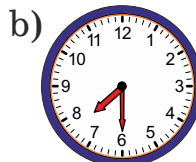
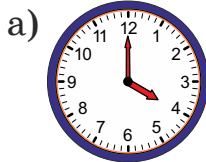
Saat 9-un yarısıdır.

1. Saat neçədir?

2. Sevda evə axşam saat 7-də, Elmar isə yarım saat sonra gəldi.

- 1) Aşağıdakı saatlardan hansı Elmarın evə gəldiyi vaxtı göstərir?
2) Sevdanın evə gəldiyi vaxtı göstərən saati dəftərinizdə çəkin.

3. İndi saat 9-un yarısıdır. Bu vaxtı, 2 saat əvvəlki və 2 saat sonrakı vaxtı saat modelləri üzərində göstərin.

4. Dış həkimi Yasəməni səhər saat 11-də qəbul etməli idi. Amma bir saat gec qəbul etdi. Həkim Yasəməni saat neçədə qəbul etdi? Aşağıdakı saatlardan hansı bu vaxtı göstərir?

Vaxt. Saat

15 dəqiqə ilə

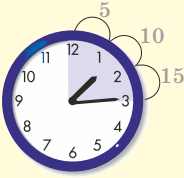
Öyrənmə. Gündəlik həyatımızda vaxtı saat və dəqiqə ilə olmaqla *işləyib, yarısıdır və ya qalıb* sözləri ilə təqdim edirik.

İki qonşu ədəd arasındakı vaxt dəqiqələrlə 5 dəqiqə qəbul edilir.

Dəqiqə əqrəbinin 12-dən başlayaraq bütün ədədlərin üzərindən keçməklə yenidən 12-nin üzərinə qayıtması ilə 60 dəqiqə vaxt keçmiş olur.

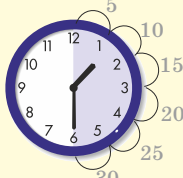
Bu vaxt həm də 1 saat deməkdir. Dəqiqə əqrəbinin 12-dən başlayaraq 6-nın üzərinə gəldiyi müddətdəki vaxtı *saat ... işləyib*, 6-nın üzərində olduqda *saat ... yarısıdır*, 6-dan 12-nin üzərinə gəldiyi müddətdə isə *saat ... qalıb* kimi ifadə edirik.

... *işləyib*

saat 2-yə 15 dəqiqə işləyib

... *yarısıdır*

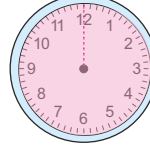
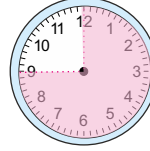
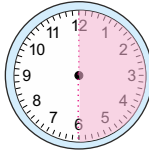
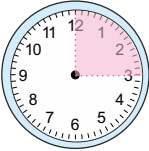
saat 2-nin yarısıdır

... *qalıb*

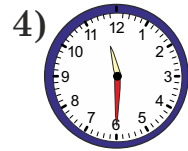
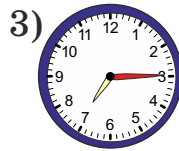
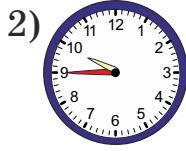
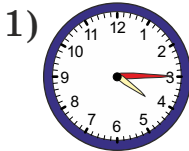

saat 2-yə 15 dəqiqə qalıb

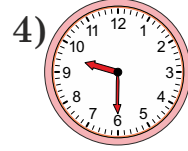
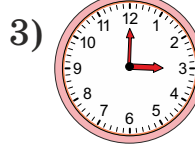
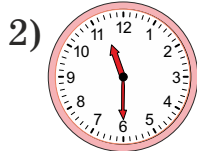
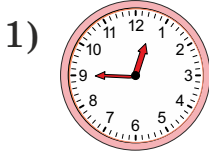
1. Rənglənmiş hissənin neçə dəqiqəni göstərdiyini müəyyən edin və ardıcıl yazın.

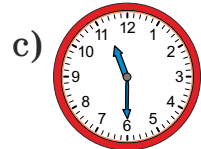
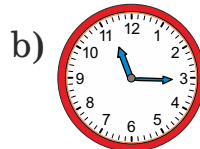
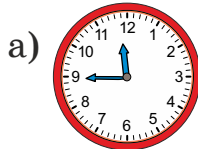
2. Saatların göstərdiyi vaxtları “yarısıdır”, “işləyib” və ya “qalıb” sözlərindən istifadə etməklə ifadə edin.

3. Verilən vaxta görə bir saat sonrakı vaxtı söyləyin.

4. İndi gündüz saat 12-nin yarısıdır. Aşağıdakı saatlardan hansı bu vaxtı, hansı 15 dəqiqə sonrakı, hansı 15 dəqiqə əvvəlki vaxtı göstərir?

Vaxt. Saat

1. Hər birinə uyğun saati müəyyən edin.

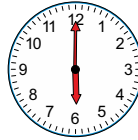
1. Riyaziyyat dərsi 11-ə 15 dəqiqə qalmış başlayır.
2. Nihadın üzgüçülük məşqləri 5-ə 15 dəqiqə işləmiş başlayır.
3. Aybəniz 4-ün yarısında diş həkiminin qəbulunda olmalıdır.
4. Nadir hər gün səhər saat 6-da quşlarına yem verir.

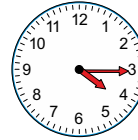
A

B

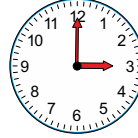
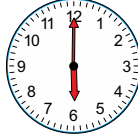

C

D

2. Səhər saat 6-dan gündüz saat 3-ə qədərki vaxt neçə saatdır?

3. Məktəblilərin yay istirahət düşərgəsində nahar vaxtı gündüz saat 1-dən 3-ə qədər müəyyənləşdirilib. Aşağıdakılardan hansı bu vaxtı düzgün göstərir?

13:00-15:00

11:00-13:00

14:00-16:00

4. Bakı-Gəncə qatarı 20:00-da yola düşməlidir. Texniki səbəblərə görə qatar gecikərək axşam saat 9-da yola düşdü. Qatar neçə saat gec yola düşdü? Bu vaxtı elektron saatin göstəricisinə uyğun yazın.

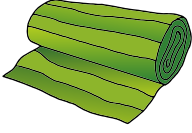
5. Cədvəldə hava limanında təyyarələrin uçuş vaxtı haqqında məlumat verilmişdir. Hər bir reysin neçə saat davam etdiyini yazın.

Reys	Yoladüşmə vaxtı	Çatdığı vaxt
Bakı-Tbilisi	19:00	20:00
Bakı-Ankara	20:00	22:00
Bakı-London	12:00	18:00
Bakı-Moskva	16:00	19:00

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. 4 l südün yarısı işlədildikdən sonra qalan süd eyni tutumlu iki qaba dolduruldu. Bu qabların hər birinin tutumunu tapın.

2. Var idi: 1. işləndi 2. işləndi qaldı

29 m

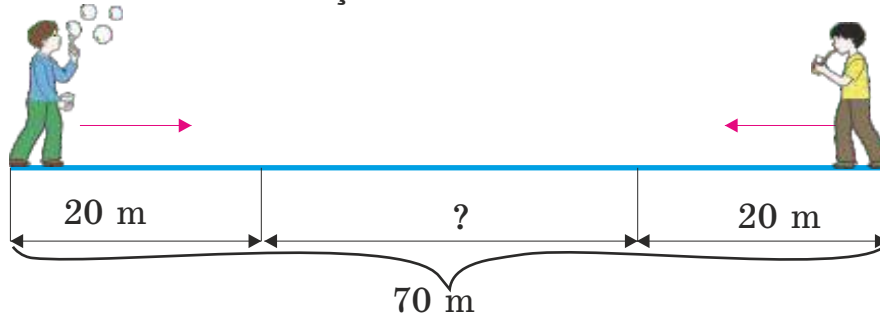
7 m

9 m

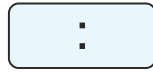
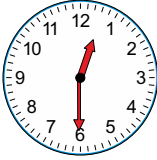
?

Mötərizəli ifadə yazmaqla həll edin.

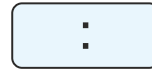
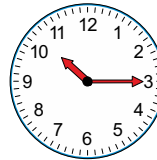
3. Oğlanlar arasındakı məsafə 70 m-dir. Hər biri 20 m irəliləyərsə, onlar arasındakı məsafə neçə metr olar?

4. Saatin göstərişini rəqəmlə və sözlə yazın.

saat _____

saat _____

Araşdırma

5. Rəşad və anası bazardan 4 kq alma, 3 kq portağal, 1 kq armud, 1 kq heyva və 1 kq gavalı aldı. Alınanların yarısını Rəşad, yarısını isə anası evə qədər gətirdi. Onların hər birinin daşıdığı meyvənin kütləsi neçə kiloqramdır və hansılardır? Mümkün variantları yazın.

6. Cədvələ görə suallara cavab verin.

2 kq nar, 1 kq əncir alan alıcı neçə manat ödəməlidir?

2 kq əncir, 2 kq əzgil alan alıcı neçə manat ödəməlidir?

Hər meyvədən 1 kq alan alıcı satıcıya 20 manatlıq verdi. Satıcı neçə manat qaytarmalıdır?

Meyvənin adı	1 kq meyvənin qiyməti (manatla)
Nar	3
Əncir	2
Əzgil	2

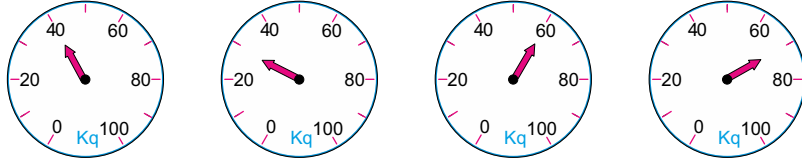
Özünüqiymətləndirmə

1. Hansı vahidlə ölçülür?
- evinizdən məktəbə qədər məsafə;
  - bir kisə kartofun kütləsi;
  - Yeni il şənliyinin vaxtı;
  - avtomobilin çənindəki benzin;
  - 1 çay qaşığı şəkər tozu;
  - dişlərin yuyulma müddəti;
  - karandaşın uzunluğu;
  - yataqdan ayağa durmağa sərf olunan vaxt;
  - inəkdən bir dəfəyə sağılan süd.

**metr, santimetr,
kiloqram, qram, litr,
saat, dəqiqə, saniyə**

2. Tərəzilərin göstərdiyi kütlələri müəyyən edin və artma sırasına görə yazın.

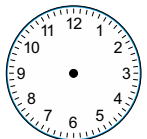
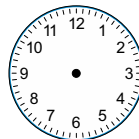
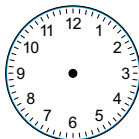
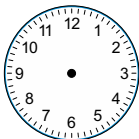
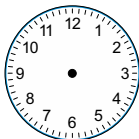
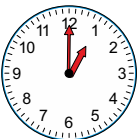

3. Aşağıda 4 nəfərlik südlü aş üçün lazım olan ərzaqların miqdarı verilmişdir. 8 nəfərə südlü aş bişirmək üçün lazım olan ərzaqların miqdarını yazın.

4 nəfərlik südlü aş resepti
2 l süd
1 stəkan (200 q) düyü
30 q yağ
10 q duz
5 q darçın

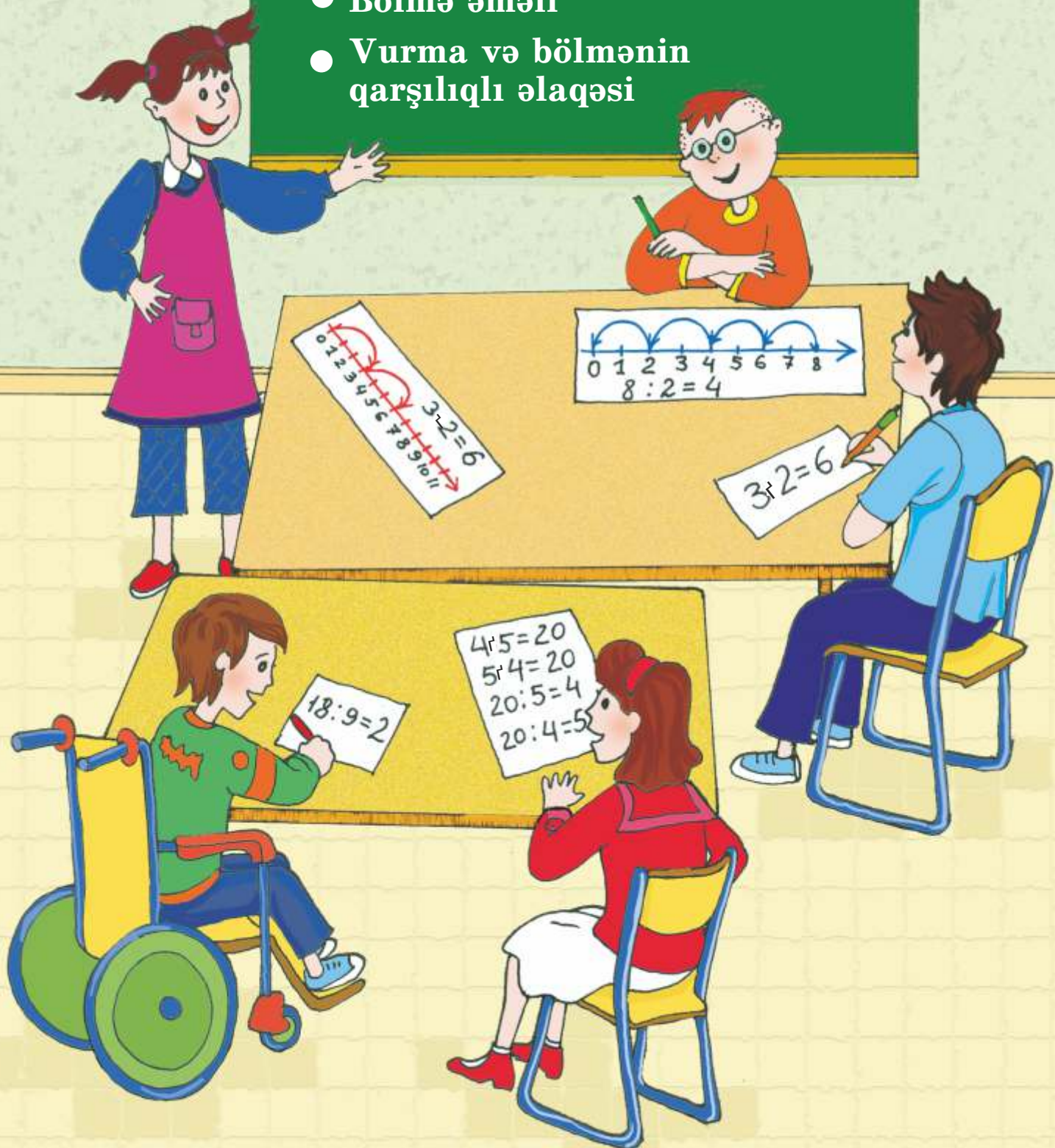
4. Qablardan biri 2 l, digəri isə 1 l su tutur. 1 l su 5 stəkandır. Qabları doldurmaq üçün hər birinə neçə stəkan su tökmək lazımdır? Həllinizi bu işi yerinə yetirməklə yoxlayın.

5. İndi gündüz saat birdir. 15 dəqiqə ardıcılığı ilə sonrakı vaxtı saatlar üzərində göstərin. Neçənci saat bir saat vaxtın keçdiyini göstərəcək?

5-ci bölmə

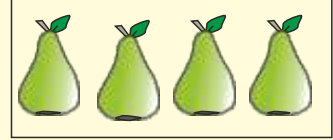
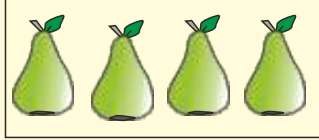
- Eyni saylı əşya qrupları
- Vurma əməli
- Bölmə əməli
- Vurma və bölmənin qarşılıqlı əlaqəsi

Eyni sayılı əşya qrupları

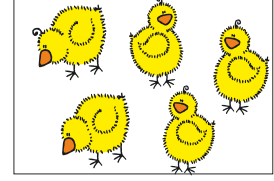
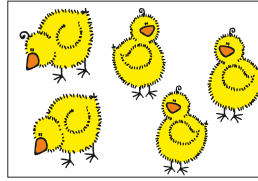
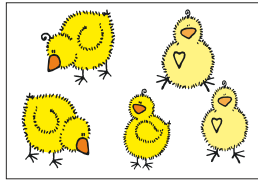
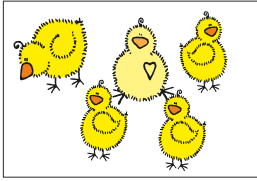
Öyrənmə.

- 1) Şəkildə neçə qrup armud var?
- 2) Hər qrupda neçə armud var?
- 3) Armudların ümumi sayı neçədir?

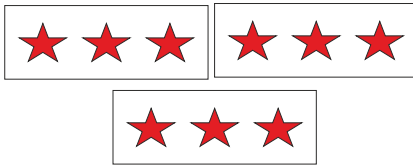
3 qrup armud var. Hər qrupda 4 armud var. Armudların ümumi sayını toplama əməli ilə ifadə edək: $4 + 4 + 4 = 12$
Armudların ümumi sayını dörd-dörd saymaqla da tapa bilərik:
4, 8, 12

1. Neçə qrup cücə var? Hər qrupda neçə cücə var?
Cəmi neçə cücə var? Ritmik sayma və eyni toplananların cəmi ilə ifadə edin.

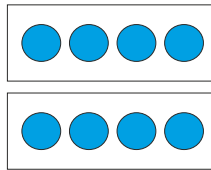
2. Yazılışları tamamlayın. Ümumi sayı eyni ədədləri toplamaqla tapın.

3 qrup ulduz var
Hər qrupda ...
ulduz var.

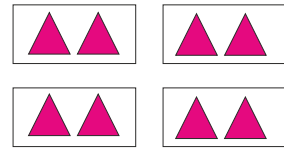

$$3 + 3 + 3 = 9$$

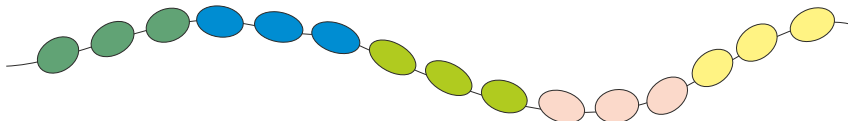
2 qrup ... var
Hər qrupda ...
dairə var.

... qrup ... var.
Hər qrupda ...
üçbucaq var.

3. Boyunbağıda neçə rəng muncuq var?
Boyunbağıdakı hər rəng muncuqdan neçə dənədir?
Boyunbağıda cəmi neçə muncuq var?
Eyni toplananların cəmi ilə ifadə edin.

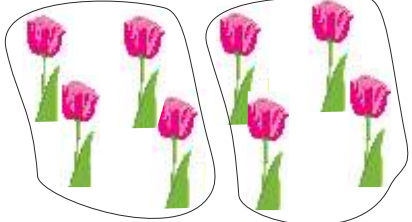
Eyni sayılı əşya qrupları

1. Şəkildə verilənləri eyni saylı qruplara ayırın.
Ümumi sayını eyni toplananların cəmi ilə ifadə edin.

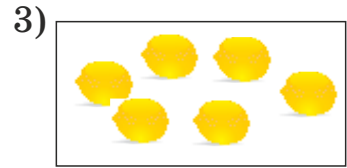
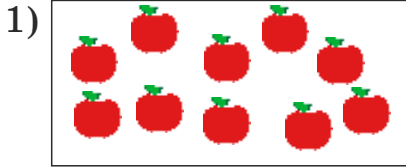
Nümunə:

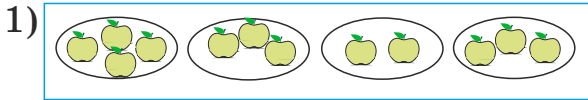
hər qrupda 2 gül
4 qrup gül
 $2 + 2 + 2 + 2 = 8$
4 dənə 2 toplanmışdır

hər qrupda 4 gül
2 qrup gül
 $4 + 4 = 8$
2 dənə 4 toplanmışdır

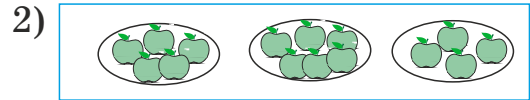

2. Qrupların sayını dəyişmədən eyni saylı qruplar yaratmaqla şəkilləri yenidən çəkin və yeni şəkillərə görə yazılışları tamamlayın.

hər birində ... alma
4 qrup alma.

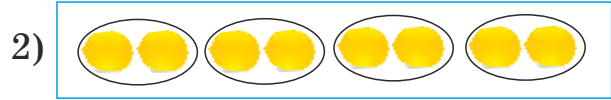
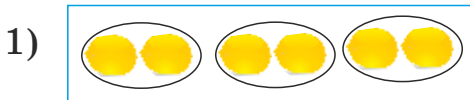
$\square + \square + \square + \square = \square$
... dənə ... toplanmışdır

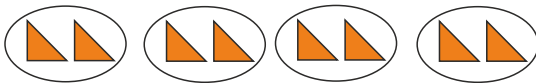
hər birində ... alma
... qrup alma.

$\square + \square + \square = \square$
... dənə ... toplanmışdır

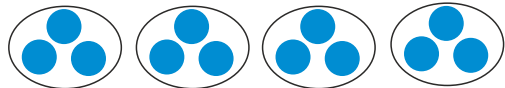
3. Limonları iki eyni saylı qrupa ayırmaqla şəkilləri yenidən çəkin.

4. Qrupların sayını, hər qrupdakı əşya sayını dəyişməklə yeni şəkillər çəkin və ümumi sayı müxtəlif cür tapın.

$2 + 2 + 2 + 2 = 8$
 $\begin{array}{c} 2 \\ \diagdown \end{array} + \begin{array}{c} 2 \\ \diagdown \end{array} + \begin{array}{c} 2 \\ \diagdown \end{array} + \begin{array}{c} 2 \\ \diagdown \end{array} = 8$
4 dənə 2 = 2 dənə 4 = 8

$\square + \square + \square + \square = \square$
 $\begin{array}{c} \square \\ \diagdown \end{array} + \begin{array}{c} \square \\ \diagdown \end{array} = \square$
... dənə ... = ... dənə ... =

Vurma əməli

Öyrənmə.

- Neçə qrup fincan var?
  - 3 qrup fincan var.
  - Hər qrupda neçə fincan var?
  - Hər qrupda 5 fincan var.
  - Cəmi neçə fincan var?
- $$5 + 5 + 5 = 15$$
- Cəmi 15 fincan var.

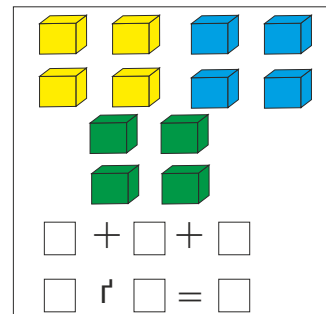
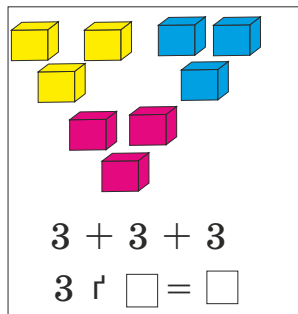
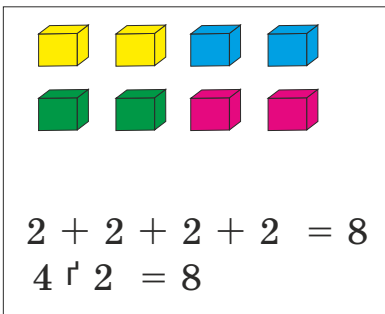
Eyni toplananların cəmini vurma əməlinin köməyiylə də tapmaq olar. Bunun üçün qrupların sayını (3), hər qrupdakı əşya sayına (5) vurmaq lazımdır.

$$\begin{array}{ccccccc} & 3 & \times & 5 & = & 15 \\ \text{Vuruq} & \uparrow & & \uparrow & & \uparrow & \\ & \text{Vurma} & & \text{Vuruq} & & \text{Hasıl} & \\ & \text{işarəsi} & & & & & \end{array}$$

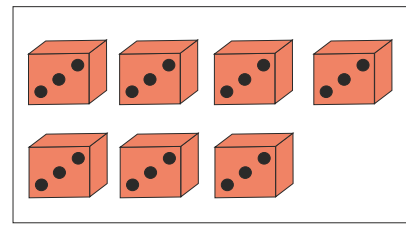
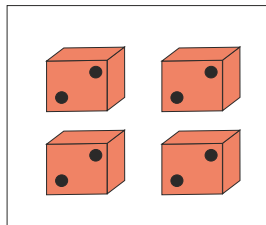
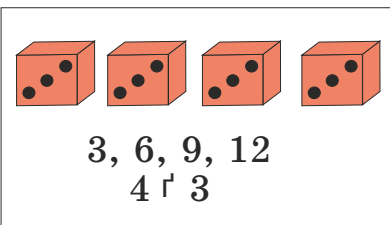
*3 dəfə 5 bərabərdir 15,
3 vur 5 bərabərdir 15,
3 ilə 5-in hasili 15-ə bərabərdir.*

Hasıl (15) bütün fincanların sayını göstərir.

1. Kubların ümumi sayını həm toplama, həm də vurma əməli ilə ifadə edin.

2. Xalların ümumi sayını həm ritmik sayma, həm də vurma əməli ilə ifadə edin.

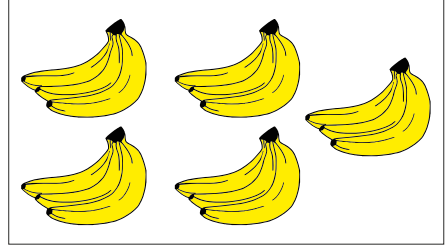
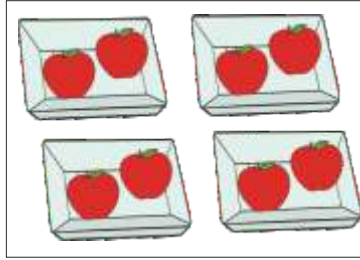
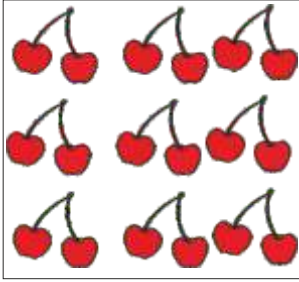

3. Eyni toplananların cəmi və vurma əməli ilə yazın.

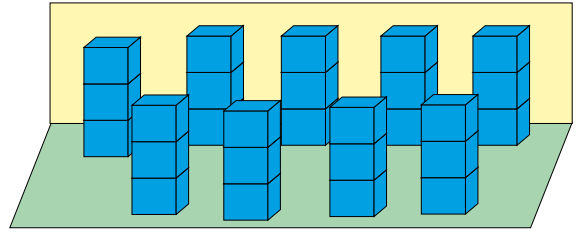
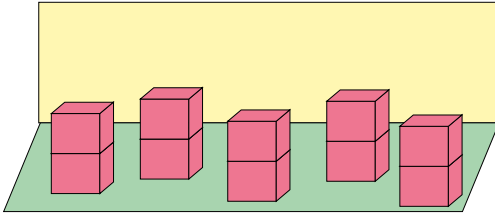
- a) 3 dənə 5   b) 3 dənə 3   c) 2 dənə 6   d) 4 dənə 4

Vurma əməli

1. Meyvələrin sayını eyni toplananların cəmi və vurma əməli ilə ifadə edin.

2. Kubların ümumi sayını vurma əməli ilə ifadə edin.

3. Eyni cavablı yazılışları qruplaşdırın və dəftərinizdə yazın.

3 dəfə 3

5 dəfə 2

4 dəfə 4

$$4 + 4 + 4 + 4$$

$$4 \times 4 = 16$$

$$5 \times 2 = 10$$

$$3 \times 3 = 9$$

$$3 + 3 + 3$$

3, 6, 9

$$2 + 2 + 2 + 2 + 2$$

4, 8, 12, 16

2, 4, 6, 8, 10

4. Hesablayın. Dəftərinizdə 2-yə və 3-ə vurma cədvəlləri tərtib edin.

$$5 \times 2$$

$$2 \times 2$$

$$7 \times 2$$

$$6 \times 2$$

$$3 \times 2$$

$$9 \times 2$$

$$4 \times 2$$

$$8 \times 2$$

$$4 \times 3$$

$$3 \times 3$$

$$6 \times 3$$

$$2 \times 3$$

$$5 \times 3$$

$$9 \times 3$$

$$8 \times 3$$

$$7 \times 3$$

5. Aşağıda verilənlərə görə məsələlər qurun. Bu məsələlərin oxşar və fərqli cəhətlərini araşdırın. Məsələnin həllini şəkil çəkməklə, sayma vasitələri ilə modelləşdirməklə də təqdim edin.

1) Hər birində 2
olmaqla 8 qrup

2) Hər birində 8
olmaqla 2 qrup

Vurma əməli

1. Eyni toplananların cəmini vurma əməli ilə ifadə edin.

$$2+2+2+2=8$$

$$4 \cdot 2 = 8$$

$$4 + 4 + 4 + 4$$

$$4+4+4+4+4+4$$

$$4 + 4$$

$$5 + 5 + 5 + 5$$

$$5+5+5+5+5+5$$

$$5 + 5 + 5$$

$$2 + 2 + 2$$

$$4 + 4 + 4$$

$$5 + 5$$

$$3 + 3 + 3 + 3$$

2. Vurma əməlini ritmik sayma ilə əvəz edin.

$$5 \cdot 9$$

$$4 \cdot 8$$

$$4 \cdot 7$$

$$5 \cdot 1$$

$$5 \cdot 8$$

$$2 \cdot 3 = 6$$

$$3, 6$$

$$4 \cdot 4$$

$$5 \cdot 3$$

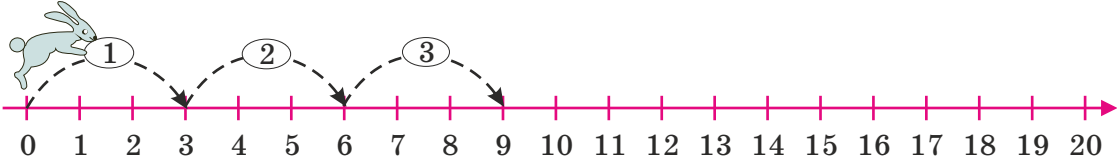
$$5 \cdot 5$$

$$4 \cdot 1$$

$$5 \cdot 7$$

$$4 \cdot 3$$

3. 0-dan başlayaraq uyğun addımlarla ədəd oxu üzərində sayın və vurma əməli ilə ifadə edin.

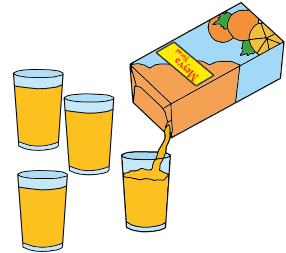
1)
hər dəfə 3 addım
3 dəfə tullandı
3, 6, 9
 $3 \cdot 3 = 9$

2)
hər dəfə 5 addım
4 dəfə tullandı

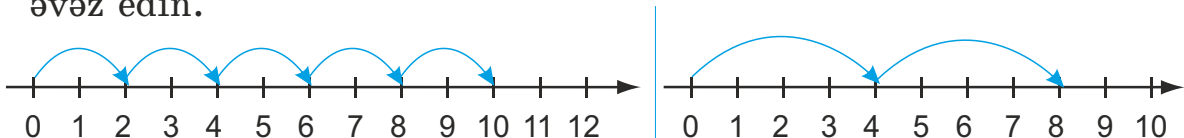
3)
hər dəfə 3 addım
5 dəfə tullandı

4. Bir qutu şirə 4 stəkandır. Bu şərtə görə cədvəli dəftərinizdə tamamlayın.

Şirə qutu ilə	1	2	?	4	5
Şirə stəkanla	4	?	12	?	?

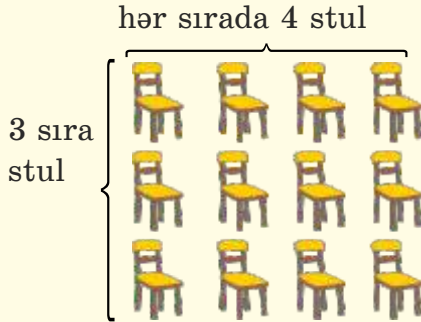
5. Ədəd oxuna görə ritmik saymanı yazın və vurma əməli ilə əvəz edin.

Sıralar üzərində vurma vərdişləri

Öyrənmə. Əşyalar soldan sağa, üfüqi olaraq düzüldükdə sıra, cərgə əmələ gətirir. Hər birində eyni sayda olmaqla sıralarla düzülmüş əşyaların ümumi sayını vurma əməlinin köməyiylə asanlıqla tapmaq olar. Sıraların sayını (3) hər sıradakı əşya sayına (4) vurduqda (və ya əksinə) alınan hasil əşyaların ümumi sayını göstərir.

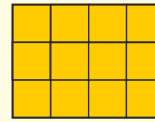
Stulların sayı:

$$3 \times 4 = 12 \text{ və ya } 4 \times 3 = 12$$

Sıralarla düzüldüşi damalarla çəkilmiş düzbucaqlı ilə modelləşdirmək olar.

3 sətir - üfüqi düzülmüş damalar

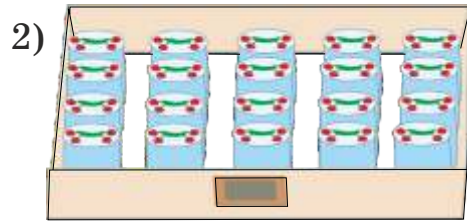
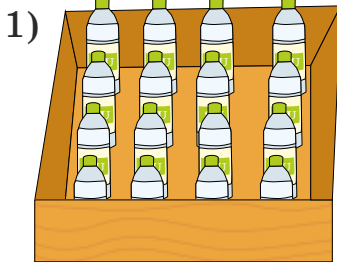
4 sütun - şaquli düzülmüş damalar

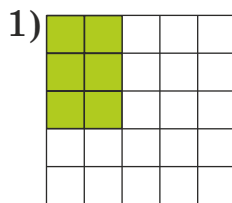
Damaların ümumi sayı:

$$3 \times 4 = 12 \text{ və ya } 4 \times 3 = 12$$

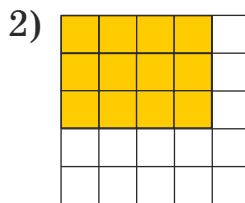
1. Yeşikdəki su şüşələrinin və yoqurtların sayını vurma əməlinin köməyiylə tapın. Damalarla uyğun düzbucaqlı modelini çəkin.

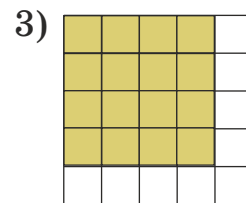
2. Rəngli damaların sayını vurma əməlinin köməyiylə tapın.

3 sətir 2 sütun
 $3 \times 2 = 6$

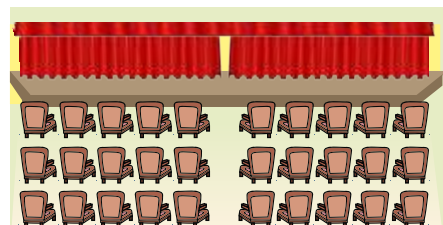

... sətir ... sütun

... sətir ... sütun

3. Məktəbin akt zalında hər sırada 10 yer var. 1) 3 sırada neçə yer var? 2) Akt zalına daha bir sıra kreslo əlavə etsələr, yerlərin sayı neçə olar?

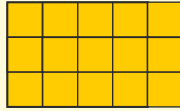
Vuruqların yerinin dəyişməsi

Öyrənmə.

3 sıra və hər birində 5 stəkan
Cəmi: $3 \times 5 = 15$ (stəkan)

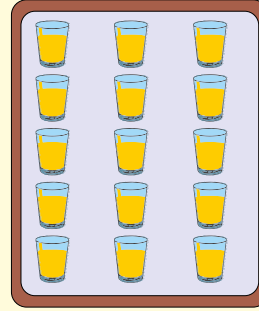

Model:

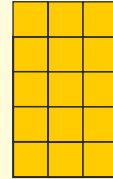

3 sətir, 5 sütun

5 sıra və hər birində 3 stəkan
Cəmi: $5 \times 3 = 15$ (stəkan)

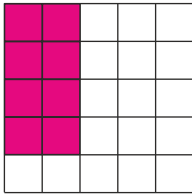
Model:

5 sətir, 3 sütun

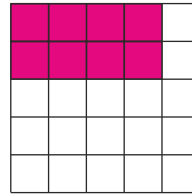
*Vuruqların yerini dəyişdikdə hasil dəyişmir. $3 \times 5 = 5 \times 3$
Hər iki halda eyni ədədlər vurulur.*

1. Rəngli düzbucaqlıların neçə kvadrat damadan ibarət olduğunu müəyyən edin.

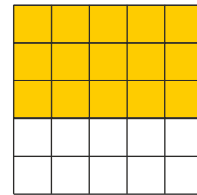
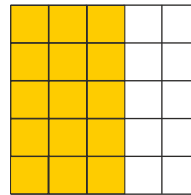
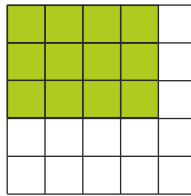
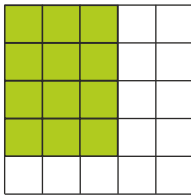
$$2 + 2 + 2 + 2 = 8$$

$$4 \times 2 = 8 \text{ (dama)}$$

$$\text{Cəmi: } 4 + 4$$

$$2 \times 4 = 8 \text{ (dama)}$$

2. Bir sütundakı misalları həll etsəniz, digər sütundakıların cavabını asanlıqla taparsınız.

$$2 \times 9$$

$$9 \times 2$$

$$3 \times 9$$

$$9 \times 3$$

$$4 \times 9$$

$$9 \times 4$$

$$5 \times 9$$

$$9 \times 5$$

$$2 \times 8$$

$$8 \times 2$$

$$3 \times 8$$

$$8 \times 3$$

$$4 \times 8$$

$$8 \times 4$$

$$5 \times 8$$

$$8 \times 5$$

3. Vuruqların yerini dəyişməklə hasili yenidən yazın və hesablayın.

$$3 \times 2 = 2 \times 3 = 6$$

$$5 \times 3$$

$$4 \times 2$$

$$5 \times 6$$

$$3 \times 4$$

$$5 \times 4$$

$$4 \times 4$$

$$4 \times 5$$

Vurma cədvəli

Öyrənmə. Vurma cədvəlində hər bir sətir və sütunun kəsişdiyi xanada iki ədədin hasili verilmişdir.

Məsələn, 2 ədədinin sətri ilə 3 ədədinin sütununun kəsişdiyi xanadakı 6 ədədi $2 \cdot 3 = 6$ hasilini göstərir.

r	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	0	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3	0	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
4	0	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
5	0	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50

1-ə və 0-a vurma

$$0 + 0 + 0 + 0 + 0 = 0 \quad 5 \cdot 0 = 0$$

istənilən ədədi 0-a vurduqda hasil 0 olur.

$$1 + 1 + 1 + 1 + 1 = 5 \quad 5 \cdot 1 = 5$$

istənilən ədədi 1-ə vurduqda hasil həmin ədədin özünə bərabər olur.

1. Vurma cədvəlindən istifadə etməklə hesablayın.

$$3 \cdot 8$$

$$2 \cdot 9$$

$$5 \text{ dəfə } 3$$

$$3 \text{ vur } 5$$

$$5 \cdot 6$$

$$3 \cdot 9$$

$$7 \text{ dəfə } 3$$

$$4 \text{ vur } 8$$

$$4 \cdot 6$$

$$4 \cdot 7$$

$$4 \text{ dəfə } 2$$

$$5 \text{ vur } 9$$

2. Rəngli xanalara elə ədədlər yazın ki, hasil doğru olsun.

$$15 = 3 \cdot 5$$

$$21 = 7 \cdot \blacksquare$$

$$28 = 7 \cdot \blacksquare$$

$$24 = 6 \cdot \blacksquare$$

$$30 = \blacksquare \cdot 10$$

$$25 = \blacksquare \cdot 5$$

$$36 = \blacksquare \cdot 9$$

$$16 = 8 \cdot \blacksquare$$

$$18 = 9 \cdot \blacksquare$$

3. Şagirdlər hər cərgədə 5 nəfər olmaqla 4 cərgədə dayanmaqla şəkil çəkdi. Neçə şagird birlikdə şəkil çəkdi?

5-ə və 10-a vurma

1. 5-ə və 10-a vurma cədvəlini dəftərinizdə tamamlayın.
Vurma əməllərini düzgün yerinə yetirdiyinizi cədvəlin köməyi ilə yoxlayın.

÷	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5	0	5									
10	0	10									

2 ÷ 5	7 ÷ 5
4 ÷ 5	8 ÷ 5
6 ÷ 5	0 ÷ 5
3 ÷ 5	9 ÷ 5
5 ÷ 5	1 ÷ 5
10 ÷ 5	

3 ÷ 10	10 ÷ 10
4 ÷ 10	8 ÷ 10
7 ÷ 10	9 ÷ 10
5 ÷ 10	6 ÷ 10
1 ÷ 10	2 ÷ 10
0 ÷ 10	

2. 5-ə vurmada hasil nə zaman 0-la, nə zaman 5-lə bitir?
Digər vuruğun cüt və ya tək olmasının rolu varmı?
3. Fikrimdə bir ədəd tutmuşam. Bu ədədi 5-ə vursanız, 30-dan 5 vahid kiçik ədəd alınar. Fikrimdə tutduğum ədəd hansıdır?

4. Problem həlli

Cəmil markalarını aşağıdakı kimi düzdü.

- O, markaları neçə sətirdə, neçə sütunda yerləşdirdi?
- Cəmilin cəmi neçə markası var?
- Daha bir sətir marka əlavə olunsaydı, markaların sayı neçə dənə olardı?
- Bu markalara bir sütun marka əlavə olunsaydı, markaların sayı neçə dənə olardı?

Özünüqiymətləndirmə

1. Ədədlər hansı qayda ilə düzülmüşdür?

3, 6, 9, 12, 15, ..., ..., 24, ..., 30

2. Eyni vurma əməli ilə əvəz edilə bilənləri qruplaşdırın.

4 r 4	5, 10, 15, 20, 25	3 + 3 + 3	5 r 5
3 r 3	4, 8, 12, 16	3, 6, 9	
4 + 4 + 4 + 4		5 + 5 + 5 + 5 + 5	

3. Rəngli xanalara uyğun vuruqları tapın.

r 5 = 15

3 r = 0

5 r = 5

r 7 = 21

4 r = 16

r 3 = 30

r 8 = 24

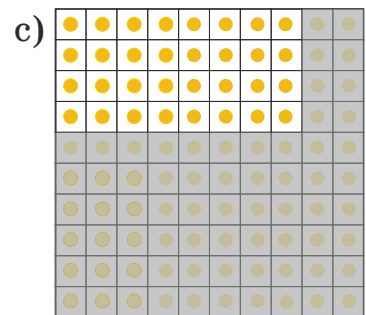
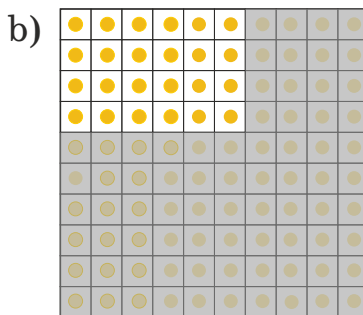
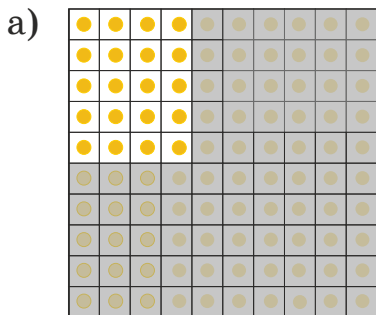
5 r = 20

4 r = 40

4. Şagirdlər meydançada hər birində 6 nəfər olmaqla 6 sırada düzüldülər. Meydançada neçə şagird var?

Məsələni şəkil çəkməklə həll edin.

5. 100-lük kvadratda ədədlərin yerinə dairələr çəkilmiş və bir hissəsi kağızla örtülmüşdür. Açıq hissədəki dairələrin sayını vurma əməli ilə ifadə edin.

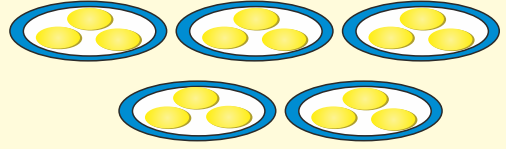
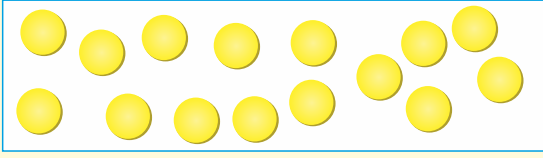
6. 1) Bir torbada 2 kq qənd var. 8 belə torbada neçə kiloqram qənd var?

2) 1 kq almanın qiyməti 4 manatdır. a) 4 kq alma; b) 5 kq alma;

c) 10 kq alma alan alıcı neçə manat ödəməlidir?

Bölmə əməli

Öyrənmə. 15 kökəni hər birində 3 kökə olmaqla qablara yığsaq.

Hər birində 3 kökə olmaqla 5 qab kökə alındı.
Bunu bölmə əməlinin köməyiylə ifadə edək:

$$15 : 3 = 5$$

Bölmə işarəsi

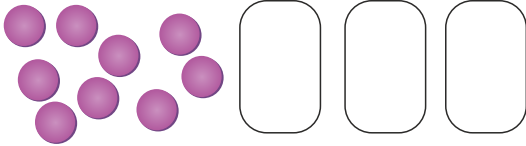
$$15 : 3 = 5$$

Bölünən

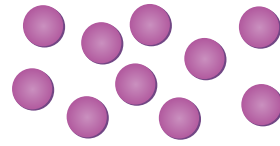
Bölən

Qismət

1. 1) Hər birində bərabər sayda olmaqla 3 qrupa bölün.

- 2) Hər qrupda 5 dənə olmaqla qruplara bölün

2. 8 çiyələyi bərabər sayda olmaqla 2 boşqaba yığsaq, hər boşqabda neçə çiyələk olar?

- Hər birində 2 çiyələk olmaqla, 8 çiyələyi yığmaq üçün neçə boşqab lazımdır?

3. Yeməkləri iki nəfər arasında bərabər bölün. Uyğun əməlləri yazın.

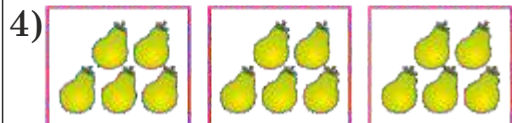
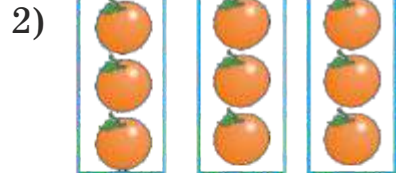

  $10 : 2 = 5$

4. Meyvələrlə modelləşdirilmiş bölmə əməllərini yazın.

$20 : 4 = 5$ qrupların sayı
 $20 : 5 = 4$ hər qrupdakı meyvə sayı

Bölmə əməli

Öyrənmə. Qutudakı 12 şokolad hər birinə 3 ədəd olmaqla uşaqlara paylandı. Şokoladlar neçə nəfər arasında bölüşdürüldü?

1) Bu məlumatı çıxma əməli ilə ifadə edək:

1 nəfər

2 nəfər

3 nəfər

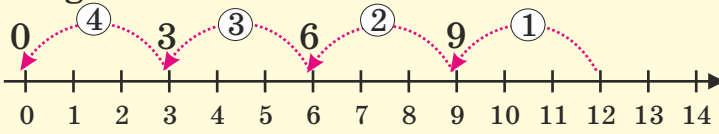
4 nəfər

$$12 - 3 = 9 \quad 9 - 3 = 6 \quad 6 - 3 = 3 \quad 3 - 3 = 0$$

12-dən üç-üç sıfır alınana qədər çıxdıq.

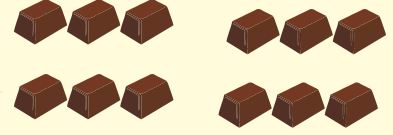
Şokoladlar 4 nəfərə çatdı.

2) Ədəd oxu üzərində ritmik sayma ilə göstərək:

4 addımda sıfıra çatdıq.

12 9, 6, 3, 0

3) Bölmə əməlinin köməyi ilə ifadə edək:

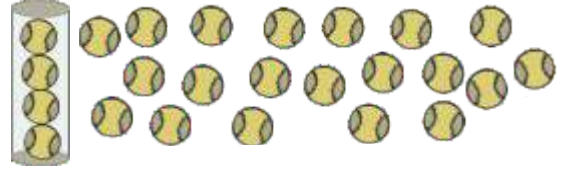
$$12 : 3 = 4$$

12 konfet hər birinə 3 ədəd olmaqla 4 nəfərə verildi.

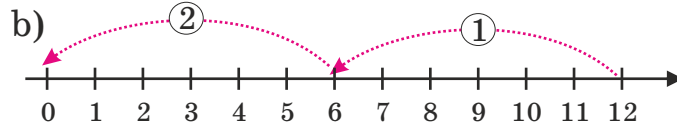
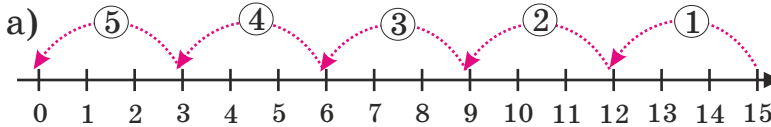
1. Bir qutuya 4 tennis topu yerləşir.

Leyla şəkildəki bütün tennis toplarını qutularına yığdı.

Leylanın işini ardıcıl çıxma və bölmə əməli ilə ifadə edin.

2. Ədəd oxu üzərində təsvirləri ardıcıl çıxma, ritmik sayma və bölmə əməli ilə ifadə edin.

3. Çimnaz 9 almanı hər birində 3 dənə olmaqla qablara yığdı. Çimnaz almaları neçə qaba yığdı?

4. Bölünənin dəyişməsinə görə qismətin necə dəyişdiyini araşdırın. Növbəti misalı yazın.

$$8 : 2$$

$$10 : 2$$

$$12 : 2$$

$$\_\_\_ : \_\_\_$$

$$12 : 3$$

$$15 : 3$$

$$18 : 3$$

$$\_\_\_ : \_\_\_$$

$$8 : 4$$

$$12 : 4$$

$$16 : 4$$

$$\_\_\_ : \_\_\_$$

$$10 : 5$$

$$15 : 5$$

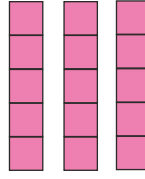
$$20 : 5$$

$$\_\_\_ : \_\_\_$$

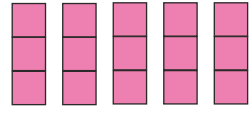
Bölmə əməli

1. 15, 20, 25, 30 və 35 kubun:
a) beş-beş qruplara ayrılmasını
b) beş qrupa ayrılmasını rəngli damalardan ibarət sütunlarla göstərin. Bölmə əməli ilə ifadə edin.

Beş-beş qruplara
ayırma:
 $15 : 5 = 3$

5 qrupa ayırma:
 $15 : 5 = 3$

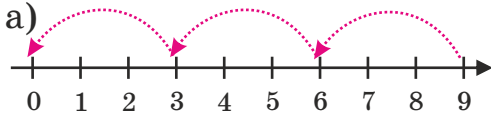

2. Bölmə əməlini sayma vasitələri ilə göstərin. Əşyanın ümumi sayını, qrupların sayını və hər qrupdakı əşya sayını göstərin. Hər bənddəki iki tapşırıqın oxşar və fərqli cəhətlərini söyləyin.

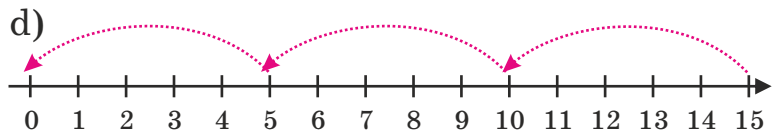
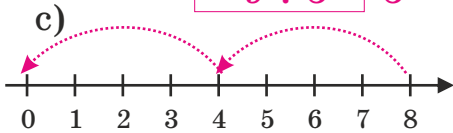
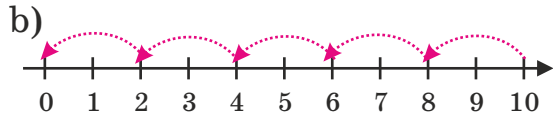
- 1) 12 əşyanı üç-üç bölün.
12 əşyanı üç qrupa bölün.
2) 16 əşyanı dörd-dörd bölün.
16 əşyanı dörd qrupa bölün.

- 3) 10 əşyanı iki-iki bölün.
10 əşyanı iki qrupa bölün.
4) 20 əşyanı beş-beş bölün.
20 əşyanı beş qrupa bölün.

3. Ədəd oxuna uyğun ritmik saymanı, çıxma və bölmə əməlini yazın.

9 6, 3, 0 $9 - 3, 6 - 3, 3 - 3$
 $9 : 3 = 3$

4. Sınıfdə 12 parta hər sırada 3 parta olmaqla düzülmüşdür. Sınıfdə neçə sıra parta var? Məsələnin şərtini elə dəyişin ki, hər sıradakı partaların sayını tapmaq tələb edilsin.

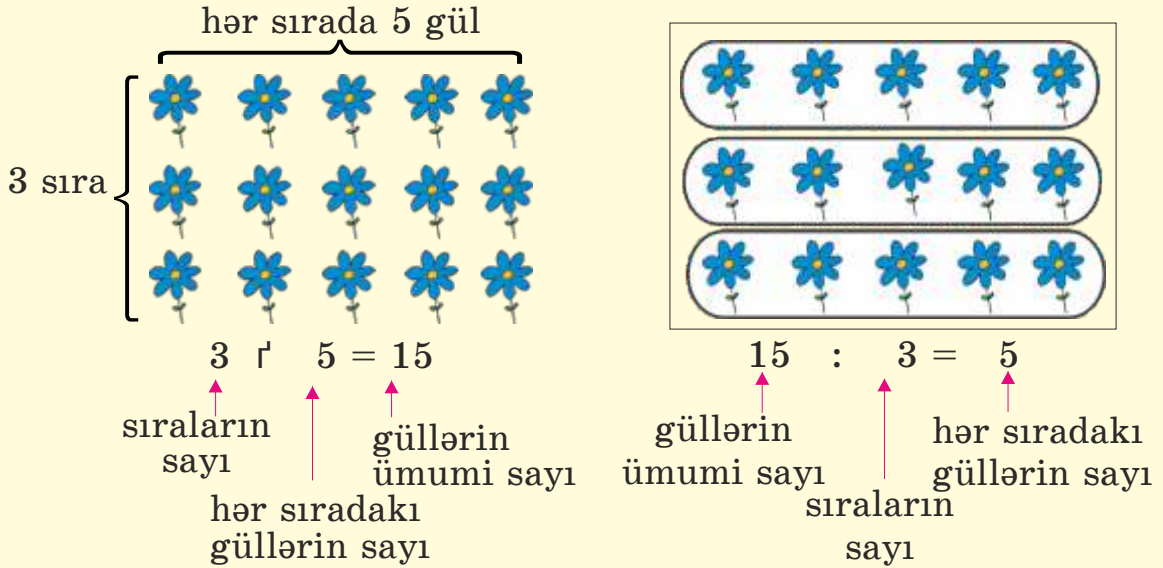
5. Bilik yarışına 30 şagird dəvət olundu. Onlar hər birində 5 nəfər olmaqla komandalar yaratdılar. Neçə komanda yarışacaq? Məsələnin şərtini elə dəyişin ki, komandalardakı uşaqların sayını tapmaq tələb edilsin.

6. 2-ci sinif şagirdləri üçün alınan teatr biletlərinə hər biri 2 manat olmaqla 20 manat ödənilədi. Neçə şagird üçün bilet alındı?

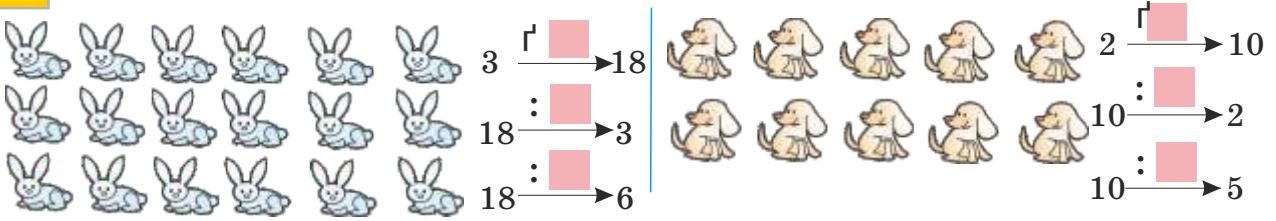
7. 16 konfetin: a) 2 nəfər; b) 4 nəfər; c) 8 nəfər arasında bölünməsinə şərti şəkillər çəkməklə modelləşdirin və bölmə əməli ilə ifadə edin.

Vurma və bölmənin qarşılıqlı əlaqəsi

Öyrənmə. Bölmə əməlinin düzgün yerinə yetirildiyini vurma əməlinin köməyi ilə yoxlamaq olar.

1. Şəkillərə uyğun vurma və bölmə əməllərini yazın.

2. Vurma əməlini yerinə yetirin, bölmə əməlini ona uyğun tamamlayın.

$$5 \times 4 = 20$$

$$20 : 5 = 4$$

$$20 : 4 = 5$$

$$4 \times 8$$

$$32 : \square = \square$$

$$32 : \square = \square$$

$$3 \times 9$$

$$\square : 3 = 9$$

$$\square : 9 = 3$$

$$5 \times 7$$

$$35 : \square = \square$$

$$35 : \square = \square$$

3. Vurma cədvəlindən istifadə etməklə bölmə əməlini asanlıqla yerinə yetirmək olar.

Qisməti cədvəlin köməyi ilə tapın.

$$12 : 2 \quad 21 : 3 \quad 35 : 5 \quad 40 : 4$$

$$20 : 5 \quad 27 : 9 \quad 28 : 7 \quad 45 : 5$$

Nümunə. 12 : 2

1. Cədvəldə böləni, yəni 2 ədədini tapın.

2. 2-nin sətrində bölünəni, yəni 12-ni tapın.

3. 12-nin sütununda çəhrayı xanadakı ədəd, 6 qisməti göstərir.

×	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	0	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3	0	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
4	0	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
5	0	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50

Vurma və bölmənin qarşılıqlı əlaqəsi

Öyrənmə. $4 \cdot 3 = 12$ $12 : 3 = 4$
 $3 \cdot 4 = 12$ $12 : 4 = 3$

Vurma və bölmə əməllərində iştirak edən 3, 4 və 12 ədədlərindən ən böyüyü (12) hasil və bölünənə, digər iki ədəd - 3 və 4 ədədləri isə uyğun olaraq vuruqlara, bölənə və qismətə bərabər olur.

3, 4, 12 ədədləri vurma və bölmə əməllərinə görə ədədlər ailəsi təşkil edir.

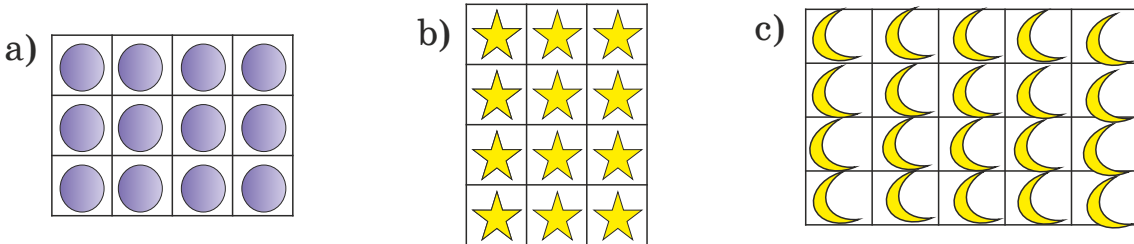
1. Verilən ədədlər ailəsinə uyğun vurma və bölmə əməllərini yazın.

5, 3, 15 a) 4, 7, 28 b) 5, 4, 20
 $5 \cdot 3 = 15$ $15 : 3 = 5$
 $3 \cdot 5 = 15$ $15 : 5 = 3$ c) 2, 8, 16 d) 3, 9, 27

2. Bölmə əməlini yerinə yetirin. Kömək üçün vurma cədvəlindən istifadə edə bilərsiniz.

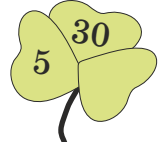
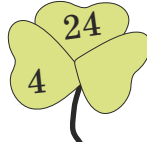
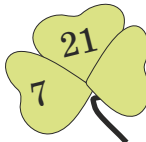
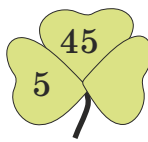
$21 : 3$	$18 : 3$	$32 : 4$	$28 : 4$
$27 : 3$	$30 : 3$	$36 : 4$	$40 : 4$

3. Şəkillərə görə vurma və bölmə əməllərini yazın.

4. Verilən ədədlərə görə vurma və bölmə əməllərinin qarşılıqlı əlaqəsini göstərən misalları dəftərinizdə yazın.

$5 \cdot \square = 45$
 $5 \cdot 9 = 45$
 $9 \cdot 5 = 45$
 $45 : 5 = 9$
 $45 : 9 = 5$

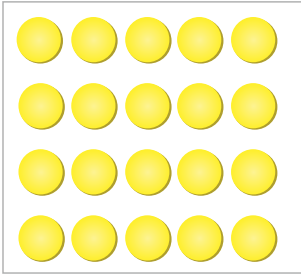
5. Dəftərinizdə tamamlayın.

$5 \cdot \rightarrow 40$	$4 \cdot \rightarrow 20$	$3 \cdot \rightarrow 27$	$2 \cdot \rightarrow 18$
$40 : \rightarrow 5$	$20 : \rightarrow$	$27 : \rightarrow$	$18 : \rightarrow$
$40 : 5 \rightarrow 8$	$20 : \rightarrow$	$27 : \rightarrow$	$18 : \rightarrow$

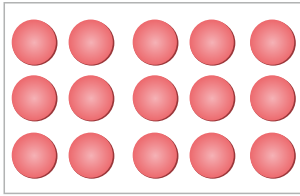
Vurma və bölmə əməli

1. Hər bir şəkə uyğun vurma və bölmə əməllərini yazın.

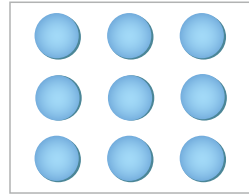
a)

b)

c)

2. Bir misalın cavabını digər misalın cavabından istifadə etməklə söyləyin. Cavabınızı əsaslandırın.

$$5 \cdot 9 = 45$$

$$6 \cdot 9 = ?$$

$$4 \cdot 8 = 32$$

$$5 \cdot 8 = ?$$

$$12 : 3 = 4$$

$$12 : 4 = ?$$

$$36 : 4 = 9$$

$$36 : 9 = ?$$

$$5 \cdot 7 = 35$$

$$6 \cdot 7 = ?$$

$$5 \cdot 6 = 30$$

$$6 \cdot 6 = ?$$

$$28 : 4 = 7$$

$$28 : 7 = ?$$

$$24 : 6 = 4$$

$$24 : 4 = ?$$

3. 20 qoğal hər birində 5 dənə olmaqla qablara yığıldı.

Neçə qab qoğal oldu?

1) Məsələnin şərtini elə dəyişin ki, hər qabdakı qoğalın sayını tapmaq tələb edilsin.

2) Məsələnin şərtini elə dəyişin ki, qoğalların ümumi sayını tapmaq tələb edilsin.

4. Bölmə əməlini yerinə yetirin. Cavabın düzgünlüyünü vurma əməli ilə yoxlayın.

$$14 : 2 = 7$$

$$2 \cdot 7 = 14$$

$$14 : 2$$

$$18 : 2$$

$$12 : 2$$

$$20 : 2$$

$$24 : 4$$

$$16 : 4$$

$$12 : 4$$

$$20 : 4$$

$$12 : 6$$

$$24 : 3$$

$$30 : 5$$

$$21 : 3$$

5.

İntegrasiya

Teleskop səmada ulduzları, planetləri müşahidə etmək üçün xüsusi qurğudur. Şagirdlər teleskopla ulduzları müşahidə etmək üçün Şamaxıya gəldilər. Onlar hər birində 4 nəfər olmaqla qruplara bölünərək ulduzları müşahidə etdilər. Şamaxıya 20 nəfər gəlmişsə, onlar neçə qrupa bölünmüşlər?

Vurma və bölmə əməli

1. Boş xanadakı ədəd verilmiş ədəddən 4 dəfə azdır.
Bu şərtə görə boş xanadakı ədədləri müəyyən edin.

24	12	16	40	28	36	32	20	8
↓ :4	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
6								

2. Şəkillərin hansı rəqəmlərin yerində durduğunu müəyyən edin və əməlləri yerinə yetirin.

 = 1   = ?   = ?   = ?

1) + =

5) r' =

2)   : 3 =

6) r' =

3)   : 7 =

7)   : 9 =

4) r' 8 =

8) + =

3. Vuruqlardan birinin dəyişməsi ilə hasilin dəyişməsini araşdırın və bir nümunə də siz əlavə edin.

1) $2 \times 2 = 4$ $2 \text{ r' } 4 = 8$	2) $5 \times 6 = 30$ $10 \times 6 = ?$	3) $4 \text{ r' } 8$ $8 \text{ r' } 8$	4) 2×4 4×4	5) $2 \text{ r' } 7$ $4 \text{ r' } 7$

4. Müqayisə işarəsini (>, <, =) əvvəlcə mülahizələrinizlə təyin etməyə çalışın, sonra isə əməlləri yerinə yetirməklə yoxlayın.

$24 : 8$ $24 : 6$

5×3 5×6

$16 : 2$ $8 : 1$

4×2 6×2

$12 : 2$ $12 : 3$

3×4 4×3

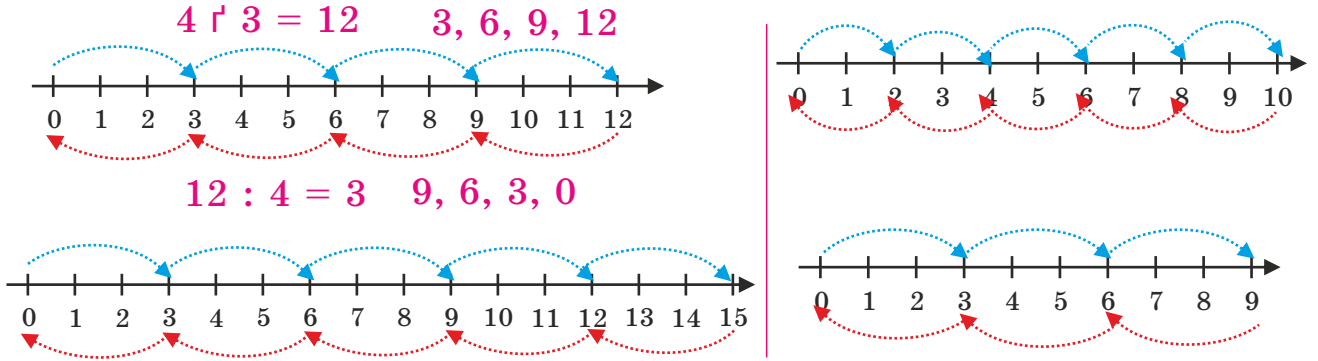
$40 : 5$ $40 : 10$

2×7 7×2

Vurma və bölmə əməli

1. Hər bir ədəd oxuna uyğun vurma, bölmə və ritmik saymanı nümunədəki kimi yazın.

2. Bölmə əməllərini yerinə yetirin, həllinizi vurma əməlinin köməyiylə yoxlayın.

$$15 : 3$$

$$24 : 6$$

$$18 : 2$$

$$40 : 5$$

$$25 : 5$$

$$24 : 3$$

$$30 : 6$$

$$32 : 8$$

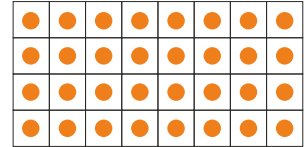
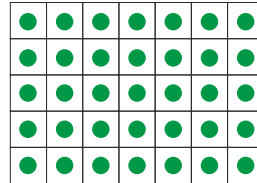
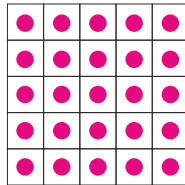
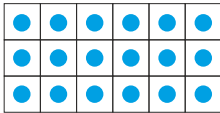
$$30 : 3$$

$$20 : 4$$

$$21 : 7$$

$$36 : 4$$

3. Şəkillərə uyğun vurma və bölmə əməlləri yazın.

4. Rəngli xanalarə uyğun ədədləri tapın. Vurma cədvəli sizə necə kömək edir?

$$\square : 4 = 3$$

$$\square \times 4 = 24$$

$$\square : 2 = 8$$

$$\square \times 5 = 30$$

$$32 : \square = 4$$

$$5 \times \square = 30$$

$$40 : \square = 8$$

$$3 \times \square = 24$$

r	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	0	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3	0	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
4	0	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
5	0	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50

5. 1) 3, 2, 4, 5 ədədlərinin hər birindən: a) 8 vahid, b) 8 dəfə böyük ədədi yazın.

- 2) 21, 15, 18, 30 ədədlərinin hər birindən: a) 3 vahid, b) 3 dəfə kiçik ədədi yazın.

Məsələ həlli

Nümunə. 8 nəfər idmançı qruplarla tennis yarışına hazırlıq üçün məşq edirlər. Hər qrupda 2 nəfər var. İdmançılar neçə qrupda məşq edir?

Nə məlumdur?

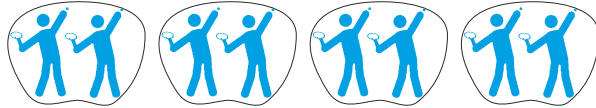
İdmançıların ümumi sayı - 8 nəfər.
Hər qrupdakı idmançıların sayı - 2 nəfər.

Nəyi tapmalıyam?

Qrupların sayını

Nə etməliyəm?

Həlli asanlaşdırmaq üçün şərtə uyğun şəkil çəkirəm.

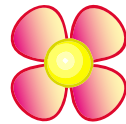
Həlli:

$$8 : 2 = 4 \text{ (qrup)}$$

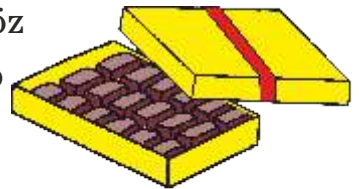
Cavab:

İdmançılar 4 qrupda məşq edir.

1. Elnarə 6 gül şəkli, hər gülə isə 4 ləçək çəkdi.
Elnarə neçə ləçək çəkdi?

2. Nigar, bacısı və rəfiqəsi qutudakı 18 şokoladı öz aralarında bərabər böldülər. Qızların hər birinə neçə şokolad düşdü?

3. Əli hər gün kitabdan 10 səhifə oxuyurdu.
Əli kitabı 8 günə oxuyub qurtardı.
Kitab neçə səhifədir?

4. Qızılgül kolunda hər gün 6 qönçə gül açır. 3 gündə açılan qızılgüllərin sayı neçə dənə olacaq?

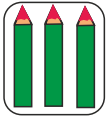

Məsələ həlli

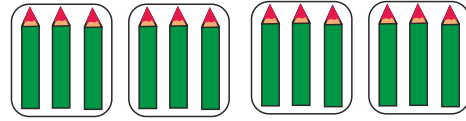
...dəfə az, ...dəfə çox

- 1) Bir qutuda 3 karandaş, digərində isə bundan 4 dəfə çox karandaş var. İkinci qutuda neçə karandaş var?

1 qrup

4 dəfə çox

4 qrup

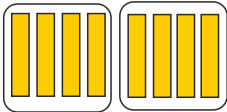
$$4 \times 3 = 12 \text{ və ya } 3 \times 4 = 12$$

İkinci qutuda 12 karandaş var.

- 2) Bir qabda 8 konfet, digərində isə bundan 2 dəfə az konfet var. İkinci qabda neçə konfet var?

Birinci qabda 8 konfet

İkinci qabda 2 dəfə az

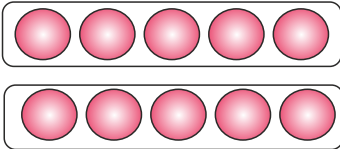
2 dəfə az
 $8 : 2 = 4$

İkinci qabda 4 konfet var.

- 3) Bir dəstədə 10 qırmızı, 5 ağ gül var. Qırmızı güllərin sayı ağ güllərin sayından neçə dəfə çoxdur?

10 gül

$$10 : 5 = 2$$

10 gül 5 güldən
2 dəfə çoxdur.

5 gül

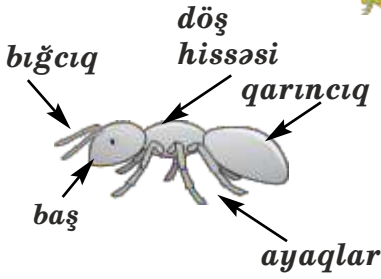

Qırmızı güllərin sayı ağ güllərin sayından 2 dəfə çoxdur.

1. Bağçada 15 sarı, 5 qırmızı zanbaq var. Bağcadakı sarı zanbaqların sayı qırmızı zanbaqların sayından neçə dəfə çoxdur?
2. Kərimin 18 manat pulu var. Azadın pulu Kərimin pulundan 2 dəfə azdır. Azadın neçə manat pulu var?
3. Əkrəmdən soruşurlar: - Sənin neçə manatın var?
Əkrəmin cavabı: - Qardaşımın 10 manatı var.
Onun pulu mənim pulumdan 2 dəfə azdır.
Əkrəmin neçə manatı var?
4. Bir ədədi 4 dəfə artırısaq, 20 alınar. Bu ədədi 3 dəfə artırısaq, neçə alınar?

Məsələ həlli

İnteqrasiya

Həşəratlar haqqında məlumat:

- Bütün həşəratların bədənini 3 hissədən ibarətdir: baş, döş hissəsi, qarıncıq;
- 6 ayağı var;
- 2 bığcığı var - hiss etmək və dad bilmək üçün.

1. Bəzi kəpənəklər çiçək nektarı (şirəsi) ilə, bəziləri yarpaq bitləri ilə qidalanır. Bəziləri isə heç nə yemir.

Nadir kəpənəklərin bığcıqlarını, Elnarə isə parabüzənlərin ayaqlarını saydı. Nadir 18 bığcıq, Elnarə isə 30 ayaq saydı. Nadir neçə kəpənək, Elnarə neçə parabüzən saydı?

2. İşıldaqyuruq qaranlıqda uçarkən işıq saçır.

5 işıldaqyuruğun cəmi neçə ayağı var?

3. Çəyirtkələr ayaqlarının köməyi ilə eşidir, səs çıxarır

və uzaq məsafəyə tullanırlar. Çəyirtkə hər dəfə 10 sm olmaqla 3 dəfə dalbadal tullanarsa, neçə santimetr irəliləyər?

4. Qarışqalar öz kütlələrindən dəfələrlə çox yükü qaldıra bilirlər. Ona görə də “Qarışqa fildən güclüdür” deyirlər.

10 qarışqanın kütləsi 1 q olarsa, 30 qarışqanın kütləsi neçə qram olar?

5. Arılar gül-çiçəkli yer tapdıqlarını irəli-geri rəqsi hərəkətləri ilə bir-birlərinə xəbər verirlər.

Hər arı yeşiyindən 10 kq bal süzülərsə, 5 yeşikdən neçə kiloqram bal süzülər?

Məsələnin şərtini elə dəyişin ki, yeşiklərin sayının tapılması tələb edilsin.

Məsələ həlli

1. Şəklə görə meyvələrin ümumi sayını tapmanın müxtəlif üsullarını dəftərinizə köçürün və tamamlayın.

1) Sıraların sayı:

Almaların sayı: r'

Armudların sayı: r'

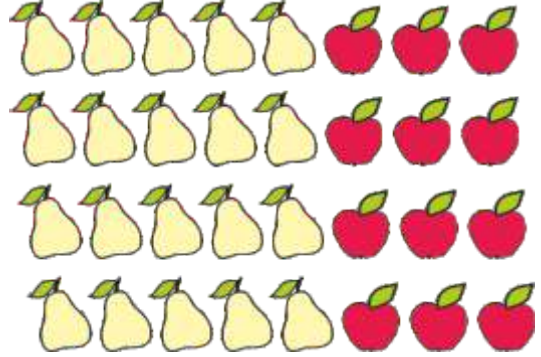
Meyvələrin ümumi sayı:

r' + r'

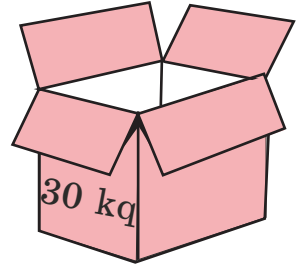
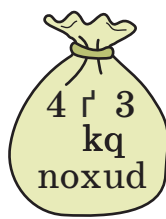
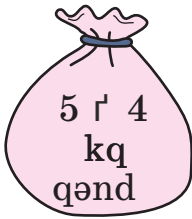
2) Hər sıradakı meyvələrin sayı:

+

Meyvələrin ümumi sayı: r'

2. Şəkildə verilənlərdən istifadə etməklə məsələləri həll edin.
Qutu ən çox 30 kq kütlə üçün nəzərdə tutulmuşdur.

- a) Ülkər noxud torbasını qutuya qoydu.
O, qutuya daha hansı torbanı qoya bilər?
Mümkün variantları yazın.
- b) Nailə qutuya 18 kq-lıq və 20 kq-lıq torbaları yerləşdirdi.
O, qutuya hansı ərzaqları qoydu? Nailə qutuya nəzərdə tutulduğundan nə qədər çox ərzaq qoydu?
- c) Fidan qutuya əvvəlcə qənd və noxud torbalarını qoydu.
Sonra noxud torbasını çıxarıb, şəkər tozu torbasını qoydu.
Fidanın fikrini dəyişməsinə nə ilə izah edirsiniz?

3. Bir kiloqram düyünün qiyməti 2 manatdır. 4 kq düyü almaq üçün alıcı kassaya 10 manatlıq verdi. Kassir alıcıya neçə manat qaytarmalıdır? Hansı yazılış məsələnin düzgün həllini göstərir?

● $4 + 2 = 6$

● $2 \text{ r' } 4 = 8$

● $10 : 2 = 5$

$10 - 6 = 4$

$10 - 8 = 2$

$5 + 4 = 9$

Vurma və bölmə vərdişləri

1. Verilmiş hər bir ədədi elə iki toplananın cəmi şəklində yazın ki, toplananlardan biri 5-ə bölünsün.

27, 16, 37, 33, 41, 52

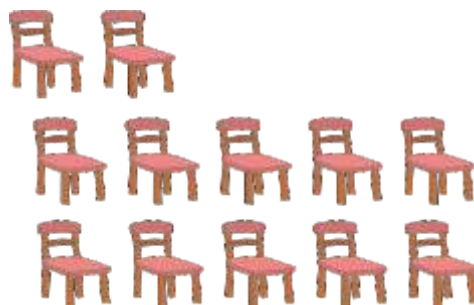
Məsələn: $27 = 25 + 2$
 $27 = 5 \uparrow 5 + 2$

2. Stulların sayını vurma və toplama əməllərindən istifadə etməklə tapın.

a) Stulları hər birində 4 dənə olmaqla 3 sətərə düzdülər, 3 stul isə artıq qaldı.

b) Stulları hər birində 5 dənə olmaqla 2 sətərə düzdülər və 2 stul artıq qaldı.

3. Müqayisə edin.

$$85 \bigcirc 58$$

$$7 \uparrow 9 \bigcirc 65$$

$$32 : 8 \bigcirc 32 : 4$$

$$35 + 15 \bigcirc 5 \uparrow 8$$

$$37 + 31 \bigcirc 55 + 23$$

$$28 : 7 \bigcirc 18 : 6$$

$$5 \uparrow 6 \bigcirc 3 \uparrow 10$$

$$27 + 16 \bigcirc 40 - 8$$

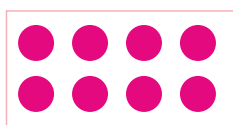
4. Bir sinfin şagirdləri idman dərində 5 sətərdə hər birində 4 nəfər, 6-cı sətərdə isə 3 şagird olmaqla düzüldülər. Bu sinfdə neçə şagird var? Məsələyə uyğun şəkil çəkin.

5. Nərgiz xanım birinin qiyməti 5 manat olan 6 boşqab aldı. O, kassaya verdiyi 50 manatlıqdan neçə manat pul qalığı almalıdır?

Vurma və bölmə vərdişləri

1. Şəkillərə uyğun vurma və bölmə əməllərinə aid misallar yazın və həll edin. Hər bir yazılışın nəyi ifadə etdiyini söyləyin.

$2 \times 4 = 8$

2 sətirin hər birində 4 dairə, cəmi 8 dairə

$4 \times 2 = 8$

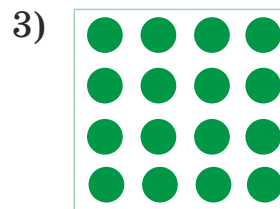
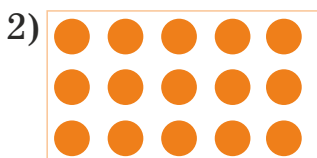
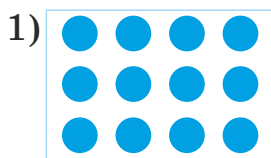
4 sütunun hər birində 2 dairə, cəmi 8 dairə

$8 : 2 = 4$

8 dairə, hər birində 2 dairə olmaqla 4 sütun dairə

$8 : 4 = 2$

8 dairə, hər birində 4 dairə olmaqla 2 sətir dairə

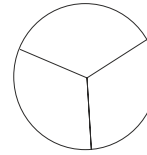
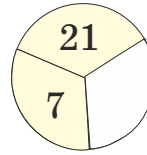
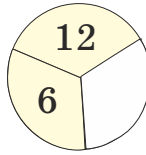
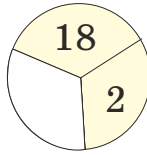
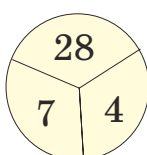
2. Uyğun vurma və bölmə əməllərini yazın. Birini də siz tərtib edin.

$4 \times 7 = 28$

$7 \times 4 = 28$

$28 : 7 = 4$

$28 : 4 = 7$

3. Rəngli xanalara uyğun ədədləri tapın. Həll üsulunuzu təqdim edin.

$\blacksquare \times 6 = 30$

$24 : \blacksquare = 3$

$24 + \blacksquare = 48$

$\blacksquare \times 4 = 32$

$10 : \blacksquare = 5$

$32 + \blacksquare = 64$

$9 \times \blacksquare = 36$

$\blacksquare : 5 = 3$

$66 - \blacksquare = 33$

$5 \times \blacksquare = 40$

$\blacksquare : 7 = 3$

$88 - \blacksquare = 44$

4. Yeməxhanada hər gün 20 kq xiyar, bundan 2 dəfə az pomidor işlənir. Yeməxhanada bir gün ərzində neçə kiloqram pomidor işlənir?

5. Rəngli xanalara uyğun ədədləri tapın.

$9 \times 2 = \blacksquare \times 6$

$57 - 17 = \blacksquare \times 8$

$4 \times 6 = \blacksquare \times 8$

$27 + 9 = \blacksquare \times 9$

$5 \times 6 = \blacksquare \times 10$

$6 \times 6 = \blacksquare + 6$

$2 \times \blacksquare = 4 \times 5$

$2 \times \blacksquare = 40 : 4$

Vurma və bölmə vərdişləri

1. Vuruqlardan birini 2 dəfə artırısaq, hasil necə dəyişər?
Cədvəlləri doldurun. Fikirlərinizi ümumiləşdirin.

1)

1	2	4
2	4	8
4		
3		
5		

2)

1	3	6
2	6	12
4		
3		
5		

3)

1	5	10
2	10	20
4		
3		
5		

2. Bölünəni iki dəfə artırıqda qismət necə dəyişir?
Cədvəlləri doldurun. Fikirlərinizi ümumiləşdirin.

1)

:	4	8
16	4	2
24		
32		
40		

2)

:	3	6
12	4	2
18		
24		
30		

3)

:	5	10
10	2	1
30		
40		
50		

Qruplarla iş

3. Bildiyiniz vurma cədvəli daha böyük ədədlər üzərində vurma əməlini yerinə yetirməyə kömək edir. Nümunəni araşdırın, vurma əməlini bu qayda ilə yerinə yetirin.

$$\begin{array}{r} 7 \times 8 = 56 \\ 3 \times 8 = 24 \\ 4 \times 8 = 32 \\ 24 + 32 = 56 \end{array}$$

7 $\times$ 8 hasilini hesablamaq üçün
aşağıdakı hasillərdən istifadə
etmək olar:

$$1 \times 8 \text{ və } 6 \times 8$$

$$2 \times 8 \text{ və } 5 \times 8$$

$$3 \times 8 \text{ və } 4 \times 8$$

$$8 \times 7$$

$$9 \times 7$$

$$8 \times 6$$

$$9 \times 9$$

$$7 \times 7$$

$$6 \times 6$$

$$9 \times 6$$

$$6 \times 7$$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Vurma və bölmə əməllərinin qarşılıqlı əlaqəsindən istifadə etməklə rəngli xanaya uyğun ədədi tapın.

$\square \cdot 5 = 30$

$4 \cdot \square = 28$

$36 : \square = 4$

$32 : \square = 4$

$\square \cdot 3 = 18$

$5 \cdot \square = 40$

$40 : \square = 4$

$40 : \square = 8$

2. Bir qutuda 4 stiker var. Qutuların sayına görə stikerlərin sayının dəyişməsinə göstərən cədvəli dəftərinizdə doldurun.

Qutuların sayı	1	2	3			
Stikerlərin sayı	4	8	12			

3. Sirkdə hər cərgədə 5 akrobat dayanmışdır.

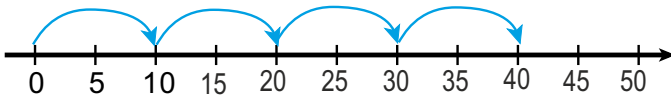
6 cərgədə neçə akrobat dayanmışdır?

Məsələnin şərtini elə dəyişin ki, hər cərgədəki akrobatların sayını tapmaq tələb edilsin.

4. Aytənin 35 hekayə kitabı var. Aytənin dərsliklərinin sayı hekayə kitabların sayından 5 dəfə azdır. Aytənin neçə dərsliyi var?

5. Ədəd oxu üzərindəki təsvir riyazi ifadələrdən ikisinə uyğundur. Bunlar hansılardır?

● $4 \cdot 10$

● $10 + 10 + 10 + 10$

● $35 + 10$

6. Müqayisə işarəsini əvvəlcə mülahizələrinizlə təyin etməyə çalışın, sonra isə əməlləri yerinə yetirməklə yoxlayın.

$14 : 7 \bigcirc 14 : 2$

$18 : 3 \bigcirc 18 : 2$

$15 : 5 \bigcirc 15 : 3$

$24 : 6 \bigcirc 24 : 3$

$21 : 3 \bigcirc 21 : 7$

$30 : 5 \bigcirc 30 : 6$

Özünüqiymətləndirmə

1. Hesablayın və cavablarınızı vurma əməlinin köməyi ilə yoxlayın.

$20 : 2$

$12 : 2$

$4 : 2$

$36 : 9$

$45 : 5$

$40 : 4$

$10 : 5$

$35 : 5$

$50 : 5$

$32 : 8$

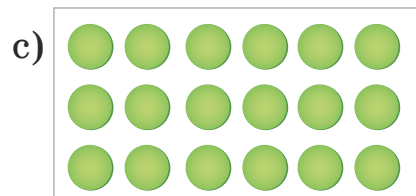
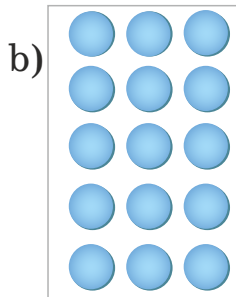
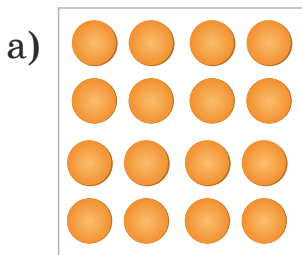
$9 : 3$

$27 : 3$

2. 1) Qutuda 15 südlü, bundan 3 dəfə az qozlu şokolad var. Qutuda neçə qozlu şokolad var?
2) Qutuda 4 meyvəli, bundan 3 dəfə çox südlü şokolad var. Qutuda cəmi neçə şokolad var?

3. Fəridin 20 markası var. O, özü və 3 dostu arasında markalarını bərabər bölmək istəyir.
a) Fərid hər dostuna neçə marka verməlidir?
b) Məsələnin şərtini elə dəyişin ki, məsələ 4 r 5 hasilinin hesablanması ilə həll edilsin.

4. Şəklə uyğun vurma və bölmə əməllərini yazın.

5. Cümlələrdə nöqtələrin yerinə uyğun gələn sözləri seçin.

hasil

bölmə

vurma

bölünən

- 1) $4 + 4 + 4 + 4$ əməlini . . . əməli ilə əvəz etmək olar.
2) 5 r 10 misalında . . . 50-yə bərabərdir.
3) $50 : 5$ misalında . . . 50-yə bərabərdir.
4) $16 - 4 - 4 - 4 - 4 = 0$ yazılışını . . . əməli ilə əvəz etmək olar. $\square : \square = \square$

6-cı bölmə

- Təqvim
- Məlumatı araşdırın, təqdim edin
- Düşünün, fikir yürüdün
- Simmetriya
- Birləşdirin, ayırın, yenisini yaradın

Yanvar						
B.e	Ça	Ç	Ca	C	Ş	B
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Təqvim

Bir il 12 aydır

YANVAR

B.E.	Ç.A	Ç.	C.A.	C.	Ş.	B
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

APREL

B.E.	Ç.A	Ç.	C.A.	C.	Ş.	B
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

İYUL

B.E.	Ç.A	Ç.	C.A.	C.	Ş.	B
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

OKTYABR

B.E.	Ç.A	Ç.	C.A.	C.	Ş.	B
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

FEVRAL

B.E.	Ç.A	Ç.	C.A.	C.	Ş.	B
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28				

MAY

B.E.	Ç.A	Ç.	C.A.	C.	Ş.	B
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

AVQUST

B.E.	Ç.A	Ç.	C.A.	C.	Ş.	B
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

NOYABR

B.E.	Ç.A	Ç.	C.A.	C.	Ş.	B
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

MART

B.E.	Ç.A	Ç.	C.A.	C.	Ş.	B
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

İYUN

B.E.	Ç.A	Ç.	C.A.	C.	Ş.	B
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

SENTYABR

B.E.	Ç.A	Ç.	C.A.	C.	Ş.	B
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

DEKABR

B.E.	Ç.A	Ç.	C.A.	C.	Ş.	B
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Tapşırıqları verilən təqvimə görə yerinə yetirin.

- 1) Mart ayında neçə bazar ertəsi günü var?
Bu günlər ayın neçəsinə düşür?
- 2) 10 iyul həftənin hansı günüdür?
- 3) Adətən təqvimdə bayram günləri qırmızı rənglə qeyd edilir.
Bayramların adını və tarixlərini deyın.
- 4) 20 Yanvar həftənin hansı gününə təsadüf edir?
- 5) Ayların adını və günlərinin sayını sıra ilə dəftərinizdə yazın.
- 6) May ayından əvvəlki hansı aydır?
- 7) 11-ci ay hansı aydır?
- 8) Novruz bayramını neçənci ayda qeyd edirik?

2. Təsəvvür edin ki, bu gün aprel ayının 12-dir. Tərmanın 2 ay əvvəl əkdici gül kolu çiçək açıb. Gülün əkdiciyi tarixi təqvimdə göstərin.

3. Təsəvvür edin ki, bu gün mayın 14-dür. Murad atası ilə mayın 23-də kəndə gedəcək. a) Onların kəndə getmələrinə neçə gün qalıb? b) May ayının sonuncu günü həftənin neçənci günüdür?

İl, ay, həftə, gün, saat

Yadda saxlayın!

1 il = 12 ay
1 ay = 30, 31 gün (28, 29) Fevral
1 həftə = 7 gün
1 gün = 24 saat

1. Hansı müddət daha çoxdur?
2 həftə, yoxsa 15 gün
1 gün, yoxsa 22 saat
1 il, yoxsa 11 ay
1 ay, yoxsa 24 gün

2. Dekabrın 15-dən 21-nə qədər (21-i də daxil olmaqla) günləri sayın. Bir həftə oldumu?

3. Aprel ayında 4 şənbə, 5 bazar günü dərs yoxdur.
Bu ayda neçə dərs günü var?

4. Oktyabr ayının 25-i Sevincin ad günüdür. İki həftə sonra Elnurun ad günü olacaq. Elnurun ad günü hansı ayda və neçəsindədir?

5. Nadir dayı evin təmirinə aprelin 1-də başladı.
Təmir 2 ay çəkdi. 1) Təmir hansı ayda qurtardı?
2) Evin təmiri neçə gün çəkdi?

6. Rəhimin atası 1 həftəyə evin divarlarını rəngləyib qurtardı.
Rəhim isə itinə maneələri aşma təliminə 10 gün vaxt sərf etdi. Bu işlərdən hansına daha çox vaxt sərf olundu?

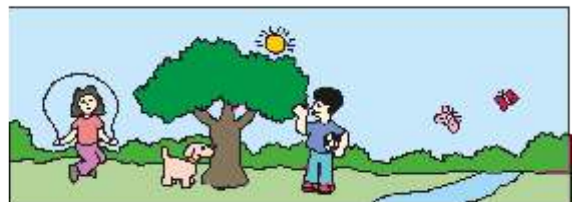
7. 1) Bir gün ərzində məktəbdə olduğunuz müddəti aşağıdakı vaxt ölçülərindən hansı ilə ifadə edərsiniz?

saat   dəqiqə   həftə

- 2) Yay tətilinin müddətini aşağıdakı vaxt ölçülərindən hansı ilə ifadə edərsiniz?

saat   ay   il

Məlumatı araşdırın, təqdim edin

1. 1) 2^a sinfində oxuyan şagirdlər qarışlarını ölçmüş və nəticələri tel cədvəli ilə təqdim etmişlər. Cədvələ görə suallara cavab verin.

- a) Şagirdlərin qarışlarının uzunluğunun daha çox neçə santimetr olduğunu söyləmək doğru olardı?
- b) Qarışının uzunluğu 12 sm-dən çox olan neçə şagird var?
- c) Qarışının uzunluğu 12 sm-dən az olan neçə şagird var?

Qarış (santimetrlə)	Şagirdlərin sayı
8	//
10	///
12	////
14	////
16	//
18	/

- 2) Bu ölçmələri sinfinizdə siz də yerinə yetirin və tel cədvəli tərtib edin.
- 1-ci bənddə verilmiş suallara sinfinizdə əldə etdiyiniz məlumatlara görə də cavab verin.

2. Şəkildəki heyvanları 3 qrupa ayırın: lələklilər, xəz dərililər, sürünənlər. Qrupların adlarını və saylarını tel cədvəli ilə təqdim edin.

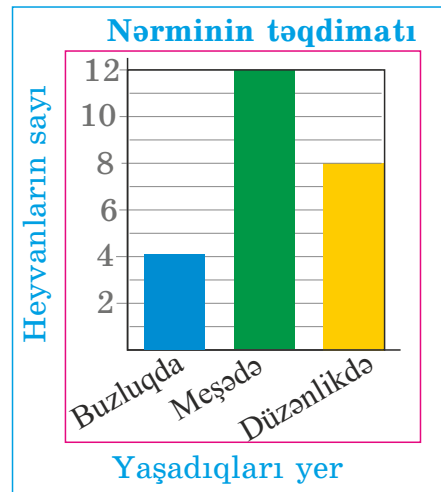

- a) Məlumatı barqrafla təqdim edin.
- b) Hər qrupa daxil olan canlıların siyahısına birini də siz əlavə edin.

3. Nərmnin heyvanları yaşadığı yerə görə qruplaşdırmış, məlumatı cədvəl və barqrafla təqdim etmişdir.

Nərmnin təqdimatı		
Buzluqda	Meşədə	Düzənlikdə
4	12	8

- 1) Siz bu məlumatı tel cədvəli ilə təqdim edin.
- 2) Hər qrupa uyğun iki heyvanın adını yazın.

Məlumatı araşdırın, təqdim edin

1. Aşağıdakı tel cədvəlində parkdakı oyunlar və uşaqların sayı haqqında məlumat verilmişdir. Məlumatı araşdırın və barqrafla təqdim edin.

Meydançadakı uşaqlar			
Oyun yerləri	Yelləncək		16
	Sürüşkən		14
	Qumluq		8
	Nərdivan		18
			Uşaqların sayı

2. Nərgiz və Elmar pəncərənin qarşısında dayanıb 10 dəqiqə ərzində küçədən keçən avtomobilləri rənginə görə saydılar. Nərgiz hər maşın keçərkən uyğun rəngin qarşısında bir tel çəkdi. Nərgizin maşınların rənginə görə qurduğu tel cədvəli aşağıdakı kimi oldu.

Nərgizin saydığı maşınlar			
Ağ			10
Qara			9
Qalan bütün rənglər			13

Elmarın qurduğu tel cədvəlində isə:

- ağ maşınların sayı 4 dənə çoxdur;
- qara maşınların sayı 2 dənə azdır;
- qalan bütün rəngdə olan maşınlar 5 dənə çoxdur.

Bu məlumatlara görə uyğun tel cədvəlini siz də qurun.

Məlumatı araşdırın, təqdim edin

1. Aşağıdakı piktoqram üç şirkətin tikdiyi yaşayış evlərinin sayını göstərir.

Piktoqrama görə suallara cavab verin:

- 1) Piktoqramda neçə şirkətin tikdiyi yaşayış evləri haqqında məlumat verilmişdir?
- 2) Ən çox yaşayış evini hansı şirkət tikmişdir?
- 3) Hansı şirkət daha az yaşayış evi tikmişdir?
- 4) "Salxım söyüd" şirkətinin tikdiyi evlərin sayı "Şən həyat" şirkətinin tikdiyi evlərin sayından neçə dəfə çoxdur?
- 5) "Salxım söyüd" şirkəti daha neçə ev tiksə, "Gözəl evim" şirkətinin tikdiyi evlərin sayı ilə eyni olar?
- 6) Piktoqramdakı məlumatları əhatə edən mətn yazın.

2. Fərəc idman müəllimindən xahiş edir ki, növbəti dərstdə siniflərində ən çox sevilən oyunu keçirsinlər. Fərəcəgilin sinfində bütün uşaqların iştirak etdiyi sorğunun nəticələri aşağıdakı cədvəldə verilmişdir. Bu cədvələ görə onlar hansı oyunu daha çox sevirlər?

Cədvələ görə piktoqram qurun.

 = 2 uşaq

Oyunun adı	Uşaqların sayı
Qaçdı-tutdu	4
Gizlən-qaç	16
Bənövşə	8

Məlumatı araşdırın, təqdim edin

Araşdırma

Verilən məlumat əsasında yeni məlumatı təqdim edin.

Dənizkənarı bulvarda müxtəlif gəmilərlə gəzintinin müddəti və biletlərin qiyməti aşağıda göstərilmişdir. Verilən məlumata görə tapşırıqları yerinə yetirin.

“Mavi Xəzər”

“Dəniz əjdahası”

“Dəniz gözəli”

Gəzinti müddəti

60 dəqiqə

Bir biletin qiyməti

uşaqlar üçün -

1 manat

böyükər üçün -

2 manat

Gəzinti müddəti

30 dəqiqə

Bir biletin qiyməti

uşaqlar üçün -

50 qəpik

böyükər üçün -

1 manat

Gəzinti müddəti

45 dəqiqə

Bir biletin qiyməti

uşaqlar üçün -

80 qəpik

böyükər üçün -

1 manat 50 qəpik

- 1) Əsəd və dostları saat 11:30-da “Mavi Xəzər” gəmisi ilə gəzintiyə yola düşdülər. Onlar sahilə saat neçədə qayıtmalıdırlar?
- 2) “Mavi Xəzər” gəmisi ilə dəniz gəzintisinə uşaqlar üçün 30, böyükər üçün 10 bilet satıldı. Bu biletlərin ümumi qiyməti neçə manat edər?
- 3) Kəmalə “Dəniz gözəli” gəmisinə bilet almaq üçün növbədə durmağa və gəzintiyə cəmi 1 saat vaxt sərf etdi. Kəmalə bilet növbəsində neçə dəqiqə dayandı?
- 4) “Dəniz gözəli” gəmisinə 5 uşaq, 2 böyük üçün biletə nə qədər pul ödənilməlidir?
- 5) “Dəniz əjdahası” gəmisinə 4 uşaq və 2 böyük üçün biletə neçə manat ödəmək lazımdır?
- 6) “Dəniz əjdahası” gəmisi saat 10:15-də yola düşdü. Gəmi sahilə saat neçədə qayıdacaq?

Düşünün, fikir yürüdün

Öyrənmə.

Biz hadisələrin baş verməsi haqqında *əlbəttə, yəqin ki, mümkündür, mümkün deyil, ola bilər, ola bilməz* ifadələrinin köməyiylə əvvəlcədən fikir yürüdürük.

Məsələn, bir torbada 10 qırmızı və 2 mavi kub var.

Torbanın içinə baxmadan kublardan birini götürsəniz, bu kubun qırmızı rəngdə olacağını aşağıdakı sözlərdən hansı ilə ifadə etmək, daha doğru olardı?

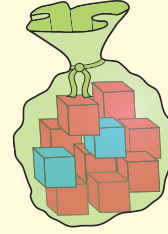
əlbəttə

ola bilər

ola bilməz

Söylədiyiniz fikri aşağıdakı təcrübə ilə də yoxlayın.

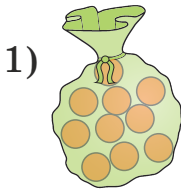
Rəng	Tel	Cəmi
qırmızı		
mavi		

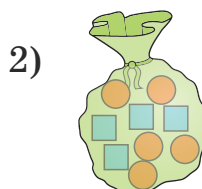
1. Mavi və qırmızı kubları torbada yerləşdirin.
2. Torbadan 1 kub götürün.
3. Kubu rənginə görə cədvəldə bir tel çəkməklə qeyd edin.
4. Kubu yenidən torbaya qaytarın.
5. Bu hərəkətləri 10 dəfə təkrar edin.

1. Torbaya baxmadan bir fiqur çıxarsanız, onun dairə olma hadisəsinə görə fikir yürüdülmüşdür.

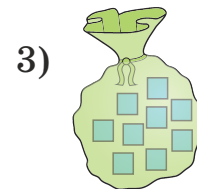
Əlbəttə!

Ola bilər!

Ola bilməz!

Torbaya baxmadan bir fiqur çıxarsanız, onun kvadrat olma hadisəsinə görə siz fikir yürüdün.

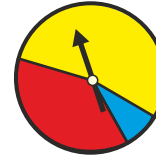
2. Oxun hansı hissədə dayanma şansı daha çoxdur?

qırmızı
sarı

qırmızı
sarı

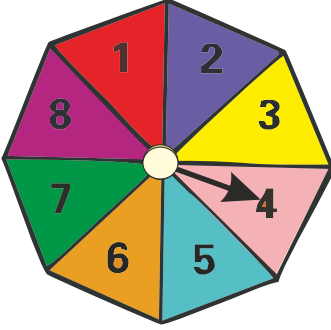

qırmızı
sarı
göy

Düşünün, fikir yürüdün

1. “Çərxi-fələk” taxtası bir dəfə fırladılsa, oxun verilmiş hissədə dayanma şansı haqqında uyğun ifadələrdən birini seçməklə fikir bildirin.

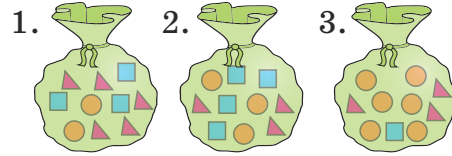
Mümkündür, mümkün deyil, yəqin ki, mütləq, şansları bərabərdir

- 1) Oxun 4-dən kiçik ədədə aid hissədə dayanması.
- 2) Oxun 10-dan böyük ədədə aid hissədə dayanması.
- 3) Oxun cüt və ya tək ədədə aid hissədə dayanması.
- 4) Oxun 9-dan kiçik ədədə aid hissədə dayanması.

2. Xumar torbaya baxmadan hər dəfə bir fiqur çıxarıb, nəticəni cədvəldə qeyd etdi və fiquru yenidən torbaya qaytardı. Xumar bu hərəkəti 30 dəfə təkrar etdi. Cədvəldəki nəticələrə görə siz Xumarın təcrübəni hansı torba ilə apardığını düşünürsünüz?

Dairə	Üçbucaq	Kvadrat
18	9	3

Cütlərlə iş

3. **Lazımdır:** Bir və ya iki zər, bir vərəq ağ kağız.

Şərt: Hər bir oyunçu öz xalını seçir. (1-6)

Oyunun gedişi: Hər dövrdə 10 dəfə zər atılır və oyun 3 dövrdə keçirilir. Hər oyunçu öz vərəqində aşağıda göstərilmiş cədvəli çəkir, zəri atır və düşən xallara uyğun bir tel çəkir.

Hər oyunçu 10 dəfə zər atdıqdan sonra növbəti dövrənin oyunu başlayır. 3 dövrdəki nəticəyə görə oyunun qalibi elan edilir.

Xallar	Dövrə 1	Dövrə 2	Dövrə 3
1			
2			
3			
4			
5			
6			

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Aşağıdakı suallara görə məntiqli cavabı seçin.
- 1) Rənanın müəlliminin 4 yaşı var, yoxsa 40?
  - 2) Məktəb binasının 2 pəncərəsi var, yoxsa 20?
  - 3) Sınıf otağının hündürlüyü 4 m olar, yoxsa 40 m?
  - 4) Süsən bir əlinə 7 qələm yığa bilər, yoxsa 70?

2. Üç uşağın kütləsi birlikdə 93 kq-dır. Uşaqlardan birinin kütləsi digərindən 3 kq çoxdur. Aşağıdakı cavablardan hansı uşaqların kütləsini düzgün göstərir?

29 30 34

28 31 34

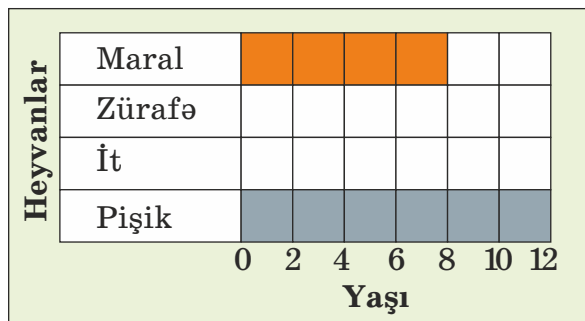
29 32 35

3. 1) Humayın 45 manatı var. Bu Zərifənin pulundan 21 manat çoxdur. Zərifənin neçə manat pulu var?
- 2) Toğrulun 32 manatı var. Ləmanın pulu Toğrulun pulundan 4 dəfə azdır. Ləmanın neçə manat pulu var?

4. 2 eyni kitabı üst-üstə qoyduqda kitabların hündürlüyü 10 sm olur. Hər bir kitabın qalınlığı neçə santimetrdir?
- 3 və ya 4 Riyaziyyat dərsliyini üst-üstə qoyun və hündürlüyünü ölçün.

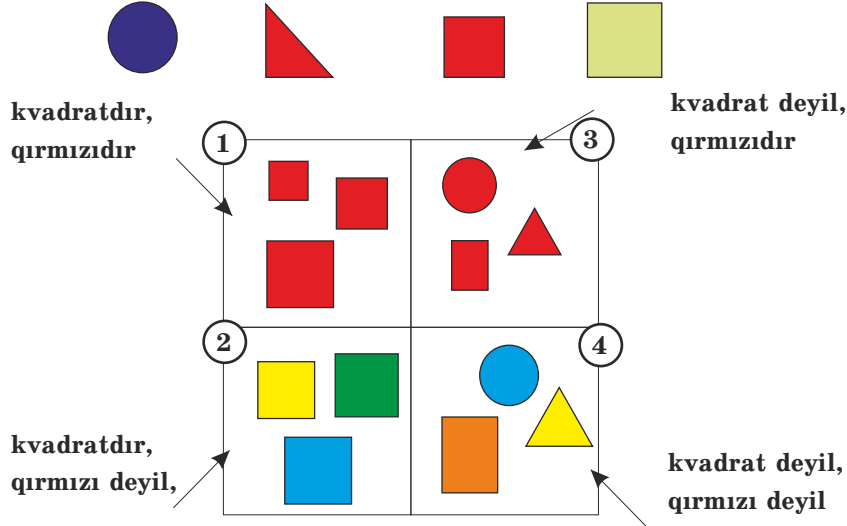
5. Aşağıdakı cədvəl bəzi heyvanların orta yaşını göstərir. Cədvələ əsasən barqrafı dəftərinizdə tamamlayın. Məlumatı araşdırın və müqayisələrlə təqdim edin.

Heyvanlar	Yaşı
Maral	8
Zürafə	10
İt	12
Pişik	12

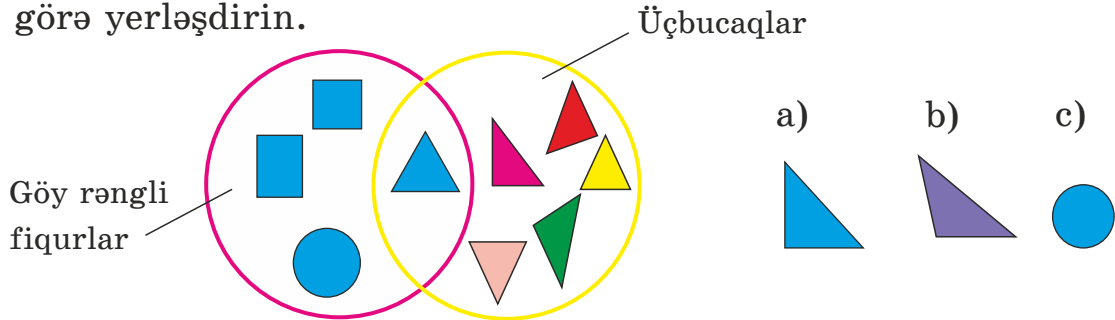

Seçin, qruplaşdırın

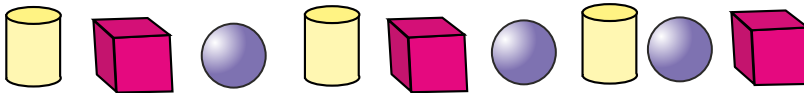
1. Həndəsi fiqurlar 4 qrupa ayrılmışdır. Həndəsi fiqurların qruplaşma qaydasını müəyyən edin. Verilmiş həndəsi fiqurların hər birinin hansı qrupa aid olduğunu müəyyən edin.

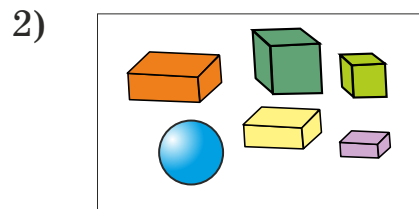
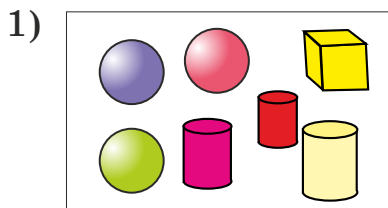
2. Çəhrayı dairədə göy rəngli fiqurlar, sarı dairədə isə üçbucaqlar yerləşdirilmişdir. Həm göy rəngdə, həm də üçbucaq olan fiqurlar bu iki dairənin kəsişməsində yerləşir. Verilən fiqurları bu şərtlərə görə yerləşdirin.

3. Fiqurlar hansı qayda ilə düzülmüşdür? Adlarını ardıcıl yazın. Qaydanı pozan fiquru tapın.

4. Hər qrupda bu qrupa aid olmayan bir fiqur var. Bu fiquru müəyyənəldirin. Fikirlərinizi söyləyin.

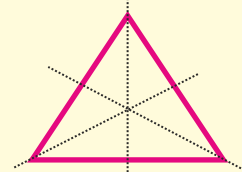
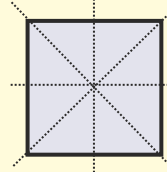
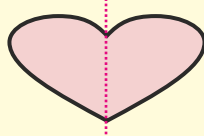
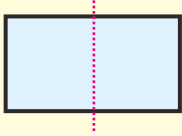

Simmetriya

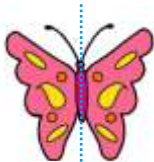
Öyrənmə.

Simmetrik fiquru simmetriya oxu boyunca qatladıqda fiqurun hər iki hissəsi tam olaraq üst-üstə düşür.

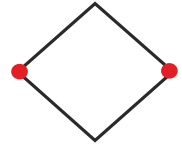
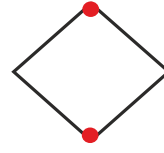
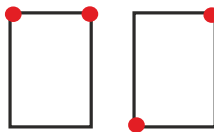
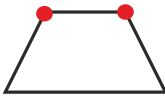
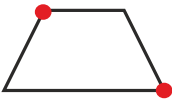
Bir fiqurun bir neçə simmetriya oxu ola bilər. Aşağıdakı fiqurların hər birinin bir neçə simmetriya oxu var.

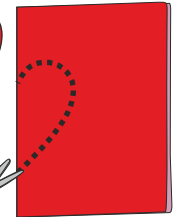
1. Simmetrik şəkilləri dəftərinizdə tamamlayın və rəngləyin.

2. Aşağıdakı fiqurları kağızdan kəsib hazırlayın. Fiqurları elə qatlayın ki, qırmızı rənglə işarələnmiş təpələr üst-üstə düşsün. Hansı fiqurlar hər iki halda simmetrik oldu?

3. Bir vərəq kağızı ortadan qatlayın. Şəkilə göstərildiyi qaydada qatlama xəttinin kənarından başlamaqla istədiyiniz şəkli çəkin. Şekli kənar xətləri boyu qayçı ilə kəsib çıxarın. Kəsib çıxardığınız şəklin simmetrik olduğunu yoxlayın.

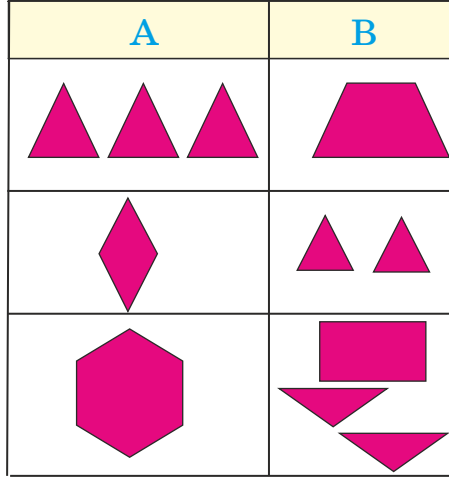

4. www.origami-make.com/howto-origami-easy.php internet ünvanından kağızdan qatlama yolu ilə müxtəlif fiqurları düzəltməyin yollarını öyrənin. Saytdan istifadə üçün məktəbdə ingilis dili müəllimlərindən, evdə böyüklərdən sizə kömək etmələrini xahiş edin. Bunları bir-birinizə də öyrədin.

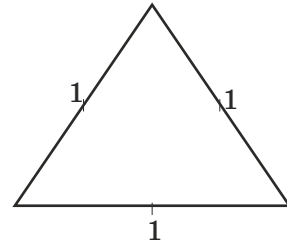
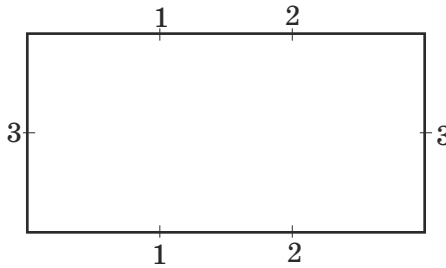

Birləşdirin, ayırın, yenisini yaradın

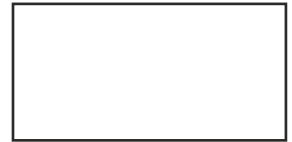
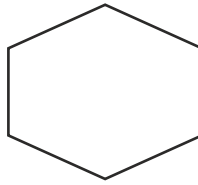
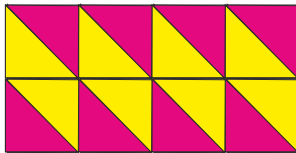
1. **Qruplarla iş.** A sütunundakı fiqurları kağızdan kəsərək hazırlayın. Hazırlanmış fiqurları yenidən kəsmək və ya yapışdırmaqla B sütunundakı fiqurları alın.

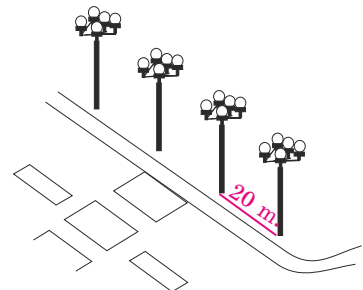
2. Fiqurları dəftərinizdə çəkin, tərəflərini şəkildə göstərildiyi kimi bərabər hissələrə bölün və nömrələyin. Eyni nömrəli bölgü nöqtələrini xətlərlə birləşdirin. Alınan hissələri rəngləyin.

3. Fiqurları dəftərinizdə çəkin. Bu fiqurları daha kiçik üçbucaqlara bölüb, rəngləməklə naxışlar yaradın. Sinfinizdə sərgi təşkil edin.

4. Işıq dirəkləri bir-birindən bərabər məsafələrdə yerləşir. İki işıq dirəyi arasındakı məsafə 20 m-dir. 1-ci dirək ilə 4-cü dirək arasındakı məsafə neçə metrdir?

Məsələ həlli

1. Nihad apardığı sorğunun nəticəsini piktoqramla təqdim etmək istəyir. O, piktoqramı 1 😊 = 3 nəfər işarələməsi ilə qurmaq istəyir.

- 1) Nihad “Gedəcəyəm” cavabına uyğun neçə 😊 çəkməlidir?
2) Bu şərtlərlə Nihad piktoqramda cəmi neçə 😊 şəkli çəkməlidir?
3) Piktoqramı siz də qurun.

Kim bazar günü muzeyə getmək istəyir?	
Cavablar	Uşaqların sayı
Gedəcəyəm	15
Qərar verməmişəm	9
Getməyəcəyəm	6

2. Yeni binanın tikintisi üçün ayrılmış ərazidə löhvənin üzərində aşağıdakı kimi yazı var. “Hər kəsilən ağacın yerinə 7 ağac əkiləcək.”

- 1) Bu binanın tikintisi üçün 5 ağac kəsilmişsə, onlar neçə təzə ağac əkməlidirlər?
2) Tikintini aparan şirkət 28 ağac əkməlidirsə, onlar neçə ağac kəsmişlər?

3. “Bir əşyanın qiymətini tapmaqla həmin əşyanın istənilən sayının qiymətini hesablamaq olar.” Bunu nəzərə alaraq məsələləri həll edin.

- 1) Samir 5 zərf üçün 40 qəpik ödədi. Siz 4 belə zərf alsanız, neçə qəpik ödəməlisiniz?
2) 4 karandaşın qiyməti 36 qəpikdir. 3 belə karandaş alsanız, neçə qəpik ödəməlisiniz?

4. İçində 5 stiker olan bir qutu stikerin qiyməti 25 qəpik, içində 4 stiker olan bir qutu stikerin qiyməti isə 24 qəpikdir. Stikeri hansı qutularla almaq sərfəlidir?

5. Hansı halda 1 kq-ın qiyməti səhv hesablanmışdır?

5 kq alma 10 ₼
1 kq alma 2 ₼

3 kq qənd 6 ₼
1 kq qənd 3 ₼

5 kq armud 15 ₼
1 kq armud 3 ₼

Məsələ həlli

Məntiqlə həll edirəm

1. Mən neçəyəm?

- a) Mən onluqlar mərtəbəsi 7 olan cüt ədədəm.
0-dan başlayaraq on-on sayanda sadaladığınız
ədədlər arasında yoxam. 73-dən kiçiyəm.
Mən neçəyəm?
- b) İki-iki sayanda mənim adımın çəkirsiniz.
96-dan böyük 100-dən kiçiyəm.
Mən neçəyəm?
- c) Mən təkliklər mərtəbəsi 3 olan ikirəqəmli ədədəm.
65-dən kiçik, 53-dən böyüyəm. Mən neçəyəm?

2. Pəri xalanın həyətinə bir quzu və bir neçə
toyuq var. Onların ayaqlarının sayı 10-dur.
Həyətdə neçə toyuq var?

3. Kəmalə ad gününə 15 nəfər dostunu dəvət etdi. Keçən il
qonaqlarının sayı bundan bir neçə nəfər çox idi. Kəmalənin
keçən ilki qonaqlarının sayını aşağıdakı cavablardan seçin.

15   19   40

4. Sabirdən neçə bacı və qardaşı olduğunu soruşanda o, belə
cavab verir: - Bizim ailədə oğlanların sayı ilə qızların sayı
bərabərdir. Hər bacının 3 qardaşı var. Sabirin neçə bacısı
və neçə qardaşı var?

5. a) İki ədədin cəmi 8, fərqi isə 4-dür. Bu hansı ədədlərdir?
b) İki ədədin hasili 7, cəmi 8-dir. Bu hansı ədədlərdir?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Samirin 28 manat pulu, Elgünün isə bundan 17 manat çox pulu var. Samir və Elgünün birlikdə neçə manat pulu var?

2. Nəşib qiyməti 42 manat olan velosiped almaq istəyir. İndi onun 27 manat pulu var. Nəşib hər həftə 3 manat pula qənaət edərsə, neçə həftəyə velosiped almaq üçün lazım olan pulu yığa bilər? Məsələni cədvəli dəftərinizdə tamamlamaqla həll edin.

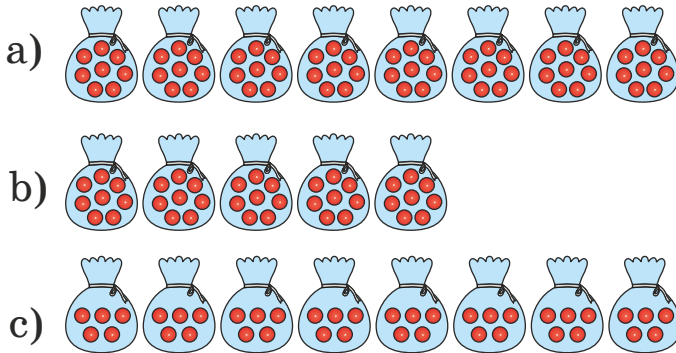
Həftələr	0	1	2	3	4	5	6
Pul (₼)	27	30					

3. Əyləncə mərkəzində 1 saatlıq oyun üçün 4 nəfərə 16 manat ödənilir. Bu oyunun 2 saatı üçün 1 nəfər neçə manat ödəməlidir?

4. Rəngli xanalarə uyğun ədədləri tapın.

$$\begin{array}{llll} \square : 3 = 7 & 24 : \square = 8 & 64 - \square = 3 & 87 - \square = 60 \\ \square : 5 = 6 & 36 : \square = 9 & \square - 99 = 1 & \square - 57 = 13 \end{array}$$

5. Günel hər birində 8 şar olmaqla 40 şar torbalara yığdı. Hansı şəkil bunu düzgün ifadə edir? Hər bir şəklə uyğun 2 vurma, 2 bölmə əməli yazın.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Nərmnin 35 manat pulu var idi. Bu gün atası ona 18 manat da verdi. Nərmnin pulunun 12 manatını xərclədi. Nərmnin neçə manat pulu qaldı?

2. Vurma cədvəlində bütün xanalar da 12 ədədlərini işarələyin. Cədvəldən istifadə edərək 12-nin mümkün bölənlərini və uyğun qisməti tapın. Vurma cədvəlinin bölmə əməlinə aid misalların həllində nə üçün əlverişli olduğunu izah edin.

X	1	2	3	4	5	6	7	8
1	1	2	3	4	5	6	7	8
2	2	4	6	8	10	12	14	16
3	3	6	9	12	15	18	21	24
4	4	8	12	16	20	24	28	32
5	5	10	15	20	25	30	35	40
6	6	12	18	24	30	36	42	48
7	7	14	21	28	35	42	49	56
8	8	16	24	32	40	48	56	64

3. Mötərizədən elə istifadə edin ki, doğru bərabərlik alınsın.

$$62 - 17 + 32 = 13$$

$$43 - 31 + 10 = 22$$

$$36 - 24 + 11 = 1$$

$$55 - 18 - 6 = 31$$

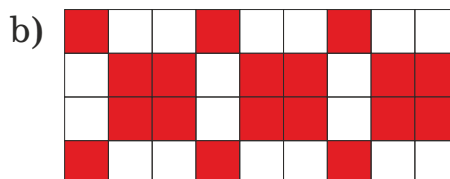
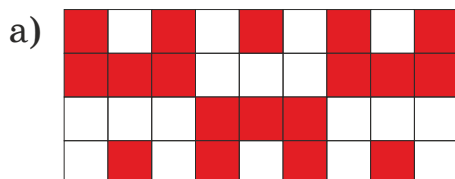
$$73 - 32 - 16 = 57$$

$$50 - 23 - 16 = 43$$

4. Lalə sinfi bəzəmək üçün rəngli kağızlardan 60 üçbucaq, 60 kvadrat kəsməlidir. O, 27 üçbucaq və 42 kvadrat artıq kəsib hazırlamışdır.

- 1) Lalə hər fiqurdan daha neçə dənə kəsməlidir?
- 2) Lalə cəmi daha neçə fiqur kəsməlidir?

5. Hər fiqurda neçə qırmızı və neçə ağ rəngli eyniölçülü kvadrat var? Kvadratlara düzülüş qaydasından istifadə etməklə sayın.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Şagirdlər məktəbdə qocalar və uşaq evlərinə yardım kampaniyası keçirdilər. Təşkil olunan satış-sərgidə şagirdlərin əl işlərini, rəsm əsərlərini müəllim və valideynlər aldılar. Satış-sərginin birinci günü haqqında məlumat cədvəldə yerləşdirilərək məktəbin foye-sindən asılmışdır:

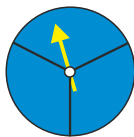
Eksponatlar	Sayı	Əldə olunan pul (manatla)
Natürmort	10	35
Peyzaj	7	37
Portret	12	23
Tikmə	11	27
Qurama	9	21

- Şagirdlər cəmi neçə rəsm əsəri satdılar?
- Şagirdlər rəsm əsərlərinin satışından nə qədər pul əldə etdilər?
- Neçə tətbiqi sənət əsəri (tikmə, qurama) satıldı?
- Qurama və tikmənin satışından neçə manat toplandı?
- Cədvələ görə iki sual fikirləşin və sinifdə təqdim edin.
- Əldə olunan ümumi pulu cədvəldəki ədədləri ən yaxın onluqlarla əvəz etməklə təqribi hesablayın.

2. Oxun qırmızı hissədə dayanma ehtimalını aşağıdakı sözlərdən hansı ilə ifadə etsəniz, daha doğru olar?

mütləq
şansı çoxdur
mümkün deyil

əlbəttə
mümkündür
mümkün deyil

mümkündür
mümkün deyil
mütləq

3. Nəzrin verilən ədədin yarısına 25 əlavə etdi, sonra ardıcıl olaraq üç dəfə beş çıxdı, cavabda 30 aldı. Verilən ədədi tapın.

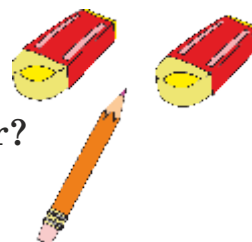
Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Aşağıdakı cədvəl bir avtomobilin 5 iş günü ərzində işlətdiyi yanacağın miqdarını göstərir.

- 1) Ən çox yanacaq həftənin neçənci günü işləndi?
- 2) Həftənin bazar ertəsi və cümə günü cəmi neçə litr yanacaq işləndi?
- 3) Həftənin 5 günü ərzində cəmi neçə litr yanacaq işləndi?
- 4) Ən çox işlənən günlə ən az işlənən günə uyğun yanacaq miqdarlarını müqayisə edin.

Həftənin günləri	Yanacaq (l)
Bazar ertəsi	21
Çərşənbə axşamı	19
Çərşənbə	17
Cümə axşamı	16
Cümə	24

2. 1 qələm və 2 pozanın birlikdə qiyməti 40 qəpikdir.
1 qələm və 1 pozanın qiyməti 35 qəpik olarsa,
1 qələmin və 1 pozanın ayrılıqda qiyməti neçəyədir?

3. Misalları hansı üsulla həll etmək daha asandır?
Həllin oxşar və fərqli cəhətlərini izah edin.

1-ci üsul	2-ci üsul	
$58 - 9$	$58 - 9$	$69 - 8$
$60 - 9 = 51$	$58 - 10 = 48$	$71 - 9$
$51 - 2 = 49$	$48 + 1 = 49$	$51 - 8$
		$28 - 9$

4. İfadələri elə tamamlayın ki, cəm 1 m-ə bərabər olsun.
1 m = 100 sm

$\underline{\hspace{1cm}} \text{ sm} + 25 \text{ sm} + 55 \text{ sm}$	$67 \text{ sm} + \underline{\hspace{1cm}} \text{ sm} + 23 \text{ sm}$
$27 \text{ sm} + 33 \text{ sm} + \underline{\hspace{1cm}} \text{ sm}$	$39 \text{ sm} + 50 \text{ sm} + \underline{\hspace{1cm}} \text{ sm}$
$56 \text{ sm} + 14 \text{ sm} + \underline{\hspace{1cm}} \text{ sm}$	$45 \text{ sm} + \underline{\hspace{1cm}} \text{ sm} + 15 \text{ sm}$
$48 \text{ sm} + 30 \text{ sm} + \underline{\hspace{1cm}} \text{ sm}$	$72 \text{ sm} + \underline{\hspace{1cm}} \text{ sm} + 10 \text{ sm}$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. 24 l suyu 3 l-lik və 2 l-lik qablara neçə müxtəlif variantda doldurmaq olar? Mümkün variantları yazın.

2. Əlverişli üsulla şifahi hesablayın.

$$47 + 18 + 23$$

$$53 + 12 + 17$$

$$16 + 14 + 30$$

$$56 + 22 + 4$$

$$34 + 17 + 16$$

$$30 + 41 + 9$$

$$45 + 17 + 5$$

$$51 + 9 + 19$$

$$55 + 5 + 20$$

3. Piktoqrama görə suallara cavab verin.

1) Alma xoşlayanların sayı banan xoşlayanlardan neçə nəfər çoxdur? Siz bunu necə hesablayırsınız?

2) 1 = 2 nəfər qəbul edilmiş olsaydı, almanı

xoşlayanların sayı neçə nəfər olardı?

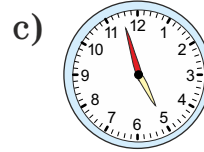
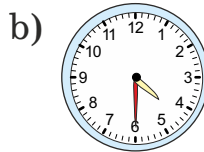
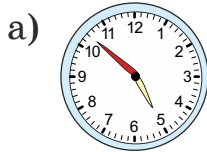
3) Siz də sinfinizdə sorğu keçirin və piktoqram qurun.

Sevimli meyvəmiz	
Üzüm	
Alma	
Banan	

1 = 1 nəfər

4. 1) Şamil evə 12-yə 15 dəqiqə qalmış, Kamal isə 12-nin yarısında gəldi. Kim evə daha tez və neçə dəqiqə tez gəldi?

2) Hansı halda saatın göstəricisini “saat 5-dir” kimi ifadə etmək daha doğru olardı?

5. = 37, = 93 olarsa, -nin yerindəki ədədi tapın.

$$\text{green cube} + \text{blue sphere} = \text{red triangle}$$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Oqtay almaları qablara yığdı. Hər qabda 10 alma olmaqla 4 qab doldu. 3 alma artıq qaldı. Almalar cəmi neçə dənədir? Məsələni şəkil çəkməklə həll edin.

2. Hesablayın və müqayisə edin.

$25 : 5 \quad \square \quad 4 \div 2$

$15 : 3 \quad \square \quad 24 : 6$

$4 \div 6 \quad \square \quad 74 - 15$

$32 : 4 \quad \square \quad 2 \div 8$

$3 \div 7 \quad \square \quad 13 + 27$

$4 \div 3 \quad \square \quad 6 \div 2$

$95 - 17 \quad \square \quad 33 + 16$

$35 : 7 \quad \square \quad 40 : 8$

3. Verilmiş rəqəmlərlə mümkün ikirəqəmli ədədləri yazın. Ən böyük ədədlə ən kiçik ədədin cəmini və fərqini tapın.

a)

3	7	2

b)

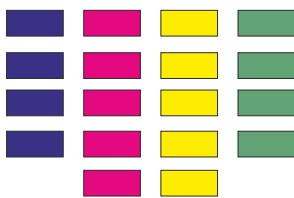
1	2	6

c)

4	5	3

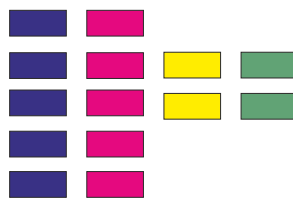
4. Vurma və toplama əməllərindən istifadə etməklə fiqurların ümumi sayını göstərən ifadələri yazın.

a)

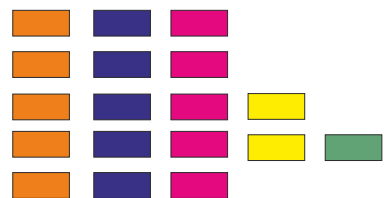

$4 \div 4 + 2$

b)

c)

5. Hesablamaları şifahi yerinə yetirin. Əvvəl vurun və ya bölün, sonra toplayın, ya da çıxın.

$5 \div 6 \xrightarrow{+4} \square$

$2 \div 9 \xrightarrow{+12} \square$

$3 \div 3 \xrightarrow{+44} \square$

$3 \div 7 \xrightarrow{-12} \square$

$40 : 4 \xrightarrow{+35} \square$

$32 : 8 \xrightarrow{+19} \square$

$27 : 3 \xrightarrow{+41} \square$

$7 \div 4 \xrightarrow{-13} \square$

$6 \div 3 \xrightarrow{+36} \square$

$5 \div 9 \xrightarrow{-25} \square$

$14 : 7 \xrightarrow{+21} \square$

$4 \div 10 \xrightarrow{-37} \square$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

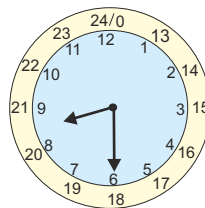
1. Aşağıdakı vaxtları uyğun saat yazılışları ilə göstərin.

a) **gündüz:**

- 2-nin yarısıdır; **13:30**
- 2 tamamdır;
- 4 tamamdır;
- 5-in yarısıdır.

b) **axşam:**

- 9-un yarısıdır;
- 9-dur;
- 8-in yarısıdır;
- 7-dir.

2. Vurma və bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$$24 : 8$$

$$5 \text{ r } 8$$

$$24 : 4$$

$$12 : 3$$

$$4 \text{ r } 9$$

$$8 \text{ r } 4$$

$$25 : 5$$

$$7 \text{ r } 3$$

$$35 : 5$$

$$16 : 2$$

$$5 \text{ r } 6$$

$$6 \text{ r } 4$$

$$36 : 4$$

$$9 \text{ r } 2$$

$$9 \text{ r } 3$$

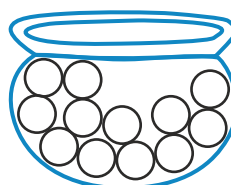
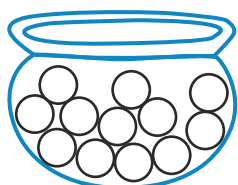
3. Aşağıdakı fikirlərdən hansı doğrudur, hansı səhvdir?

- 1) 10-dan böyük, 20-dən kiçik ədədlər arasında 3-ə bölünən 3 ədəd var.
- 2) 7-ni 2 dəfə artırırsa, 15-dən böyük ədəd alırıq.
- 3) 23 ədədinin onluqlar mərtəbəsindəki rəqəmi 2 vahid artırırsa, 25-ə bərabər olar.
- 4) 1-dən 100-ə qədər ədədlər arasında onluq və təklik mərtəbəsindəki rəqəmləri eyni olan 9 ədəd var.
- 5) 33-dən iki-iki 100-ə qədər irəliyə saysanız, həmişə tək ədəd söyləyəcəksiniz.

4. Şəkilləri dəftərinizdə çəkin. Şarları şərtlərə uyğun rəngləyin.

1) **Qırmızı rəngli şarın çıxma şansı çox olsun.**

2) **Sarı rəngli şarın çıxma şansı az olsun.**

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Əvvəl vurma əməllərini yerinə yetirin. Sonra cavabların ikiqatını hesablayın.

$$5 \times 6 = 30 \text{ ikiqatı } 60$$

$$6 \times 3 = \boxed{?} \text{ ikiqatı } \boxed{?}$$

$$3 \times 4 = \boxed{?} \text{ ikiqatı } \boxed{?}$$

$$8 \times 2 = \boxed{?} \text{ ikiqatı } \boxed{?}$$

$$4 \times 5 = \boxed{?} \text{ ikiqatı } \boxed{?}$$

$$4 \times 8 = \boxed{?} \text{ ikiqatı } \boxed{?}$$

$$7 \times 3 = \boxed{?} \text{ ikiqatı } \boxed{?}$$

$$5 \times 10 = \boxed{?} \text{ ikiqatı } \boxed{?}$$

2. Dəftərinizdə tamamlayın.

$$\boxed{24} \xrightarrow{+6} \boxed{} \xrightarrow{:6} }$$

$$\boxed{24} \xrightarrow{:4} \boxed{} \xrightarrow{:2} }$$

$$\boxed{26} \xrightarrow{+6} \boxed{} \xrightarrow{:4} }$$

$$\boxed{30} \xrightarrow{:3} \boxed{} \xrightarrow{:5} }$$

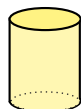
$$\boxed{14} \xrightarrow{+6} \boxed{} \xrightarrow{:5} }$$

$$\boxed{40} \xrightarrow{:5} \boxed{} \xrightarrow{:2} }$$

3. Nəsimə xanım 10 l südün 4 l-ni qazana boşaltdı.
Qalan südü isə ikilitrlik şüşə qablara doldurdu.
Neçə dənə ikilitrlik qab süd ilə doldu?

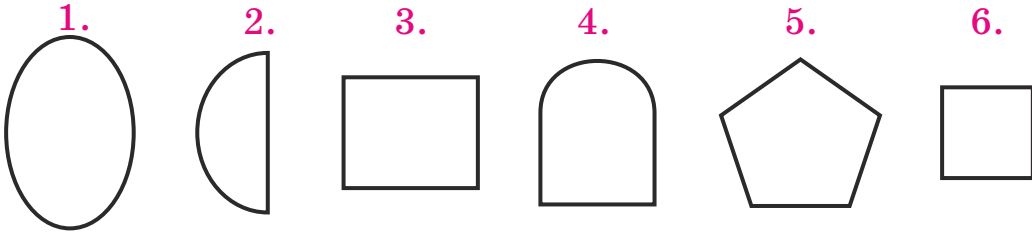
4. Suallara cavab verin. Bu cür sualları yoldaşlarınıza da verin.
- ən böyük ikirəqəmli cüt ədəd hansı ədədin ikiqatıdır?
  - 86-nın yarısı neçədir?
  - 36-nın ikiqatı neçədir?
  - 72-nin yarısı neçədir?

5. Kərim bir həndəsi fiquru kağız üzərinə qoyaraq, üzlərinin şəklini çəkdi. Nəticədə 2 dairə alındı. Bu hansı həndəsi fiqurdur?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Hansı fiqurlar yalnız düz xətt parçaları ilə çəkilib? Hansı fiqur yalnız əyri xətlə çəkilib? Həm düz xətt parçası, həm də əyri xətlə çəkilmiş neçə fiqur var? Dəftərinizdə hər bir hal üçün bir nümunə də siz çəkin.

2. Aşağıdakı parçaları ölçün və dəftərinizdə çəkin.

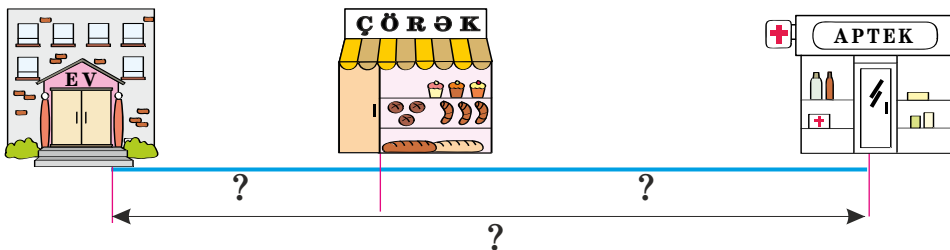

3. Cədvəli dəftərinizdə çəkin və tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) Cədvəlin 1-ci sətirindəki tək ədədləri yaşıl rəngləyin.
- 2) 2-ci sətirdə 3-ə bölünən ədədləri sarı rəngləyin.
- 3) 16-nın və 17-nin ikiqatını qırmızı rəngləyin.
- 4) 44-ün və 52-nin yarısını qəhvəyi rəngləyin.
- 5) 4-cü sətirdə 40-dan kiçik, 36-dan böyük ədədləri mavi rəngləyin.

21	22	23	24	25
26	27	28	29	30
31	32	33	34	35
36	37	38	39	40

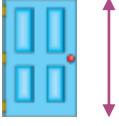
4. Şəkildəki 1 sm məsafə real həyatda 10 m məsafəyə uyğundur. Müxtəlif obyektlər arasındakı məsafəni ölçün və real məsafələri tapın.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Hər bir şəkllə uyğun real ölçünü seçin.

2 m, yoxsa 20 sm

30 q, yoxsa 3 kq

10 l, yoxsa 1 l

15 sm, yoxsa 15 m

5 kq, yoxsa 50 q

5 l, yoxsa 50 l

3 m, yoxsa 30 sm

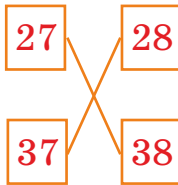
5 kq, yoxsa 50 q

6 l, yoxsa 60 l

2. Boş xanalara uyğun ədədləri yazın. 100-lük kvadrat üzərindəki qonşu ədədlərin cəmini nümunədəki kimi tapın.

$$27 + 38 = 65$$

$$37 + 28 = 65$$

16	17
26	27

	34

32	

54	

	43

	14

22	

29	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

3. Misalların həllini əlverişli toplananların cəmi şəklində yazmaqla hesablayın.

$$47 + 44 = 47 + 3 + 41 = 50 + 41 = 91$$

$$58 + 35$$

$$48 + 36$$

$$69 + 24$$

$$67 + 26$$

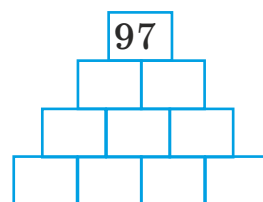
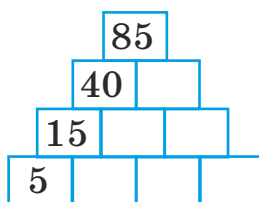
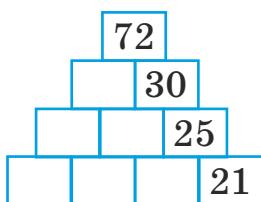
$$78 + 16$$

$$79 + 17$$

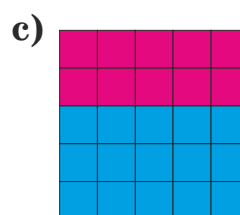
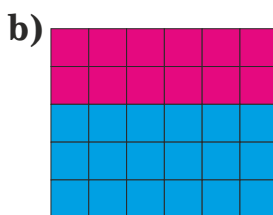
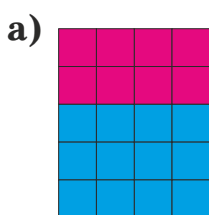
Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. 60 sm, 20 sm və 70 sm uzunluğunda sapların hər birini 1 m-ə tamamlamaq üçün neçə santimetr çatmır?

2. Dəftərinizdə tamamlayın.

3. Əvvəlcə hər bir rəngə uyğun xanaların sayını, sonra isə xanaların ümumi sayını vurma əməlinin köməyi ilə ifadə edin.

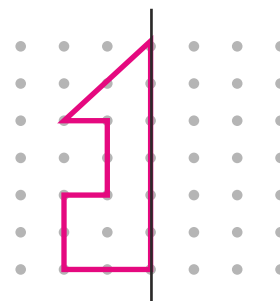
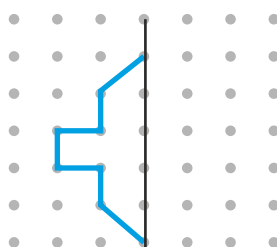
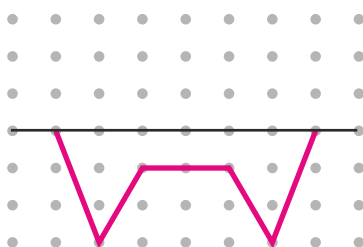
4. Uyğun vaxtları müəyyən edin.

13:45 → 15 dəqiqə sonra → 14:00

12:30 → 15 dəqiqə əvvəl →

12:15 → 15 dəqiqə sonra →

5. Aşağıdakı şəkilləri simmetrik olaraq dəftərinizdə tamamlayın.

Buraxılış məlumatı

Riyaziyyat 2

Ümumtəhsil məktəblərinin 2-ci sinfi üçün

Riyaziyyat fənni üzrə

Dərslik

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər: **Nayma Mustafa qızı Qəhrəmanova**
Cəmilə Səlim qızı Əsgərova

Məsləhətçi: **Çingiz Qacar**

İxtisas redaktoru: **Fərman Məmmədov**
Məhəmməd Kərimov

Dil redaktoru: **Asəf Həsənov**

Bədii tərtibat: **Günəl Qacar**
Elçin Cabbarov

Kompüter tərtibatı: **Mustafa Qəhrəmanov**

Korrektor: **Tərlan Qəhrəmanova**

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi: 2018 - 017

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, 2018

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Kağız formatı: $57 \times 82 \frac{1}{8}$

Ofset çapı. Ofset kağızı. Məktəb qarnituru.

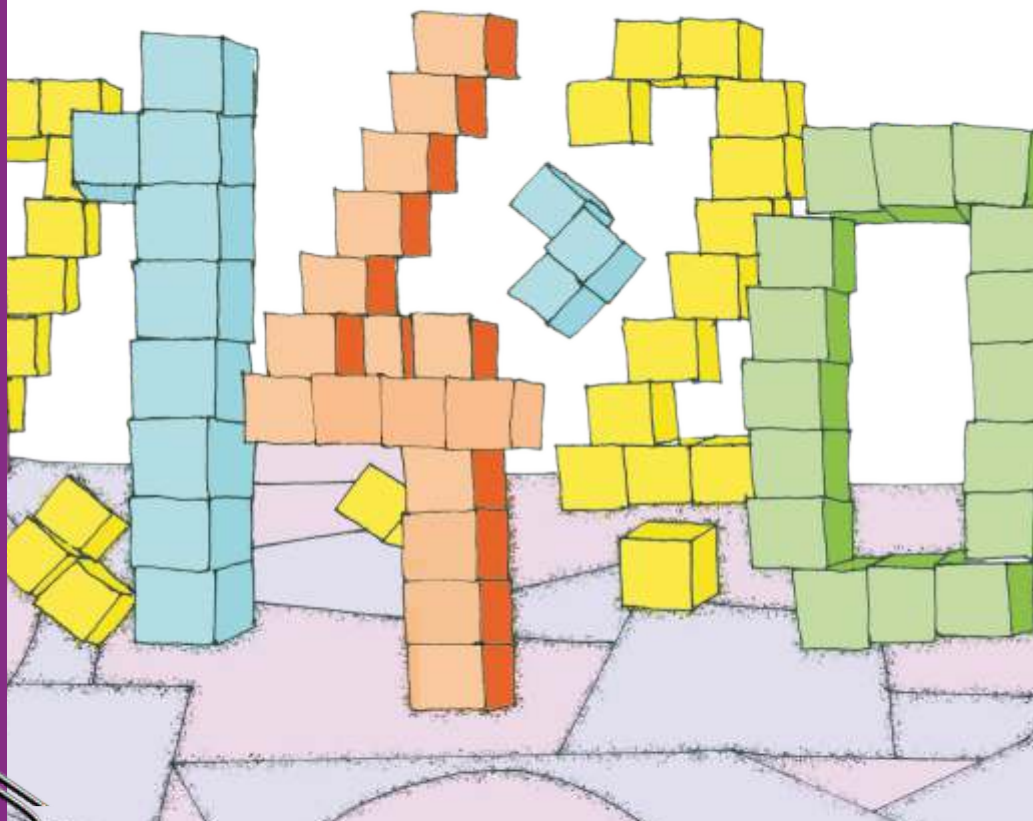
Fiziki çap vərəqi 18. Səh.144. Tiraj: 150276. Pulsuz.

Bakı-2018

Radius nəşriyyatı

Bakı şəhəri, Binəqədi şossesi, 53

Əziz məktəbli !

Bu dərslik sənə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir. O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sənə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, sən də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsan ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşın ondan sən kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sənə təhsildə uğurlar arzulayırıq!